

Opuscula medica / [Ernst Gottfried Baldinger].

Contributors

Baldinger, Ernst Gottfried, 1738-1804.

Publication/Creation

Gottingae : Jo. Christ. Dieterich, 1787.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/nrtvvbd7>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

12031/A

A. I. 8

~~Rec. 45~~

1867

1889 table

OPVSCVLA MEDICA.

SCRIPSIT ET COLLEGIT

ERN. GODOER. BALDINGER,
PHILOS. ET MED. D.

SERENISS. LANDGRAV. HASSO - CAS-
SELLANO GVILIELMO IX. A CONSIL.
AB AVLA ET ARCHIATER, FAC.
MED. MARBURGENS. PROF.
PRIMARIUS.

GOTTINGAE,
APVD IO. CHRIST. DIETERICH.
1787.

VIRGO

CHARITATIS, ERUDITIONIS

IOHANNI IACOBO

FORSTER, D.

medico chirurgico

D. D. D.

F. C. BAEDINGER.

PRAEFATIO.

Programmata, quae Gottingae scripsi,
hic recudi curavi, cum saepius,
a me ipso, et a librario amici mei ro-
garent exemplar, quod neuter habebat.
Unicum nempe in bibliotheca mea ex-
stabat, quo cum carere nollem, ami-
citia Viri Cl. ROEMER factum est,
ut omnia colligeret, atque mecum
communicaret. Si quae lectu digna
continent haec opuscula, eorum col-
lectio debetur Viro amicissimo, qui in stu-

—
dio medico et historia naturali nominis
fui celebritatem sibi iam dudum com-
paravit. Viro docto, gratias publice
agere, fas esse duxi. Scrib. Marburgi,
d. 25. Oct. 1786.

E. G. BALDINGER.

CON-

CONSPECTVS.

1773.

- I. Progr. aditiale: de iis, quae hoc seculo inuenta in arte medica. d. 13. Aug. pag. 1.

1775.

- II. Progr. de optima medicamentorum mixtione. d. 8. Maii. Ad disp. Cand. ab Ao. 73-75. p. 32.
III. Progr. Vestigia irritabilitatis Hallerianae in veterum monumentis, exemplo calidi innati. d. 23. Oct. p. 63.
IV. Progr. Vindiciae irritabilitatis Hallerianae. d. 1. Dec. p. 95.
V. Progr. Malignitas in morbis, ex mente Hippocratis, per recentiorum irritabilitatem et sensibilitatem explicata. d. 30. Dec. p. 114.
VI. Progr. Vestigia irritabilitatis in veterum monumentis, nuper omissa. d. 30. Dec. 1778. ad disp. Cl. IASSOY et OSANN. (Hoc spicilegium huc pertinet, licet ferius scriptum.) p. 138.

1778.

- VII. Progr. Succincta narratio historica de magnetis viribus ad morbos sanandos. d. 11. Ian. ad diff. Cl. LEPORIN de Hypopio. p. 149.
VIII. Progr. de abusu sanguinis missionis in variis morbis. d. 10. Mart. ad diff. Cl. ZOLLICOFER, de sangu. miss. p. 157.

IX.

emendatam esse hodie artis nostrae theoriam et medendi rationem; attamen cauti sumus in definiendis accessionibus, quibus vulgo affirmant locupletatam fuisse hoc seculo medicam artem. Distinguamus, necesse est, ea, quae hoc seculo gesta et inuenta fuere, ab iis, quae non ignorarunt veteres, et quae post restauratam medicinam, a seculo inde decimo sexto potissimum, iam iam sciuerunt medici. Ita enim apparet, aliqua quidem vere noua esse, permulta vero ex antiquitate eruta, et restituta iterum, quae in veterum monumentis diu latuere, tenebris obuoluta, propter neglectum veterum studium. Sic praestantia hodiernae medicinae, quam laudibus extulit nuper Ill. van DOEVERN *b*), non ad decimum octauum seculum pertinere mihi videtur, sed potius per hodiernam medicinam intelligi debet ea emendatio artis nostrae, quae incipit a seculo decimo sexto, quo iterum coeperunt medici frequentius graecorum monumenta euoluere.

Sed liceat mihi seorsim aliqua pertractare. Laudant fere omnes anatomicam practicam, quae ex cadauerum dissectione, morborum causas indagare docet; laudant experimenta in viuis instituta animalibus, nec non industriam, quae ex fabrica animalium cum fabrica hominis

com-

b) In Orat. de recentiorum inuentis, medicinam hodiernam veteri praestantiorē reddentibus. Leidae 1771.

comparata, docet physiologica multa illustrare. Sed quem fugit, quanta fuerit olim HEROPHILI atque ERASISTRATI curiositas! Imo ex antistitis nostri, Perill. HALLERI, sententia, omnino cadauera dissecuit medicinae parens, HIPPOCRATES. Quae supersunt hodie GALENI monumenta, praeclare docent, virum ingeniosissimum fabricam musculorum ac nervorum singulari studio sibi cognitam reddidisse, et si verum est illud, facile esse inuentis aliquid addere, miror, tanta industria GALENUM artis anatomicae fundamenta iecisse, cum adeo pauca inueniret in libris aliorum de fabrica partium corporis humani consignata.

Vera initia anatomiae comparatae sunt a tempore GERHARDI BLASII, et merito laus debetur recentioribus, inchoatam ab illo animalium dissectionem tanta solertia continuatam fuisse nuper. Inde physiologia recentiorum certior, et morborum rationes facilius intelliguntur. Vehementer tamen dolendum est, ab experimentis illis, quae in animalibus viuis instituta, non tuto semper desumi posse explicationem eorum, quae in corpore humano fiunt, quod doctissimis argumentis euicit nuper Ill. Collega, JO. ANDR. MURRAY c).

A 2

Quod

c) In Orat. Tal om de på Djur anställdte Rõns och Försöks opålitelighed vid tillämpningen på människan

Quod vero magis adhuc dolendum est, consentire videntur principes huius seculi medici, perperam explicari saepe morborum origines et rationes, ex iis quae in mortuorum cadaueribus a fabrica naturali aliena reperiuntur. Iterum fauet mihi antistitis nostri Ill. HALLERI auctoritas, quae summa est. Is enim monuit nuper, cum Cl. GREDINGII dissectiones maniacorum diiudicaret, perperam saepius eius generis morbos a vitiis illis derivari, quae post obitum in corporibus reperiuntur. Saepissime enim cerebrum, thoracis, et infimi ventris viscera, morbis laborant gravissimis, adsunt nimirum infarctus, obstructiones, indurationes, scirrhi, lapideae et osseae concretiones, et alia plura eius generis, et tamen nullo modo inde mens turbatur. Difficile itaque dictu est, nec explicatu adeo facile, quae-nam sint veriores morborum illorum causae et rationes. Prodiit hoc seculo quidem, immortale illud magni MORGAGNI opus, prodiit similis labor Cl. LIETAUD et aliorum, sed non tanta sibi gratulatur commoda et incrementa medicina practica, quanta quidem desiderantur. Manet quoque WEPFERO, BONNETO atque aliis, laus iusta, illos fuisse fundatores anatomiae practicae, quod quidem studium hoc seculo non coli coepit primum, sed,

see, si verum fateri licet, vnice magis magisque emendatum fuit. Saepissime autem et defunt signa satis certa, ex quibus possemus cognoscere vitia illa, quae et hoc seculo adhuc occulta dici merentur. Quinimo si data nobis esset facultas, ex suis signis cognoscere abstrusa illa et latentia vitia, prorsus tamen destituti sumus adminiculis illis, quibus dissolui deberent scirrhi et indurationes partium internarum. Non sufficiunt pharmaca nostris temporibus cognita, et si etiam illis inest vis remedialis, summe efficacia illa remedia plus nocent saepius, quam iuuant. Citius enim dissoluunt nostri corporis humores, atque adeo destruant prorsus omnem mixtionem ad vitam necessariam, quam possint soluere durissimos lapillos atque varia concrementa et lapidifacra viscera.

Non heri demum coepi mecum cogitare de morbis illis, quos vulgo a neruorum vitiis oriri affirmant, atque probe pensitavi, quatenus sit maior recentiorum temporum felicitas in arte medendi morbis illis grauissimis, quorum symptomata et signa exacte satis apud veteres descripta leguntur, vbi multa etiam bona et verissima, quae causas concernunt. Sed vix contigit eximio TISSOTO, vt in libro de epilepsia melius explicaret origines mali, pharmaca vero ibi laudata et medendi ratio vix noua dici possunt. Vires enim assae foetidae,

gummi ferulaceorum, valerianae, et similium, antiquissimis iam iam temporibus notissimae fuerunt, a DIOSCORIDE, FABIO COLUMNA aliisque iam iam annotatae, ut verum maneat, quod alibi iam iam monui, FRIDERICVM HOFFMANNVM et HERMANNVM BOERHAVIUM *d)*, praestantiorum medicamentorum usum ex veterum monumentis didicisse, atque eam quoque ob causam restitutores medicinae graecanicae exstitisse.

Convulsionum, spasmodorum, dolorum, epilepsiae, maniae, melancholiae, et plurimorum chronicorum malorum elegantissimam descriptionem apud veteres inuenimus, adeo ut affirmare audeam, paucissima hoc seculo accessisse, quae ignorasse veteres aliqua veritatis specie affirmari possit. Nec haemorrhagiarum doctrina seculi huius vere noua tradit, sed solummodo ex antiquitate eruta videtur, et pauca sunt, quae recentiorum sagacitas addidit. Negarunt nonnulli, eo modo, quo veteres docuerunt, sanguinem, qui vomitu eiicitur, per vasa sic dicta breuia, seu ut recte nuperi vocant, ligamenta illa, quae lienem cum ventriculo nectunt, sibi viam in ventriculum parare, sed exemplis omnino confirmarunt nuperi, veram esse et hanc de vomitu cruento veterum theoriam

d) In progr. de meritis horum in medicinam practicam. Jen. 1772.

riam e). Egregia sunt omnino, quae KAEMPFIUS eiusque amici, nec non TISSOTVS, seculi nostri eximium decus, nobiscum communicarunt de venarum abdominis infarctibus. Haec ipsa vero priscis iam iam temporibus notissima fuisse, nemo in dubium vocabit, qui legerit HIPPOCRATIS monimenta illa, in quibus accurata satis morbi nigri, vomitus nigri et haemorrhoidum descriptio habetur. Non ignoravit diuus senex HIPPOCRATES haemorrhoidum salubritatem, sed saepius inculcavit, quibusnam morbis haemorrhoidum fluxus, qui ab infarctu liberat vasa, remedio esse possit. Vicissitudines illas haemorrhagiarum, quibus fit, ut ex alienis locis nonnunquam effluat sanguis, variasque metastases ex lochiorum cohibito profluvio, eleganter satis descriptas annotavit princeps ille medicorum f). Repetiit nuper atque novis experimentis confirmavit PERILL. HALLERVS veterum illam doctrinam, quae statuit haemorrhagiam nonnunquam per diapedesin fieri, quod perperam negarunt recentiores.

A 4

Sic

e) Vid. RASOIR. Jo. Bapt. Marx, diff. de atra bile nat. et p. n. Duisb. 1766. et
 PEILL, Petr. Contr. dissertat. de Vomitu cruento, Duisb. 1771.

f) Cf. doctissimi discipuli, Cl. SCHERF diff. haemorrhagiarum therapia, Jen. 1772.

Sic quoque Perill. HALLERVS inflammationum theoriam, cuius apud GALENVMIAM iam fit mentio, adeo feliciter restauravit, ut mirer, nonnullos adhuc de rei veritate dubitare, cum tamen adeo luculenter docuerit Perill. HALLERVS, singula inflammationis phaenomena facili negotio posse explicari ex sanguine in telam cellulosam effuso.

Februm, quae ad inflammationum pertinent familiam, indolem, ex monumentis praeceptorum tanta facundia tradidit BOERHAAVIUS, ut omnium consensu verissima sint illa, quae in aphorismis suis de signis, symptomatibus et exitu consignavit, ex Graecis potissimum hausta. Quotquot enim recentiorum super his morbis scripserunt, nullus dissentit ab illis, quae in Coacis de angina, peripneumonia, pleuritide, annotata leguntur, sed omnes recentiorum confirmant veritatem monitorum Hippocrateorum. TISSOTI egregium librum, *Avis au Peuple sur la santé*, merito laudant omnes, qui veram sapientiam a rudi barbarie discernere didicerunt, propter popolare dicendi genus, quo quidem adeo excellit, ut princeps habendus sit eorum, qui eleganti sermone et vere mascula oratione nobiscum communicarunt utilissima praecepta doctrinarum et artium. Eius autem amabilis viri praecipuum meritum in eo consistere, mihi quidem

quidem videtur, eum gallico sermone repetisse, quae latino antea BOERHAAVIUS ex priscis monumentis hausta docuerat de inflammatarum febrium natura et indole. TISSOTI monita super vomicis pulchre consentiunt cum monitis BOERHAAVII, et huius dogmata in Coacis HIPPOCRATIS legi possunt, ex quibus adeo multa hausit BOERHAAVIUS.

Coeperunt quidem nuperi HIPPOCRATEM iterum euoluere, sed GALENUM pauci recentiorum legunt, quanquam verissimum sit, super febribus putridae indolis a nuperis vix quidquam dictum fuisse, quod non sciuerit ille atque dixerit iam antea in elegantissimo illo de febrium differentiis libello. Probo et laudo recentiorum putridarum febrium descriptiones, nihilque horum laudibus detrahere cupio, hoc solummodo volo, nimium laudari nostro tempore emendationem studii nostri a nonnullis, cum facile probare possim, non solum signa sed et causas putridarum febrium egregie iamiam nota GALENO fuisse atque aliis etiam medicis graecis, quos propter doctrinae praestantiam toties commendant doctores in academiis discipulis suis g). BAL-
LONII, BOERHAAVII, SYDENHAMI,
A 5 H v x.

g) Illud etiam egregie annotatum legitur apud Clar. SPILLE, in Pyretologia methodica, Berolin. 1773. 8v. pag. 178.

HUXHAMI, PRINGLI, STOERCKII, alique seculi nostri celeberrimi medici, qui emendarunt medendi rationem morbis, pulchre consentiunt cum veterum graecorum doctrina, et hos viros nuper restaurare voluisse priscam illam medicinam et medendi rationem, in aprico positum est.

Firmiter sum persuasus, optimo consilio beatum nostrum BRENDELIUM, inter seculi nostri principes numerandum, malignarum febrium genus distinctum a putridis descripsisse. Prouocat ubique, vir in arte nostra peritus, ad veterum monimenta, atque ubique inculcauit, se non nouam proponere doctrinam, sed modo antiquam, per tot secula comprobata, repetere, quod magno quidem emolumento artis nostrae fecisse arbitror. Alibi iam iam doctus discipulorum meorum euicit, vtilissimam illam febrium diuisionem, in inflammatorias, biliosas, putridas, malignas, quae hoc seculo quatuor summa febrium genera complectuntur, antiquis iamiam notam fuisse *h*). Ab eodem quoque illud argumentum pertractatum fuit, quid statuendum sit, de nouitate doctrinae de diaeta in acutis.

Frequen.

h) Cl. RAVERT; in diff. de febrium acutarum therapia. Jen. 1772.

Frequenter nuperi partibus dolentibus ipsis adplicare solent vesicantia et rubefacientia, idque sapientissimo consilio magnoque aegrotorum emolumento. Ea vero, qua decet eruditum, humanitate, veteribus inuentionis gloriam tribuit Ill. MEDICVS i). Generatim autem monendum est, artem illam, quae docet exstimulare vires vitales languentes, quam hodie adeo frequenter exercent medici, nostri seculi inuentum non esse, sed a tribus inde seculis iam iam cognitam, et seculo potissimum decimo sexto feliciter iam iam exercuisse illam illorum temporum medicos. Testimonia inueniri possunt in libris HERC. SAXONIA de Phoenigmis; THOM. FIENI de cauteriis; PETR. SEVERINI de efficaci medicina, et aliis libris, qui veram sapientiam redolent, sed hodie non adeo frequenter legi solent, quam quidem legi deberent propter vtilissima sapientissimaque monita, quae in illis inueniuntur.

Quae cum ita sint, effectum est, vt viri doctissimi atque experientissimi, hoc seculo toties commendarent egregias veterum descriptiones illas morborum. Illustre exemplum sistit diuitiis rerum medicarum plenus liber Ill. Archiatri VOGELII k), qui maluit etiam

i) *Samml. von Beobachtungen.* 2 B. Zürich 1766. S. 500.

k) *De cognosc. et curand. morb.* Goettingae 1772. 8v. mai.

etiam veterum remedia commendare, quam minus fida recentiorum temporum. Laus manebit temporibus nostris, emendatam et determinatam, ut hoc utar vocabulo, nunc esse medendi rationem, quae docet per euacuantium usum inter initia febrium eliminare sordes atque impuritates, et hac ipsa ratione tollere simul morbum. Nimis neglectam fuisse hanc methodum initio seculi huius, neminem fugere arbitror. Audax hinc et minus secuta visa fuit nonnullis, per emetica et purgantia medendi febribus ratio, cum ante paucos annos horum remediorum usus frequens esse inciperet, illumque in Anglia primum, deinde in Germania etiam commendarent non pauci. Sed nunc nemo amplius dissentire audet, nisi pauci, non satis eruditi in iuventute, cum scholas frequentarent doctorum, qui ne vnguem latum quidem recederent a vulgari illorum temporum medicina. Interim tamen illud notatu dignum est, iamiam seculo decimo sexto saepius exagitatam fuisse quaestionem, de usu emeticorum in febribus malignis. Nimis autem generali sensu tunc malignas vocasse, quas rectius nunc vocamus putridas ex primarum viarum colluvie impura, probe teneamus, ut constet, perspexisse iamiam illo tempore sagacioris ingenii medicos, saluberrima esse iusto tempore data euacuantia.

Ordo dicendorum requirit, ut paucis nunc verba faciam de morbis epidemicis praecipuis, de quibus primum meretur locum dysenteria, quae peste ipsa frequentius observatur, et tot homines necat, maxime ob turpem illam medicorum ignorantiam et pertinacem atque coecam defensionem opinionum illarum, quas a praeceptoribus edocti erant. Dysenteriae naturam et indolem hoc seculo demum rectius perspexisse medicos; atque methodum huic morbo sanando praecepisse, quae nititur veris artis nostrae fundamentis, illud vel invidia ipsa fateri debet. Nova sunt omnino, nec antea dicta, quae viri laude illustri conspicui, qui hoc seculum ornant, PRINGLE, TISSOTVS, ZIMMERMANNVS, scripserunt de natura dysenteriae et methodo huic morbo medendi. Edocti nunc sumus, dysenteriam mox esse biliosam, mox putridam, interdum vero veram sanguinis diathesin phlogisticam morbi genus constituere, atque causis illis potissimum accommodandam esse methodum medendi, nec nocere vnquam in dysenteria usum fructuum horaeorum, sed potius saluberrimum praebere victum. Methodus illa, quae docet iusto tempore propinare in dysenteria euacuantia selectiora, magno mortalium emolumento inuenta fuit, et tutior longe, quam quae iubet inania et noxia terrestria absorbentia vel adstringentia exhibere.

Quid

Quid dicam de usu clysterum hodie longe frequentiori, quam olim. Nonne clysteres optime medentur dysenteriae, febribus, et morbis tam chronicis, quam acutis; atque magis profunt, quam quae antea in usu erant in iisdem morbis, remedia.

Merito sibi vindicat hoc seculum, variolarum indolem nunc melius perspicere nostros. Cognouimus tandem, febrem illam, quae accenditur a miasmate illo pestifero, non semper inflammatoriae indolis esse, sed saepe ex genere biliosarum, vel putridarum, atque adeo methodum antiphlogisticam interdum aequae noxiam, quam calidam, quae antea in usu erat, fore, si nullo habito respectu ad indolem febris, omnibus ac singulis aegrotis, eadem praescribere vellemus remedia aestum temperantia.

Quod attinet usum acidi vitrioli, quod larga dosi commendat TISSOTVS, illud monendum est, HVXHAMVM iamiam larga manu antea exhibuisse, immo diu iamiam dedisse principes Angliae medicos, seculo enim nuper elapso praescripsit LISTER, atque alii. CLVTTONI medicamenta, quae tanti fecit HVXHAMVS, huc omnino pertinent.

Variolarum insitio novum inuentum non quidem dici meretur, cum antiquissimis iam
iam

iam temporibus apud orientis populos cognita fuerit. Coepit tamen hoc seculo in Europa etiam tentari, et anglis, quibus tot tantaque debet incrementa ars nostra, gloria manet, ab illis primum laudatam, et paulo post in Anglia frequenter adhibitam fuisse. MAITLANDII, KIRCKPATRICKII merita, et nuperorum, MONROI senioris, atque aliorum testimonia pro causa insitionis, neminem latent. Domus Regia cum audiisset ab illustrissima Domina MARIA WORTHLY MONTAGVE, prosperrimum variolarum insitionis euentum, statim probavit hanc prophylaxin, quae in Principe haerede exoptatissimo effectu adhibita fuit. Acriter quidem scripserunt nonnulli contra variolarum insitionem, sed ad hunc diem vsque victoria mansit apud illos, qui commendarent insitionem.

Quam vero artem variolas inferendi nimium fere ornauerant multi, illam ad simplicitatem iterum reduxit nuper Cel. GATTI, cui multum debet eam ob rem ars nostra, et cuius eximium libellum inter nostrates promulgavit Ill. WAGLERVS.

Nova quaestio deinde mota fuit de variolarum extirpatione, sed quam vana fuerit spes illa, testatur rei euentus, atque nunc omnes fere silent, nec amplius vrgent exoptatum artificium.

Paucis

Paucis ab hinc annis omne genus febrium
 exanthematicarum solertiori studio pertracta-
 runt Germaniae medici principes non solum,
 sed etiam Angliae, atque Italiae. Nouum dici
 meretur augmentum artis nostrae, quod in
 libris lectu dignissimis communicarunt nobis-
 cum de miliarium indole ALLIONI, FOR-
 DYCE, FANTONI et alii, qui hoc morbi
 genus accurate satis obseruarunt. Cognoui-
 mus tandem post tot controuersias inter nostros
 exagitatas, miliarem febrem eandem ludere
 scenam, quam ludere solet febris variolosa.
 Communi omnium suffragio ad febris natu-
 ram et indolem potius respiciendum est, quam
 ad exanthemata ipsa, quae in cute apparent,
 illaque singula generaliori methodo sanantur,
 cum propria non dentur remedia, quae
 miasma sui generis, variolarum, miliarium,
 destruunt. Inde stabilita sunt recentiorum
 axiomata, modo resistendum esse inflamma-
 tioni, modo bilem esse corrigendam, nunc
 vero succurrendum cortice peruuiano, aliisque
 antisepticis, quae putredini resistunt, vel ner-
 vorum morbis medentur. Sic tandem inter
 omnes constat, exanthemata illa, quae vario-
 lae vocantur, non solius inflammationis esse
 effectum, non semper illis conuenire antiphlo-
 gistica, nec quae sunt reliqua exanthemata,
 esse effectum medelae puerisae, aut calidi
 nimis regiminis, sed potius deberi specifico
 miasmati,

miasmatis, quod modo in ipsis humoribus euoluitur atque generatur, modo autem per contagium communicatur. Inuentis huius seculi adnumerare debemus, quae HOME primus omnium de morbillorum insitione prophylactica, MVZELIVS autem de achoribus inferendis docuerunt. Setaceorum hodie frequentior vsus non nouus mihi videtur, sed ex antiquitate potius erutus.

Corticem peruuanum, quem seculo XVII. RICHARDVS MORTON vehementer laudabat in Anglia, ad febres potissimum intermittentes sanandas, postea in epidemicis febribus TORTI, primus autem in Germania, Ill. noster WERLHOFIVS, in permultis aliis morbis saluberrimum esse medicamentum, post WERLHOFIVM multi hoc seculo docuerunt. Recte quidem monuerunt experientissimi atque in arte nostra exercitatissimi medici, eum non semper sufficere in debellandis febribus intermittentibus, et fatetur iam b. LOESECKE, sibi plus praestitisse gentianam rubram. Sed liberalior vsus corticis, in pluribus febrium generibus atque chronicis morbis, sanatu difficilioribus, seculi huius praecipuum est inuentum, quod nemo tam facile in dubium vocabit. Cui inuento et adnumeranda veniunt, varia corticis cum aliis pharmacis connubia, de quibus iam olim

seorsim aliqua scripsi. Medetur autem cortex siue solus, siue similibus mixtus, morbis a fibra debili, et fluidorum putredine ortis, atque ab illa vi, vt videtur roborante, omnes eius effectus in morbis salutare, repetere debemus.

PRINGLIANA illa inuenta, circa vim antisepticam corporum quorundam, tanti facio, vt totus persuasus sim, inter inuenta seculi huius principem mereri locum. Pristinæ gloriæ princeps ille Anglorum medicus feliciter restituit putridarum et biliosarum febrium theoriam, vt nunquam nominarim Reginae nostrae medicum, quin laudauerim impense eximii viri merita et inuenta.

Prae ceteris pathologiae capitibus, quae nouis inuentis hoc seculo exornata fuere, illud, quod de vermibus tractat, attentionem meam desiderat. Potissimum vero historia vermium hoc seculo magis fuit exulta, nimirum taeniae species melius descriptae sunt, licet eandem opinionem, quam ex nuperis multi adhuc defendunt de vermibus cucurbitinis, apud HIPPOCRATEM prolixè satis traditam inuenire possint, quibus volupe, comparare dogmata veterum cum recentiorum sententiis 1).

TRI-

1) Lib. IV. de morbis, Cap. XXVII. ed. Lind. p. 150.
Vol. II.

TRICHVRIDES autem monente Ill. Vo-
GELIO iam olim innotuerunt obseruatoribus.
Quod porro vermium symptomata et signa
attinet, dubito, multa addidisse recentiores,
quae non cognita fuerint antiquissimis iam
temporibus. Pathologia sic dicta verminosa
natales debet veterum commentis de genera-
tione aequiuoca, quae a tot seculis ab ARI-
STOTELE et AELIANO, toties repetita
fuit in scriptis medicorum.

Nec in eo acquisiuerunt seculi huius medici,
vt emendarent in dies magis morborum histo-
riam, ad veterum potissimum exemplar, vt
causas melius perspicerent tot morborum ac
symptomatum, sed illas ex physicis legibus
explicare, nec non ex chemicis capitibus,
immo etiam ex mathematicis sublimioribus
disciplinis illustrare studuerunt. IATROMA-
THEMATICOS se voluit appellari superba
gens, quae excoluit medicinam illam physico-
mechanicam, et inter initia huius seculi ex-
tulit inprimis caput, ac omnem fere antiquio-
rum temporum medicinam euertere allabo-
rauit. Permulta quidem, quae in corpore
animali fiunt, mechanismo deberi, nemo in
dubium vocare cupit, sed eo usque processit
audacia iatromathematicorum, vt singula
phaenomena oeconomiae animalis a viribus
illis, vt vocantur, mortuis, deriuarent, atque

ex solo mechanismo explicarent omnia. Error errorem peperit. Nempe febrium, dolorum, convulsionum, inflammationum et omnium morborum mechanica, mira ostentatione tradita fuit in libris permultis magno verborum apparatu, atque mathematicum more in febrium disciplina tradiderunt theoremata, problemata, corollaria, axiomata, et nescio quae alia. Sed principes huius seculi medici Iatromathematicorum dogmata statim refutarunt, et docuerunt, praeter mechanicas illas vires, inesse animalibus vires, quae vitae vocantur, atque ab illis toto coelo differunt, et quibus potissimum debentur praecipua phaenomena et mutationes, quae in vivis animalibus contingunt. Manet iterum laus Perillustri HALLERO, cum primum omnium indolem *irritabilitatis* et *sensibilitatis* per experimenta potissimum detectam, descripsisse. Nemo melius perspexit Perill. HALLERO commenta, quae STAHLIUS tradiderat de motuum animalium et musculorum causis. Solide refutavit antistes noster in opere immortalis physiologico errores STAHLII, simulque aliorum mechanicam doctrinam de fluidorum secretionibus, et de mechanismo respirationis. Diu iam iam occupatus fui in scribenda historia de sectae Iatromathematicae origine, fati et commentis, quam suo tempore typis excudendam curabo. In eo autem libro prolixè dicam de mathe-
in

in medicina abusu, et per exempla demonstrabo, quot peperit in arte nostra errores, legum physicarum et mathematicarum non satis cauta adplicatio ad illustranda oeconomiae animalis phaenomena. Vnitis quasi viribus principes huius seculi medici nouam doctrinam refutarunt, cum perspicerent, nullo modo sufficere solam physicam et mathesin ad explicanda negotia oeconomiae animalis. Circuitus humorum, secretiones, febres, inflammationes, spasmi, dolores longe melius hodie ex natura et indole irritabili et sensibili partium nostri corporis explicari possunt, postquam magis exulta est doctrina virium vitalium. Ipse Perill. HALLERVS praeceptorem, immortalem BOERHAAVIUM, correxit, qui nimis credulus BELLINI atque aliorum subtiliter excogitatam theoriam obstructionum pro vera assumserat, atque in Aphorismis suis inflammationem ex sola vasorum obstructione oriri docuerat. Refutauit etiam suo tempore b. BRENDELIVS, insigne decus Georgiae Augustae, commenta illa de sextupla globulorum sanguinis LEVWENHOECKIANA ratione, et idem eximius vir, qui sublimioris matheseos mysteria sibi admodum familiaria reddiderat, vt nemine contradicente iustus arbiter dici possit super vero pretio latioris mathematicae; nunquam tamen amplexus est hanc nouam nostro seculo potissimum excul-

tam doctrinam, sed strenuus mansit veterum
 assecla et vindex. Intellexisse autem b. BREN-
 DELIVM nostrum, latromathematicam illam,
 immo rectius, quam permulti alii, qui vole-
 bant videri, se penitus perspexisse omnia
 huius doctrinae abdita mysteria, testari possunt
 viri b. scripta de pulsu febrili *m*). Sed mitto
 in praesenti tempore latromathematicam illam,
 de qua suo tempore ex instituto agam. Illud
 enim nunc erat monendum, praecipuis seculi
 huius inuentis annumerandam venire illam
 pathologiae emendationem, quam debet po-
 tissimum Ill. GAVRIO, atque aliis, qui
 nuper magis magisque doctrinam virium vita-
 lium excoluerunt, et ex illarum natura et in-
 dole docuerunt veras morborum rationes, quae
 ab irritabilitatis et sensibilitatis vel excessu vel
 defectu deriuandae sunt. Vere nouam quo-
 que cenfeo appoplexiae pathologiam, quam
 stabilivit nuper Ill. TISSOTVS, et quae
 omnino viribus nititur vitalibus. Cognatio-
 nem appoplexiae sanguineae cum febribus in-
 flammatoriis adeo luculenter euicit, vt negari
 non possit Ill. TISSOTVM magno mortalium
 emolumento nouam medendi rationem apo-
 plexiae tradidisse, quae toto differt coelo ab
 illa, quae tempore HOFFMANNI, SYLVII,
 in vfu erat, nondum emendata satis a BOER-
 HAAVIO.

m) Recus. in Opusc. T. I. p. 136. sqq. Ibi etiam
 occurrunt reliqua mathematica Brendeliana.

HAAVIO. Pietas iubet, vt hoc loco etiam b. praeceptoris, Ill. MANGOLDI mentionem faciam, cui me multum debere, grato animo profiteor. Sagacissimi ingenii optimus ille praeceptor et fautor, in eleganti illa dissertatione, plures dari apoplexiae praeter sanguineam species, quam in opusculis eius recudi curavi, specimen dederat, quomodo seculi huius inuenta praecipua vsibus practicis accommodanda sint, quod quidem praecipuum doctoris censeo esse officium.

Quae Ill. TISSOTVS in methodo medendi variolis et hydropi emendauit, illa pari iure inter praecipua nostri seculi inuenta numero. Nimis foret prolixum, si omnia et singula huius seculi inuenta enumerare atque seorsim diiudicare vellem. Grato agnoscunt animo, quibus curae cordique est salus hominum, tot observationes ex cadauerum dissectione collectas, in quibus explicandis summa industria occupati sunt celeberrimi medici n). Neque tamen medicorum huius seculi industria solum

B 4

detexit

n) Cf. potissimum exempli causa, Ill. de HÄEN, Rat. med. P. IX. cap. II. p. 50. seq. et

Ill. ISENFLAMM, diff. I. et II. de difficili epierisi in observationes anatomicas Erlang. 1772 et 1773. nec non

Ill. 'S GRAEUVWEN, Orat. de anat. pathologicae utilitate ac necessitate. Groning. 1772.

Ill. SANDIFORT Orat. de circumspetto cadauerum examine, optimo med. pract. adminiculo. Leid. 1772.

detexit multa per instituta experimenta et collectas observationes, sed per errores quoque multa noua inuenta sunt o). Anatomia in primis multa sibi vindicat seculi huius inuenta, ab eo tempore, quo b. ALBINVS musculos, HALLERVS vasa et neruos accuratius descripserunt, neruos generatim MONROVS et MARTIN, et speciatim Ill. MECKEL par neruorum quintum, ac faciei neruos, Ill. NEUBAVERVS et b. ANDERSCH neruos cardiacos, ASCHIVS par primum neruorum spinalis medullae, MATTAEI par I. II. III et IV, KRUGERVS neruum phrenicum, LOBSTEINIVS neruum spinalem ad par vagum accessorium, METZGERVS primum par; ALBINVS, TARIN, BERTIN, NESBIT ossa; ZINNIVS oculum, LIEBERKÜHNIVS intestinorum villos; MONROVS et NEUBAVERVS tunicam testium vaginalem; HALLERVS telam cellulosam, WEITBRECHT ligamenta, et alia aliorum taceam inuenta, cum singula recensere non possim. Fabricam a naturali alienam descripsit Cl. TIMMERMANN p) et Cl. Io. CAR. INS-
FELDT

o) Exempla recensuit Ill. van DOEVERN, in Orat. de erroribus medicorum, sua vtilitate non carentibus. Gröning. 1762.

p) In diss. de notandis circa naturae in machina animalis lusus. Duisb. 1750.

FELDT *q*). Merentur etiam laudari TRO-
SCHEL *r*) et ZÜCKERT *s*), qui ex alieno
viscerum situ, morborum origines illustrarunt.
Quod morbos attinet, illos post b. HEBEN-
STREITIVM in classes, genera et species
adiuidere denuo allaborarunt SAVVAGES, Ill.
LINNEVS, Ill. VOGELIVS et Cl. SAGAR.
Epidemicorum vero morborum accuratas de-
scriptiones nobiscum communicarunt HVX-
HAMVS, PRINGLE, TISSOT, SARCO-
NE, GRAINGER, Ill. ZIMMERMANN,
Ill. GRIMM, CLEGHORN etc.; periodico-
rum historiam concinnam Ill. MEDICVS,
endemiorum denique Ill. CARTHEUSER.
Plurimorum autem morborum naturam et in-
dolem nunc melius cognouimus ex libris opti-
morum obseruatorum, v. c. MONROI de
hydrope, WHYTII de malo hypochon-
driaco, CHENNOTI de peste, VOGELII
de stymatofi, de lienteria, de fluxu coeliaco.
Aliorum morborum origines atque species
nunc longe melius, quam olim explicari
possunt, vt pauca adducam exempla, meta-
stases omnis generis, nec non hydropis spe-
cies,

B 5

q) In diff. de lusibus naturae. L. B. 1772. Docta et
utilis compilatio, cum epicrisi.

r) Diff. de morbis ex alieno situ partium abdominis.
Frft. 1754.

s) Diff. de morbis ex alieno situ viscerum thoracis.
Frft. 1760.

cies, hodie per inuenta HALLERI et MECKELII de tela cellulosa et venis lymphaticis, facilius explicantur, quam olim, vbi fabricam illarum partium ignorabant veteres. Herniarum species in quarum distributione cum laude versati sunt Ill. VOGELIVS et Ill. KLINKOSCH, solummodo rectius distinguere docuit recentior anatomia seculi huius, cui multa, immo praecipua debet recentiorum Chirurgia. Quis ignorat merita Ill. HALLERI in emendanda generationis historia, quo nemo accuratius observavit pulli natales.

Historiam animalium, quae polypi vocantur, novis inuentis hoc seculo auctam fuisse, laetamur. Quae de animalium illorum generatione nunc scimus, quam tanta solertia observarunt BONNETVS, et nuper MÜLLERVS, qui tot inuentis inclaruit, reformarunt omnem veterum generationis theoriam.

Botanicae historicae et physicae nova inuenta si vellem omnia et singula enarrare, limites excederet narratio mea libelli huius. Praecipua tamen nominasse sufficiat. Sunt vero sexus et amores plantarum, et spuria harum soboles, quam institutis experimentis tandem obtinuit Ill. KOELREYTER; foliorum in plantis vsus, a BONNETO inuentus, flores
 planta-

plantarum, quae ad cryptogamiam vulgo referuntur, a MARATTI descripti, et vera semina per Ill. SCHREBERVM nuper confirmata. Historiam systematum botanicorum huius seculi ADANSONIVS, OEDERVS et EXC. GIESECKE, in libellis doctissimis seorsum pertractarunt, vt non opus sit, ea quae tibi leguntur et legi possunt, hic iterum repetere. Incrementum studii historiae naturalis seculi huius non complectitur solum notitiam characterum plantarum, mineralium, sed didicimus etiam horum vires et vsus, atque permultis nouis remediis nunc morbos sanare sumus edocti. Sed eodem tempore, quo ex orbe, tam veteri, quam nouo, tam multa pharmaca allata essent, forsan obliuiscimur iterum remediorum optimorum, quorum tamen vsus frequentior saluberrimus foret. Inde factum est, vt optimo consilio Ill. VOGELIVS in libro, quem inscripsit: historia medicamentorum, iterum inusitata illa hodie, recenseret. Idem eximius liber testatur, veteres medicamentorum magnum iam iam habuisse apparatus, vt dubitare omnino liceat, vtrum recentiorum apparatus veterum illo dici possit maior. Pridem iam optarunt ex nuperis multi, vt noua iterum vellemus instituire tentamina circa vires medicamentorum, quorum apud antecessores nostros fit mentio.

Sunt

Sunt tamen remedia, quorum vires hoc seculo demum sollertiori studio indagarunt medici. Quis non auguratur statim, me intelligere aquas foterias, quas omnium fere primus, b. HOFFMANNVS, Germaniae illud insigne ornamentum, optima methodo explorare coepit. Eius viri vestigia deinde sequuti sunt permulti, et perfecerunt inchoata ab illo, sed nondum absoluta tentamina. Fieri enim non poterat, vt doctissimus HOFFMANNVS statim omnia exhauriret, et aquarum historiam, ab omni errore repurgatam, nobiscum communicaret.

Animaduerto autem, me non singula, sicut mecum constitueram, et ex voto in hoc libello pertractare posse. Pauca itaque nunc addam de fati studii semiotici huius seculi, reliqua vero reseruabo, donec oportunam nanciscar occasionem, plenioris seculi decimi octauae historiam medicinae scribendi. Signa fida equidem non pauca diagnostica et prognostica, quae hoc seculo annotata fuere, in compendio tradidit b. KLEINIVS. Similem KLEINIANO libellum, de prognosi in acutis, edidit nuper Cl PEZOLD. Sed vel hi ipsi libelli testantur, passim quidem nouis observationibus auctam fuisse hoc seculo doctrinam signorum in morbis: quod vero methodum in addiscenda semiotica attinet, patet, hanc

hanc nouam non esse, sed totam veterum, quos per tot secula sequuti sunt principes medici. Nec miror recentiores omnes veterum sequi vestigia; nam tanta sollertia et industria confirmarunt praecipua signa, ut parum absit, quin affirmem, vix noua aliqua proponi posse, quae non sciuerint olim medici graeci. Eleganter id comprobauit nuper b. HEBENSTREITIVS, Lipsiensis Professor, ornamentum Germanorum, cuius merita ignorare videntur nostri, saltem non satis laudant, cum tamen vehementer laudent alios, qui vix laudes merentur. Ille vero in egregiis speciminibus *παλαιολογιας*, quibus veterum placita recentiorum sententiis aequauit, satis abunde docuit, fere omnia, quae hodie in semioticis traduntur, olim iam iam graecis fuisse cognita. Non solum autem ex scriptis lectu dignissimis HEBENSTREITII, KLEINII, PEZOLDI, hanc veritatem discimus, nihil fere dici posse hodie noui, quod non dictum fuerit iam olim, sed etiam HENRICI COPE liber, quem denuo typis excudi curauimus, eandem veritatem docet. Pulsuum doctrinam, quam nuper excoluerunt in Gallia multi, imprimis FOVQVET, BORDEV, et alii, quorum libelli hodie in omnium versantur manibus, vocant equidem *nouam*, sed recte dixit Cl. WETSCHIVS, strenuus defensor nouae sic dictae pulsuum doctrinae, praecipua huius
moni-

monimenta reperiri iam iam in libris GALENI de differentiis persuum, illamque tantum Gal-
lorum studio magis magisque exultam esse. Coronidis loco pauca adhuc moneam de me-
thodo, quae medicamentorum vires explo-
rare docet. Volunt alii chemico examine in-
dagare horum vires, alii e contrario conten-
dunt, solam experientiam rectius docere,
quaenam insint medicamentis vires. Vtraque
vero methodus noua dici nequit. Quae enim
solummodo experientiam commendat, vetu-
stissima est, a DIOSCORIDE aliisque grae-
cis, nam antiquissima sunt graecorum moni-
menta, quae ad nos peruenerunt, iam iam
recepta. Chemica vero exploratio remedio-
rum, quam nostro seculo excolere studuerunt
b. NEWMANNVS et Ill. CARTHEVSE-
RVS, seculo iam iam praeterito in Gallia,
maxime per socios academiae Parisinae, ex-
coli coepit, hoc seculo autem sedulo per b.
GEOFFROY continuata fuit. Non mearum
est, componere lites, quaenam praestantior
ex his methodus. Longe plura quidem ad-
huc monenda in promptu habeo, sed vela
contrahenda sunt. Prolixiori sermone, et ex
instituto, suo tempore historiam studii medici
et inuentorum huius seculi annotationibus
illustratam, foras dabo. Nonnisi enim spe-
cimen nunc exhibere volui, quomodo diudi-
canda sint, artis medicae seculi huius inuenta
et

et verum eius incrementum. Eam enim normam mihi praescripsi semper, cum in academia lenensi per quinque annos artem medicam docerem, ut veterum aequae ac recentiorum praecipua inventa mihi cognita redderem, et ubique indicarem auditoribus meis, quatenus a veteribus iam iam dicta sint, et quidquid recentiorum studio accesserit arti nostrae. Publice fateri non dubitavi, me sequi vestigia illustrium virorum, qui docuerunt in academia Gottingensi artem medicam.

II.

PROGRAMMA,
DE OPTIMA MEDICAMENTO-
RVM MIXTIONE.

MDCCLXXV. D. VIII. MAJI.

Quæ sit optima medicamentorum mixtio et miscendorum ratio, breuiter data nunc opportuna occasione, differere, mecum decreui. Etenim visum est, superesse adhuc quaedam monenda, de argumento illo, cuius utilitatem in artis exercitio, selectis nonnullis exemplis, suo loco recensendis illustrabo. Graecorum simplicem medendi methodum saepe nunc laudari audio, illamque tanquam normam medicis iunioribus commendari. Nemo me magis laudare potest simplicem methodum, quæ Graecorum fuit, sed simplici medicina non ubique tentarunt sanare morbos graues, et acutos et chronicos, et vehementer errant, qui sibi persuadent, solis simplicibus veteres morbos sanasse. Oxymel illud simplex dictum, quod Graeci dederunt frequenter in febribus acutis, simplex non est, sed composita medicina, et in ipsis monumentis HIPPOCRATIS passim occurrunt varia medicamenta composita,

fita, alia mitiora, alia drastica, vt nullum sit
 dubium, veteres nec vbique simplicissimam
 adhibuisse medicinam, nec semper selecta com-
 posita praescripsisse. Farraginem potius, quam
 selectum medicamentorum in AETII scriptis
 inuenimus, qui et remedia nonnulla recensuit,
 quae sunt vana prorsus, immo superstitiosa,
 nulliusque virtutis. Non miror autem, omni
 tempore fabulas aniles in tabulas medicorum
 memoriales irrepisse. Origo enim artis no-
 strae superstitiosa fuit, densissimisque nebulis
 infuscata et commentis conspurcata mansit ars
 nostra vsque ad tempora HIPPOCRATIS
 Coi, qui omnium consensu medicinae parens
 habendus est. Ab Aegyptiis valde superstitio-
 sis Graecanica medicina natales habuit, nec
 a superstitione alieni *Arabes*. Graeci itaque
 in rebus diuinis et humanis aequae supersti-
 tiosi, sicut orientis totius populi, haereditatis
 iure quasi a maioribus acceperunt fabulas ani-
 les et commenta superstitiosa, de viribus tam
 simplicium quam compositorum, quorum pas-
 sim conseruarunt nobis memoriam. Quot sa-
 gacissimus GALENVS commenta nobis reli-
 quit, qui laudes quas iure meretur, maculauit
 non raro nimis credulus, de mixtorum quo-
 rundam efficacia nimis magnifice sermones fa-
 ciens, et de Astrologiae inani studio, antiquis-
 simo licet, nimis honorifice sentiens. In libris
 hodie superstitibus Romanorum et Arabum,

non pauca superstitionis vestigia circa compositorum vires occurrunt. Permulta ex Graecorum monumentis, et ex GALENI imprimis vastis volumnibus exscripserunt, et propriis a se inuentis compositionibus, quae partim superflua multa et inefficacia continent, partim superstitionem sapiunt, auxerunt. Tristissima erant illa tempora, quae *Barbara* vocantur, tunc enim, cum ars nostra esset mancipium monachorum, Diis Deabusque medicinae tutelaribus, Aegypti, Graeciae, Latii, noua fuere substituta simulacra.

Quis hodie non ridet vana illa composita, *manus Christi, unguentum apostolorum, balsamum samaritanum*, vt centum alia taceam exempla, aequae absurda et superstitiosa.

Sed tanta erat illo tempore superstitio, vt plantas etiam in re herbaria nominibus Sanctorum signarent *a*).

Quum restauratores medicinae graecanae vetusta illa Graecorum monimenta in latinum sermonem conuerterent, et pariter Arabum scripta latine translata prodirent, ne hilum quidem a maioribus dissentire ausi sunt medici illorum temporum. Placuit omnibus formula quaeuis sesquipedalis, modo Graecum haberet

a) Cf. voluptatis potius causa, quam utilitatis: CONR. GESNER, de plantis a Diuis Sanctisue nomen habentibus. Basil. 1591. 8v.

haberet auctorem, vel ad Graecorum mentem concinnata esset, et quanti fecerint *The-riacam coelestem*, et eius generis alia multa, quis est, qui sit nescius. Chemicis quidem straminea, ut ita dicam Galenicorum remedia, ex regno vegetabili desumpta, displicebant, sed quot sunt formulae innanes, quae in horum libris occurrunt, et quantam vanitatem produnt *magisteria*, et perperam sic appellata *quinta essentia* vegetabilium: nec non commentitia doctrina de vegetabilium signatura, a chemicorum secta inprimis exculta, et in artis formam redacta. Ab eo tempore terrestrium usus omnis generis frequens esse coepit, et vix occurrit formula, in qua non reperiuntur mater perlarum, margaritae, lapides cancrorum et chelae, cochleae, mandibuli lucii piscis, lapis percarum et porcorum, cornu cerui usum, ebur raspatum, dens apri et hippopotami, lapis manati, unicornu, priapus cerui, talus leporis, terrae sigillatae, et quae sunt reliquae huius farinae.

Quis legere potest hodie sine nausea tot vanas compositiones ex meris terris, contra epilepsiam laudatas. Qui sapit, exclamat coactus: *risum teneatis amici*.

Vana libido exornandi artem illam, quae docet formulas medicinales concinnare, passim nocuit incremento artis nostrae. Non dubita-

runt enim multi quadrata miscere rotundis, ostentationis causa potius, quam ut mortalium rebus et miseris aegrotis prospicerent. Crimen putarunt, si non in quavis formula basis, iuvans, corrigens, excipiens simul occurreret, ut scilicet omnibus ac singulis praeceptis illius artis facerent satis.

Si omnia igitur rite consideramus, sunt mixtionis et compositionis medicamentorum inanis causae praecipuae, ridicula medicorum, partim maiorum, et praeceptorum a quibus eruditi, veneratio, nimium elegantiae in formulis concinnandis studium; partim hypotheses falsae, ac denique, quod eheu saepe observatur, male in scholis a tironibus intellecta doctrina de formulis scribendis. Haec ultima causa, si non unica, praecipua tamen videtur, cur nostris etiam temporibus non possimus carere prorsus libris illis, qui vocantur vulgo dispensatoria, vel pharmacopoeae, ne scilicet multi propter ignorantiam et in academiis neglectam diligentiam in studio scribendarum formularum, non magis ineptas scriberent formulas, quam sunt illae, quae in vastis illis libris passim occurrunt, in opprobrium nostrae artis. Fatentur enim, qui de his rebus iudicare possunt, singula quae hodie exstant dispensatoria, non esse sine naevis paternis.

Veterum formulas multas, quae apud DIO-
SCORIDEM, MARCELLVM EMPIRI-
CVM, SCRIBONIVM LARGVM, CEL-
SVM, ACTVARIVM leguntur, magis cu-
riositatis causa inspiciamus, quam ut in vsus
vertere velimus.

Non potuit vero doctrina de miscendis re-
mediis emendari, nisi viri docti, ab omni anili
superflitione prorsus alieni, purgarent antea
stabulum Augiae, seu armamentaria olim dicta,
pharmacopolarum tabernas, a sordibus atque
quisquiliis. Laetissimo quidem euentu per-
multa iamiam ex pharmacopolarum tabernis
eiecta sunt, sed remansit adhuc ingens multi-
tudo, quae felici audacia in omne aeuum ut
videtur, proscribenda foret, ac summo iure
exulare deberet, quod qui sapiunt, vehemen-
ter optant.

Sed propius nunc ad institutum meum me
conuerto. Simplex medicina non vbique suf-
ficit, et praestat saepe nunc addere iuuans,
nunc corrigens.

Si formae habenda est ratio, excipiente nos
carere non posse, res ipsa docet. Entia non
esse citra necessitatem multiplicanda, frustra
monuerunt multi, quamquam omnes perspi-
cerent, simplicem mixtionem vbique laudes
mereri.

Emendat non raro, consensu omnium, mixtio simplex vim et indolem medicamenti, auget illam, vel coercet vim noxiam. Saepe vero sola mixtio veneni speciem gignere solet.

Quanta sit efficacia mixtionis simplicis in mutandis corporum qualitatibus et viribus, per exempla docet chemia vniuersa, maxime vero doctrina solutionis et praecipitationis, quae corpora nunc seiungit, nunc iterum coniungit.

Quot surgunt ex alcali et acido varii generis, salium species, quae sapore ac vi remediali multum differunt. Ex salibus cum mercurio vnitis, nascuntur tot pharmaca heroica, nunc saluberrima, nunc summe venenata. Parantur ex acido concentrato et spiritu inflammabili acida, quae dulcificata vocantur, nec non naphthae. Ex oleo presso et lixiuio ex alcali caustico, saponis fiunt; ex mercurio et sulphure, aethiops et cinnabaris.

Voluminis illa mirabilis mutatio, ex mixtione metallorum oriunda, quam accuratius nuperrime inuestigauit Ill. KAESTNERVS, academiae nostrae ornamentum insigne, non pertinet ad scopum meum. Satis vero superque phaenomena chymica testantur, simplicem corporum mixtionem largiri varia producta, et vnum corpus sic mutare nonnunquam alterum, vt oriatur nouum quoddam corpus, qualitate

ac viribus illis toto coelo diffimile, ex quibus vnitis surrexit.

Nescio, quae fuerit ratio, vt exempla illa memorabilia effugerent medicorum attentionem, cum docere potuissent, simplici mixtione summe efficacia medicamenta obtineri.

Prostant in officinis selecta quaedam composita, quorum eximia virtus vtique laudes meretur. Occurrunt passim in libris medicorum formulae, quae omnino selectae sunt et frequenter in vsum vocandae. Si verum fateri licet, omni studio medici indagare deberent mixtiones illas: quae pollicentur vim et efficaciam in artis exercitio haud exiguum, vel repetitis iamiam experimentis hanc saepius probarunt.

Remedia ex paucis mixta, quae selectiora dici merentur, et in officinis asseruantur, sunt exempli loco, acetum squillae, rutae, oxymel simplex, squillae, allii, colchici, ab oxymelle squillae, parum diuersum, sulphur antimonii auratum liquidum, acida dulcificata, vinum antimonii H V X H A M I, liquor cornu cerui succinatus, elixir ex oleo vitrioli, et spiritu vini, flores salis ammoniaci martiales, remedia GOULARDI ex plumbo varia, vsum externis destinata etc.

Sed ineptis compositionibus adnumerare nullus dubito, regulos ex antimonio omnis generis et STAHLII crocos martis, eius pulverem temperantem, resolventem, scammonii et aloës correctiones, famosam pulveris stomachici compositionem ex matre perlarum, limatura martis et radice ari, (speciem gypsi potius, quam medicamenti selecti appellare mallet) et mille alias compositiones, quas ingenii magis luxuries excogitavit, quam sana ratio dictavit. Compendium nobis fecit III. SPIELMANN, qui studio recensuit et diiudicavit in libro materiae medicae, iustum pretium formularum medicamentorum, ab omni retro tempore ad nostra usque in officinis prostantium, quorum vix centesima pars asseruari meretur.

Ex longo iam tempore in votis habui, ut medici selectas mixtiones medicamentorum sibi cognitae redderent, eas imprimis, quarum efficaciam singularem in morbis medendis, exercitatissimi in arte nostra viri multoties experti iamiam, et quarum notitiam communicarunt nobiscum sincero animo.

Ea intelligo remedia mixta selecta, quae aut chemica operatione, non multum laboriosa, parantur, aut solummodo sola mixtione ex tempore statim obtinentur. De singulis nunc dicam seorsim.

Ab antiquissimis retro temporibus Aloe, Myrrha et Crocus mixta fuerunt. Constituant haec varia forma, modo speciem elixirii, modo pilularum. Nimis prolixum foret, si omnes formulas, quae in dispensatoriis occurrunt, enarrare vellem, quarum basin haec simplicia sistunt. Sufficit itaque nominasse paucas, ubi remedia illa vel sola, vel vna cum aliis admixtis, plerumque superfluis, polychrestum quoddam medicamentum, calefaciens, ac cominuens efficiunt, quod iusto tempore datum, minime contemnendum est, licet contra pestem laudare nolum. Sunt vero formulae illae: Pilulae RUFFI, pestilenciales AVICENNAE, THOM. REINESII, Aloe-phanginae, Ecphraticae, Emanuelis, stomachicae MORTONI, Edinburgensium, immo variorum auctorum, de ammoniaco chalybeatae, Elixiria sic dicta proprietatis, PARACELSI, HELMONTII, BOERHAAVII, Disp. Viennens. Würtemb. Hamburg. Pharmacop. *Bateanae*, Elixirium cachecticum ET TMÜLLERI, Pneumoniacum MEIBOMII. Si vnquam antiquitas mixtionem commendat, haec sane commendata fuit diu, et retinenda quoque videtur, modo sibi caueant iuniores medici, ne noceat magis abusus, quam iuuat vsus rectus, nec promiscue adhibeant, plethora praesente, immo nolint propinare, ubi motuum potius excessus, quam defectus adest.

SUMMUS BOERHAAVIUS in miscendis medicamentis, quibus inest vis remedialis, summus exstitit artifex, et doctissimis discipulis, GAVBIIS, GORTERIS, SWIETENIIS, anglis multis, fideliter instillavit praecepta miscendorum medicamentorum. Si angli hodie eminent in arte praescribendi formulas selectas, cogitemus semper, haec bona debere praeceptis et institutioni b. BOERHAAVII. Saepe etiam b. noster HOFFMANNVS maxime selectas compositiones docuit, quanquam ille in acutis morbis non aequè felici fidere attigerit Graecorum exemplar ac BOERHAAVIUS. Norunt auditores mei, placere mihi non paucas STÖRCKII formulas, vel eam ob causam, quod ad mentem BOERHAAVII concinnatae sunt.

BOERHAAVIO autem debemus multas compositiones simplices, quibus ego carere nolim, ipse peritia edoctus, quam saluberrima sit illarum virtus. Sunt vero eius generis simplex mixtio (non diffusa, sicut aliis placuit) gummi ammoniaci cum sapone, squilla, extractis variis; pilulae TISSOTI ex gummi ammoniaco, sapone, extracto taraxaci, et Syr. Capill. veneris (ego fumo ana, et Syr. aurantior.) quae magis merentur *aureae* dici, quam centum aliae compositiones inanes. Eadem formula frequenter usus est b. LUDWIGIVS,

IVS, et sumsit ille loco extracti taraxaci extractum fumariae. Quam polychresta medicina sit haec pilularum compositio, norunt omnes, qui ex doctrina pathologica non ignorant morborum ex hypochondriis origines, et multitudinem morborum, qui a viscido glutinoso, ut vocat b. BOERHAAVIUS oriri possunt. Fit magis composita formula, si addatur squilla, aut millepedum pulvis, extractis bonae notae, e quibus placet extractum illud Enulae, quod in asthmate pituitoso prae caeteris sese commendat.

In morbis hydropicis, chronicis febribus intermittentibus, ictero, mensium, haemorrhoidum obstructione, eius generis medicamenta mixta mirifice profunt resoluendo humores viscidos et viscerum obstructiones. Gummi ammoniacum non solum constituit cum similibus modo laudatis pharmacis, ingrediens optimum non vnius formulae officinalis pilularum, sed et nuperrime Edinburgenses ex solo gummi ammoniaco et squilla, resolventes pilulas praescribunt, quibus additur Cardamomum tanquam corrigens, et Balf. Copaiu. tanquam excipiens.

Gummi ammoniacum una cum squilla in eadem formula occurrit in potione asthmatica BRUNNERI, quam nuperi magis emendaverunt, et simplicem magis mixtionem diffusiori
ante

anteponendam esse docuerunt. Optime placet Londinensium Lac ammoniaci ex solo gummi ammoniaco et aqua pulegii, terendo paratum, cui potest addi oxymel squillae. Efficaciam huius medicamenti multoties expertus sum. Linctus forma, infantibus in dicta sic oppletione pectoris, catarrhi suffocativi metu, optime conducit oxymel squillae mixtum siue cum manna, siue cum Syrupo e Cichorio cum rheo. Sed cum formula officinalis Syrupi e Cichorio mihi nimis composita videretur, superflua omnia omisi, et ex solo succo Cichorii, Taraxaci et Fumariae, Syrupum parari iubeo, cui ex tempore statim rhabarbarum addo, nam virtus eius coctione perit.

Adultis etiam hominibus saepe linctum ex gummi ammoniaco, diluto oxymelle squillae, soleo praescribere, cum sputa in variis morbis nimis viscida sunt attenuanda, et muci faciliior excretio adiuuanda.

Alia linctus egregii species oritur ex mixtione oxymellis cum sulphure antimonii aurato, vel kermes minerali. Laudatae mixtiones magis placent, quam inepta illa compositio ex oleo amygdalarum, spermate ceti aliisque, quippe quae medicina rancida ventriculum turbat, et in acutis morbis nocet magis quam prodest.

Gummi

Gummi ammoniacum et reliqua ferulacea, cum assa foetida, sale volatili cornu cerui, el succini, optime depuratis, Castoreo, extracto chamomillae, millefolii, myrrha, oleo aiaputi, rutae, similibusque, pilularum speciem sistunt, qualem amant BOERHAAVIUS, HOFFMANNVS, FULLERVS, auctores Pharmacop. Londin. et quarum efficacia mira est in permultis morbis chronicis, spasmodicis et nervorum affectionibus compefcendis.

Emendata formula pilularum BONTII in hydropse, ex gummi ammoniaco, gummi gutta, aloes gummoso extracto, et oleo quodam aromatico, satisfacit optime scopo.

Concinna est formula, quam a b. L. V. POLFO didici, pilularum, quas physagogas ille inscripsit, ex squilla, sulphure antimonii purato, sale volatili succini, Elaterio, et oleo anisi, componendarum, et quarum efficaciam in hydropse rebeli saepe admiratus sum. Viscera debent esse adhuc integra, nullaque praesente contraindicatione, quae usum interdiceret, minori dosi incipiendo, illamque tunc ad grana decem, immo nonnunquam plura, augendo, aquas pellunt viscidas, quas egregie attenuat, et modo per alvum, modo per vias urinae euacuant.

Qui recte didicit artis nostrae praecepta, is nocebit nunquam aegrotis, nec usu etiam medicinae

dicinae efficacis, modo minima dosi veli exhibere aegrotis suis illam, medicus cautus quam augebit prudens, si minor non sufficere videtur.

Forma diluta sic mutat maxime efficacia medicamenta, ut tuto exhiberi queant, et dosi tunc facile limitanda, quam repetitis praeberi commodè satis eo usque augere possumus, ut salutaris effectus obtineatur. Si quis addubitaret, linctum ex oxymelle squillitico et sulphure antimonii aurato propinare, tum aliquot unciae aquae cuiusdam destillatae diluunt illud efficax remedium, ut nunc facile aliquot cochlearia possit assumere aegrotus absque metu vomitus vehementioris. Eam ob causam familiaris est mihi usus tartari emetici, sulphuris aurati antimonii, forma potionis, et ipecacuanhae forma infusi.

Tenellis adhuc granum vnicum tartari emetici ex unciiis quatuor aquae melissae, vel similis, partitis vicibus commodè satis propinari potest, sine omni metu effectus noxii; vomitu scilicet eiecta materia turpi abstinendum est statim ab usu huius potionis, cuius dosi unica est paruum cochlear, donec vomitus oriatur, continuanda.

Infusum ex ipecacuanha parare docuit CAROLVS GIANELLA, quod in febribus intermitt-

mittentibus et remittentibus inuenit saluberri-
 um. Eius formulam paulisper mutauit
 erill. HALLERVS. Sumatur scilicet ipe-
 acuanha, cortex aurant. et cremor tartari,
 cum aqua feruida ebulliant, colaturae admiscea-
 tur portio oxymellis squillitici. Simili medica-
 mento frequenter vsus sum in febre epidemica,
 quae nuper deuastauit Germaniam, cum sa-
 turrae copia in primis viis collecta, morbi
 causam materialem constitueret, qua electa
 statim febrim remittere, et vires iterum re-
 cillari obseruatum fuit.

Plus vna vice obseruaui, exanthemata va-
 ria in cute apparentia, ex impura bilis collu-
 tie orta, cum euphoria euanescere, cum huius
 actionis aliquot praebia darem aegrotis curae
 meae demandatis, licet graui iamiam sopore
 correpti vehementer aegrotarent.

Euacuandi scopo liberali vsu cremorem tar-
 tari exhibere consueuerunt medici, isque con-
 stituit princeps iuuans, quod aliis purgantibus
 solet addi, maxime vero tamarindis, cassiae,
 mannae, rheo, radici ialappae, varia forma.

Optimum digestiuium sistit cremor tartari
 cum rheo, et delicatioris conditionis homini-
 bus rheum cum tartaro tartarificato nunc fre-
 quenter solet praescribi.

Mirifice placet compositio pulueris, quem b. KLEINIVS vocat *Solamen hypochondriacorum*, ex rheo, tartaro tartarifato, flauedine corticum *aurantiorum*, cui nonnunquam addi solet oleum caiaputi. Pluribus enim indicationibus simul satisfacit, pituitam nempe incidit, abstergit, intestina purgat, saburram destruit, spasmis ac flatibus et intestinorum debilitati medetur, ac symptomata ex consensu orta varia, compescit. Huius pulueris vsus est mihi admodum familiaris, non minus quam elixirii illius visceralis HOFFMANNI a KLEINIO emendati.

Conuenit cum remediis nunc allegatis mixtio illa, quam merito magni fecit b. HOFFMANNVS, scilicet extracti ex rheo aquosi et terrae foliatae tartari, quae in permultis morbis chronicis et viscerum obstructione sese toties commendauit medicis.

Simile medicamentum, quod primum debemus Ill. MVZELIO, est tartari tartarifati cum melle mixtio, in melancholia hypochondriaca, morbisque ab atrabile natis vtilissimum medicamentum.

Non inepte aliquando in atrophia infantum et febre lenta decoctum corticis peruuiiani, vel eius extractum aquosum miscetur cum melle
et

et tartaro tartarifato, et copiose exhibitur
cum euphoria.

In morbis chronicis arthriticis ELLERVS
in Obsf. p. 127 recte laudat liquorem, mixtum,
ex aequali portione liquoris optimi cornu cerui
succinati et anodynii mineralis HOFFMANNI,
cuiusque virtus omnino est polychresta in
multis generibus morborum spasmodicorum
chronicorum.

Quis recentiorum non cognouit eximiam
vim potionis MINDERERI, quae simplicissima
ratione paratur ex aceto vini puriori et puro
sale volatili, siue salis ammoniaci, siue cornu
cerui. Sane mira eius vis est in febribus pu-
tridis et malignis dictis, praesente magna vi-
rium debilitate. Mel additur ad saporem me-
dicamenti corrigendum, et tanquam iuuans
sic dictum.

Potio illa vel RIVERII vel CROLLII
contra febres intermittentes laudata, saepe
praestat. Placet aliis acidum vegetabile, mi-
nerale aliis, cum alcali miscendum, et in ipso
temporis momento, quo haec efferuescunt,
deglutienda est haustus forma, nam sensatio
illa, qua momento efferuescentiae afficere
solet ventriculum eiusque fibras musculares et
nervos, feliciter saepe febris paroxysmum
profligavit.

D

Laudat

Laudat in hydrope a caussa bilosa TISSOTVS, (in qua specie nocerent drastica et stimulantia omnia), aquam crystallinam. Sic autem paratur. Coquitur cum aqua fontana portio crystallorum tartari, admiscetur refrigerata iterum aqua acidum quoddam aliud vegetabile, palato gratum, siue Succus Citri, siue Syrupus Rubi Idaei, Berberis, vt ex duplici acido composita sit haec medicina, temperans aestum et bilem, quae per vias vrinae, nonnunquam per aluum, placide sordes eliminat, et in aliis morbis aequè utilis ac decoctum tamarindorum et cremoris tartari.

HOFFMANNO debemus notitiam remedium quorundam, phthificis maxime salubrium, scilicet vsum aquae Selteranae cum lacte miscendae, et sacchari myrrhati.

Hodie loco sacchari vulgaris eligitur saccharum lactis, illique additur bonae notae extractum myrrhae aquosum.

Aluminis draconifati, cuius iam fit mentio apud MYSICHTVM, vsum restituit ill. CRANZIUS, in compescenda vteri haemorrhagia, sed in mictu cruento nonnunquam aequè efficax est.

Tanquam adstringens eximium laudat b. MÜLLERVS in not. ad RICHARDI MEAD
monit.

monit. solutionem aluminis vitriolatam. Soluitur nempe in aqua feruente alumen, et successiue ad saporem vsque manifeste adstringentem instillatur aliqua portio acidi vitrioli, vt scilicet augeatur proportio acidi, cum terra aluminis vniendi, et hac ratione aluminis vis ipsa adstringens. De vsu eximio huius remedii legi meretur auctor laudatus loco allegato.

Ad alia progredior minus composita medicamenta, maxime efficacia, hodieque ab omnibus laudata. Sit primum *puluis alterans* vulgo PLUMMERI dictus, ex aequali portione mercurii dulcis, et sulphuris antimonii aurati, longa trituratione optime in subtilissimum pulverem conuersis, cuius compositio in *Act. med. Edinburg.* euulgata. Vsum huius remedii compositi non esse nouum, sed in SCVLTETI obss. vltima, quae est centesima, iam iam simile remedium laudari, monuit b. SCHVLZIVS, in diss. de *mercurialium usu in quartana*, recusa in collect. pract. Perill. HALLERI T. V. §. 19. pag. 112. SCVLTEVS autem l. c. historiam leprosi, sed non accurate satis descriptam, narrat, cui dedit pilulas purgantes ex mercurio dulci pro vna dosi, et deinde pulueris forma sulphur antimonii, cum decocti sassafra haustu et regimine sudorifero.

Si quis velit *Actor. med. Edinb.* specimen a WERLHOFIO editum, et T. I. *Tentam.* Edinb. edit. germ. p. 52. euoluere, inueniet statim, SCVLTETI remedium non esse vnum idemque, quod feriori tempore PLVMMERVS parare docuit; immo nec dosis nec adhibendi modus conueniunt cum SCVLTETI methodo, vt itaque PLVMMERO laus maneat, inuenisse eum illud eximium et efficax remedium.

Simile fere medicamentum metallicum est mercurius dulcis martiatus, quem inuentor, Exc. HARTMANN in acad. Viadrina Prof. Med. nuper in diff. singulari nobiscum communicauit. Paratur, vt paucis dicam, ex residuo post sublimationem florum falis ammoniaci martialium, ex lapide haematite et sale ammoniaco, cui residuo admiscetur mercurius dulcis, et noua instituitur sublimatio, quae mercurium dulcem, marte vnitum largitur. Iam olim de mercurii et martis coniunctione, vfi- bus practicis commendanda, scripserat integram diff. Exc. HARTMANN, ac in nupera dissertatione aliquot obseruationibus propriis, egregiam efficaciam huius remedii in variis morbis confirmauit, quod et ego nuper in collegio clinico praescribere coepi, sed nondum adeo frequenter, vt possim nouas illis iam cognitis addere obseruationes.

Exc. **PLENCKIUS** aliis rationibus permotus, mercurium absque falibus in morbis veneris magis tutum esse censuit, cum mucilage subactum.

Saliuam post usum huius remedii nonnunquam admodum copiose exspui, ipse aliquoties expertus sum. Quanquam vero id negari non possit, connubium illud tamen laudari meretur, et optimo consilio laudatus **Exc. HARTMANN** hunc **PLENCKII** liquorem contra lumbricos rotundos commendat. Fortassis in ileo, ubi alias mercurius viuis laudatur, reliquis mercurium exhibendi modis praeferendus foret ille **PLENCKII**. Spiritus mercurialis **SWIETENII**, vitrum antimonii ceratum, luculento testimonio nos convincere possunt, per mixtionem simplicissimam vim venenatam corporum quorundam sic posse mutari, ut oriatur medicamento species, cuius iusta dosis tuto potest exhiberi, magnis mortalium usibus.

Nec desunt exempla his contraria, scilicet venenata et noxia qualitas, ex compositione non admodum diffusa aliquot simplicium. Pulverem famosum et infamem *Cornachini* huc referendum esse audacter affirmo, illumque adhibere suaderem nemini.

In dies nunc magis consentiunt omnes, Laudanum illud SYDENHAMI, viri magni, non satis concinnum esse compositionem. Decipi passus est princeps medicorum, veterum opinione, opium esse medicamentum frigidum, cui aromata calidiora addenda, quibus corrigere cogitavit opii qualitatem illam, quam non possidet.

Longe rarius nunc praescribitur SYDENHAMI laudanum liquidum, et recte opium solum iusta dosi, sine omni addito alio medicamento, forma haustus potissimum, aegrotis exhiberi consuevit.

Decoctum illud album SYDENHAMI, olim ex cornu cerui vsto paratum, nunc forma magis simplici et emendata parandum ex cornu cerui raspatum, gummi arabico purissimo, et crusta panis similaginei, optimum est omnium medicamentorum demulcens omnem acrimoniam biliosam, imo aliam in tubo cibario collectam, optime involuens, ut reliquis facile possimus carere.

Decoctum radice altheae, cui larga additur portio syrupi eiusdem radice, vel oxymel simplex, simile largitur egregium medicamentum polychrestum in morbis acutis et chronicis.

Ptisanae simplicis ex hordeo solo, cremore tartari et oxymelle simplici, ad sanandas febres acutas, laudes eximias subscribere nunc principes in arte nostra viri.

Contraria medicamenta saepissime optimo consilio miscentur *a*). Quaedam ex multis exemplis adducam.

Contrariam medicinam studio miscuit PLUMMERVS, de cuius pulvere iam sermo fuit. Pertinet huc decoctum b. Io. IUNCKERO admodum familiare in angina, ubi faucium inflammatio, laxitas et muci colluvies aderant, decoctum scilicet quoddam ex emollientibus et adstringentibus compositum, pro gargarismate, quod optime faucibus laborantibus medetur. Adstringentia heroica, quae sola exhibita nocerent, mitiora evadunt, si combinantur cum emollientibus mucilaginosis, et substantiae mucilaginosae ac pingues sunt saepius optima corrigentia medicamentorum, quae simplici forma noxia forent. Drastrictam vim resinae ialappae mitigat vitellum oui, item emulsio ex amygdalis, simul cum resina illa terendis. Diu iam linimentum ophthalmicum ex alumine et mucilaginis specie, in usu fuit. Ad

D 4

idem

a) Iterum atque iterum commendo lectu dignissimam diff. b. LVDWIGII, de medicamentorum contrariorum compositione. Lips. 1758.

idem caput pertinet denique mixtio purgantium cum emeticis, euacuantium cum opio, immo corticis peruuiani cum opio, de quibus nunc sermo esto.

Est in singulis his contraria mixtio, quam magni faciunt obseruatores. De vsu rhabarbari et ipecacuanhae, quae mixta, dosi parca, exhiberi solent, (alibi iam praecipua monui *b*).

Temerariam tamen methodum non laudo, noceret enim eo in casu, vbi vna vice simul eiici deberet turpis hostis ex primis viis, noceret nimis diu continuata haec medicina, quae vires valde contumeret, et labefactaret aegrotum praepostere adhibita. Ipecacuanham cum opio mixtam legimus in formula pulueris DOWERI, angli, et vim omnem emeticum amittit ipecacuanha in hac compositione: sed vis resoluens ac diaphoretica, quam eximia sit, non semel, sed aliquoties ipse expertus affirmare possum.

Mirati sunt omnino nonnulli, cum legerent, laudari connubium corticis peruuiani cum opio, vel cum rhabarbaro. Putarunt enim, vim omnem corticis peruuiani ab his remediis additis destrui. Sed ablegamus breuitatis causa lectores nostros ad eximium TRALLESII opus de opii viribus, qui auctorum

b) In altera editione libri, de militum morbis.

bribus inter-

deri optime

- loc medica-

CHARDVS

non dubita.

is composi-

cascarillae, gentianae rubrae radicis, limaturam martis, ex quibus cum syrupo aurantiorum fiant pilulae, dosi facile limitanda exhibendae.

Cortex peruuianus cum sale ammoniaco, in puluere, est medicamentum aequae efficax ac notum ad debellandam et expugnandam febrim intermittentem. Cortex et myrrha, vel cortex et alumen in decocto, Electuarium ex cortice peruuiano et flauedine florum chamomillae HOFFMANNI, cortex peruuianus cum cinnamomo, vel in puluere, vel in decocto, WERLHOFII, summas merentur laudes, in febre intermittente, non secus ac cortex cum camphora vel cum serpentaria, tam interne, quam externe adhibenda in febribus putridis et malignis.

In epilepsia electuarium ex cortice peruuiano et radice valeriana syluestri, magnificavit FULLERVS, et in epilepsia quae a vermibus orta est, vel a nimia neruorum sensibilitate, solatium promittit.

Delicatulis corticem dedi saepius cum syrupo aurantiorum vel syrupo rubi idaei, forma electuarii mollis, et alii aliquam copiam syrupi cinnamomi addere solent.

Innotuit nuper vis foliorum aurantiorum contra epilepsiam, in decocto, cui recte nunc addunt

addunt alii simul valerianam sylvestrem, quam
 communis laudibus extollit HILL.

Alibi iamiam dixi, infusum corticis peru-
 iani cum aqua calcis viuae paratum, item
 decoctum eius cum lacte bibendum, magnam
 habere vim in sanandis morbis chronicis.

STOERCKIUS succo conii maculati leni
 igne inspissato, nunc ipse iubet addere corti-
 cem peruvianum, tanquam optimum corri-
 gens. Idem nostra aetate celeberrimus me-
 dicus, electuarium anthelminticum miscet ex
 radice valerianae sylvestris, ialappae, sale po-
 terychresto Glaferi, conferva nasturtii aquatici,
 fumariae, oxymelle squillae, vel syrupo fu-
 mariae, cuius in expellendis lumbricis rotundis
 et ascaridibus vim eximiam saepius in colle-
 gio clinico experimur, et quod per annos
 quatuor et dimidium, cum Longosalsae me-
 dicinam facerem, optimo euentu quotidie pro-
 pinare iussi verminosis infantibus.

Clyisma ex decocto corticis et camphora
 in oleo amygdalarum soluta, vel cum paucis
 guttulis spiritus vini, aliquoties epilepsiam
 verminosam cum vermium copiosa excre-
 tione sanauit.

In angina discutienda certe PRINGLI
 linimentum ex oleo oliuarum et spiritu cornu
 cerui, praestat omnibus aliis.

De

De camphorae mixtionibus alio tempore nonnulla scripsi, sed summam eorum hic repetere paucis, ab instituto meo non alienum videtur.

Camphora aliis remediis, tam internis, quam externis admixta, vim antidoti prodit, et infringit drasticam medicamentorum operationem, ut nunc tutius longe agant, quam sola adplicata. Eam ob causam GROENEVELT cantharidibus interne adhibendis, tanquam corrigens addidit camphoram, et emplastris pro vesicatorio nunc omnes adspargunt camphoram, ne oriatur vesicae tenesmus, renum et vesicae dolor, vel urinae obstructio et mictus cruentus.

Turpethum, venenum illud drasticum, camphora pariter domat, ut viri summi in terris Batavis et WERLHOFIUS noster non dubitauerint, circumspicte tamen, illud in usum vocare pilularum forma. Camphoram, cum mercurio mixtam in morbis venereis mira praestare, nonnulli perhibent. Dedit QVENCY in pulvere mercurium dulcem cum camphora interne, in pilulis ROSENSTEINIUS, et MISSA laudat externum usum unguenti mercurialis cum camphora, in morbis venereis.

Camphora denique pro usu interno aequae ac externo, in oleo recenter presso soluta, diu
medi-

medicis familiare fuit medicamentum. Ace-
 m camphoratum in febribus, putridis atque
 alignis, antiquum satis et diu notum est me-
 camentum. Aequè notum est, Cel. HOFF-
 ANN et Cl. IACOBI commendare mercu-
 rum sublimatum forma pilularum, simplici
 atione conficiendarum, soluendo scilicet mer-
 rium sublimatum in aqua fontana, et ad-
 endo micam panis similaginei. Docent illi,
 onatum vomendi, quem saepius obseruavi-
 mus ab usu solutionis *Swietenianae*, quemque
 riri dicunt a spiritu frumenti, sic optime
 praeuerti.

Plura longe potuissem exempla adducere,
 quibus constitit, optimam medicamentorum
 mixtionem illam esse, quae pauca, quae effi-
 cacia, quae selecta recipit pharmaca. Consi-
 lio alienis magis exemplis doctorum virorum,
 argumentum meum corroborare volui, quam
 formulis meis, quibus frequenter vtor, ne fie-
 rem praeco domesticae meae institutionis, cuius
 aliquot specimina suo tempore typis exscribi
 curabo. Morbi remediis sanantur, et selectis
 atque probatis carere non potest medicus in
 artis exercitio.

Famae consulere iuniores medicos, si vtan-
 tur remediis, quae tuta sunt, et quorum effi-
 ciam summi viri albo notarunt calculo, vix
 est, quod moneam.

Sed

Sed crumenae etiam aegrotorum, in chronicis morbis imprimis, ratio habenda est, ne omnes aegroti pharmacomania laborant, ut et magis sit opus, selecta et minus composita medicamenta medicus sibi reddat cognita, illa que prae illis magis pretiosis, frequentius adhibeat.

III.

PROGRAMMA,
 VESTIGIA IRRITABILITATIS
 HALLERIANAE, IN VETERVM MO-
 NIMENTIS, EXEMPLO CALIDI
 INNATI.

D. XXV. OCT. MDCCLXXV.

In eo consentiunt docti viri, historiam dogma-
 rum doctrinarum et artium scitu esse iucun-
 dam, utilem, immo maxime necessariam.
 Vix enim docti viri nomen meretur, nec
 dignitatem tueri potest iure, qui dogmatum
 fata per tot secula ignorat. Delectat mirifice
 animum, scire doctrinarum origines et incre-
 mentum. Iuuat denique non parum cogni-
 tionem nostram veri et falsi, intelligere tot
 vicissitudines dogmatum ab antiquissimis tem-
 poribus ad nostra vsque. Longe facilius enim
 facta comparatione dogmatum apparet, quid
 recentiorum industria emendatum sit in theo-
 ria artis cuiusdam, et non raro patet quoque,
 incredibilem fere in modum recentiores con-
 sentire cum veterum doctrina, aut vestigia sal-
 tem antiquitatis subinde reperiri posse doctri-
 nae

nae cuiusdam, quae alias plurimum consensu noua videtur.

Inde factum est, ut nonnulli egregiis specimenibus ostenderent non sine admiratione multorum, non pauca recentiorum dogmata ad amissim conuenire cum veterum placitis. Ut ex multis vnum saltem adducam, sufficiat nominasse b. HEBENSTREITIVM, cuius doctissima *παλαιολογιας* therapiae specimina legisse poenitebit neminem. Quod mirum quidem videtur, contingit tamen aliquando, obseruare, recentiores atque veteres circa res abstrusas consentire, vbi neutiquam expectasset quisquam consensum. Illud et mihi iam olim contigisse, libenter nunc fateor. Quum enim in studio historiae dogmatum Physiologiae occupatus essem, accidit, ut animaduernerem mirum consensum eius doctrinae, quae veterum erat de calido innato, cum recentiorum theoria irritabilitatis. Quantum a terra distat coelum, tantum primo intuitu calidum innatum veterum a recentiorum irritabilitate differt. Sed accuratius perspecta theoria calidi illius innati et irritabilitatis, vel vltro patet, rem vnam eandemque veteres ac recentiores intellexisse, ac diuersis solummodo vocabulis mentem suam aperuisse circa abstrusum illud vitae principium, cuius beneficio viuimus, et quod fons est atque origo functionum oeconomiae animalis.

malis. Nolo in praesenti vniuersam doctrinam calidi innati veterum hic iterum exponere, quae centies iam iam ab aliis repetita fuit. Sparsum HIPPOCRATES dogmata sua de calido innato nobiscum communicauit, et optime quidem in libro *περι Καρδίας* Opp. ed. LINDENII T. I. p. 289 seq. et passim L. I. *περι Διαίτης* ib. p. 179 seq. Post hunc vero GALENVS variis locis, maxime in libris de vsu partium, de temperamentis et de HIPPOCRATIS ac PLATONIS decretis. Non minus etiam ARISTOTELES, potissimum de partibus animalium agens, et aliis locis, huius doctrinae praecipua momenta exposuit, quam et PLATO in TIMAEO communicauit, vt facile pateat, antiquissimam esse illam, vt vix definire audeam, quis primus eius fuerit auctor et inuentor. Per aliquot secula deinde in scholis medicorum vixit, nec a CARTESIO euerfa eiusque asseclis, quamquam is fere singula veterum dogmata penitus euerteret, sibi que soli saperet. Turba eorum, qui reliquerunt nobis prolixa illa et inepta saepe commentaria in veteres, toties mox seorsim, mox in operibus systematice scriptis, doctrinam de calido innato iterum pertractauit, vt specimen historico-litterarium de libellis illis hic appositum, non iniucundum fore nonnullis sperare possim, quamquam fatear, fortassis plures superesse, qui nunquam innotue-

runt mihi. Eorum itaque, quae certe scio pro-
flare, catalogum apponam, et iis, quae in
mea bibliotheca reperiuntur, asteriscum prae-
figam. Sunt vero ex ordine temporis, qui
seorsim de calido innato scripserunt, sequentes:

1566. *Argenterius, Io.* de calido innato.
Flor. 1566. 4. Et in Opp. Hanov.
1610. f. *)

1573. *Paparella, Seb.* Libri III de calido.
Perus. 4. Exst. in Ei. Opp. Macera-
tae 1582. f. *)

1580. *d'Oyleyi, Thom.* de calido innato.
Basil. 4.

1581. *Schegk, Iac.* Liber de calido et hu-
mido. Arg. 8.
Et in Tr. phys. ac med. Frcf. 1585. 12. *)

1583. *Schroeter, Io. Fr.* de natura et orig.
calidi innati, theses. Ien. diff. pl. 2.

1586. *Salvianus, Salust.* de calore naturali,
acquisitio et febrili L. II. Romae 8.
(Est in bibl. Gottingensi).

1595. *Varus, Ant.* diff. de innato calido,
resp. Io. Kesler. Ienae.

1606. *Horst, Greg.* exerc. de C. H. 2. de
principiis ex quibus partes C. H. con-
stituuntur et conseruantur, utpote de
calido innato, spiritibus et humoribus.
Gieff. r. *Dan. Langius.*

1608. *Libavius, Andr.* diff. repetit. lection. anat. de spirit. humor. calido innato et fac. hominis. r. *Mich. Libavius.* Ien.
1615. *Merindolus, Ant.* de calido innato et de humido primigenio. Lugd. 8.
Douglas habet edit. Lond. 1655. 8.
1624. *Beckher, Dan.* diff. de calido innato r. *Casp. Prufer.* Regiom. pl. 2 $\frac{1}{2}$.
1626. *Caimus, Pompei.* de calido innato Lib. III. Venet. 4.
Controuersiam habuit cum *Iul. Caes. Lagalla* et *Caes. Cremonino.* Contra *Caimum* recentiori aetate libellum edidit *Caspar Hofmann.* *Caimus* alias *Galen* afflecla.
1626. *Hofmann, Casp.* diff. de calido innato r. *Io. Georg Pönlein.* 4. *)
1627. *Moebius, Iac.* disquisitio calidi innati et influentis. Marp. 4.
1627. *Bronzer, Io. Henr.* de calido innato et principatu iecoris. Patav. 4.
1627. *Iacchaeus, Gilb.* diff. de calido innato r. *Herm. Conring.* L. B. 4. *)
Recusa deinde cum *Conringii* libro eiusdem argumenti.
1629. *Zaffius, Nic.* diff. de calido innato r. *Seb. Fr. Gasto.* Vit.

1632. *Freitag, Io.* disp. calidi innati essentiam explicans. Gröning. 1632. 8.
1634. *Cremoninus, Caes.* de calido innato et semine. L. B. 12. *)
1640. *Sebiz, Io. Alb.* diff. de calido innato. Arg. pl. 4.
1641. *Lanckisch, Frid.* diff. de calido innato in genere r. *Theoph. Colero.* Lips.
1647. *Hofmann, Casp.* exercit. iuueniles contra P. *Caimum*, de calido innato, exst. c. al. Lutet. 4.
1647. *Conring, Herm.* de calido innato f. igne vitali, liber vnus. Helmst. 4. *)
1651. *Posner, Casp.* diff. de calido innato, r. *Flor. Gerstmann.* Ien.
1651. *Moebius, Godofr.* de calido innato, seu spirituum vitalium et partium organicarum naturali constitutione et familiarium ac dissimilarium communi vnitate. r. *Fr. Hofmann.* Ien.
1653. *Colerus, Mart. Clem.* diff. de calido innato. r. *Wolfg. Chph. Wenner* pl. 3.
1654. *Leichner, Eccard.* pentas exercitat. de calido innato. Frcf. 4. *)
1655. *Rhewendus, Chph.* diff. de calido innato, r. *Mich. Möllenbeck.* Vit.

1657. *Annan, Paul.* de caloris nativæ natura. Lips. 4.
1660. *Kirchmaier, Geo. Casp.* diss. de calido innato r. *Io. Hartwig.* Vitemb.
1663. *Mackius, Io. Chr.* diss. de calido innato. Argent. *)
1663. *Posner, Casp.* diss. de calido innato vero viventium, cum primis animal. perfectiorum. r. *Ioach. Geo. Elsner.* len. pl. 9.
1663. *Deusing, Ant.* disquis. anti-sylviana, de calido innato, et aucto in corde sanguinis calore. Gröning. 12. *)
1666. *Sperling, Io.* tr. de calido innato, pro *Dan. Senerto,* contra *Io. Freitag.* Lips. 8. *)
1667. *Hofmann, Casp.* de calido innato et spiritibus. Frcf. 4. *)
1667. *Bartholin, Th. et Iac. Holst,* de flammula cordis. Hafn. 8. *)
1671. *Helvig, Chph.* diss. de calido innato r. *Sam. Starck.* Gryph. *)
1672. *Andreae, Io. Wilh.* diss. de calido innato r. *Io. Bernh. Ziegler.*
1674. *Mainus, Henr.* diss. de calido innato et humido radicali r. *Io. Gerh. Mirther.* Marp.

1675. *Rolfink, Guern.* diff. de calido innato r. *Henr. Io. Friderich.* len.
1678. *Tack, Ludw. Christ.* diff. de calido innato r. *Kalckbrenner.* Gieß.
1681. *Pauli, Mich.* diff. de calido innato f. spiritu corporis vitali. Basil. *)
1700. *Schellhammer, Gunther. Chph.* diff. de temperam. et calido innato. r. *Christ. Vlr. Schreiber.* Kil. pl. 1 $\frac{1}{2}$.
1758. *Müller, Gerh. Andr.* diff. de calido innato veterum, cogitationes nouae. r. *Chph. Grüniger.* Gieß. *)

Praeter libellos recensitos doctrina de calido innato inserta legitur in variorum operibus, e quibus, cum omnes non possim allegare, sequentes nominasse sufficiat.

Io. Riolan, in Ei Opp. commentat. ad *Fernel* de spiritu et calido Paris. 1610. f.

Laz. Riuer. in Institut. med. Hag. Com. 1657. 8. *) p. 53. seq.

Dan. Sennert, in Inst. med. Vit. 1644. 4. *) Lib. I. Cap. V. p. 32. seq.

Idem: de chymicor. cum Arist. et Galen. consensu. Vit. 1619. 8.

Aemil. Parisan. in P. 2. nobil. exercitat. de subtilit. Venet. 1623, 1635. f.

Casp.

Casp. Hofmann, Institut. med. Lugd. 1645.
4. *) L. II. Cap. 52. §. II. p. 120. Cap.
148 et Cap. 149. breuiter.

Greg. Horst, in Opp. T. I. Goudae 1661.
4. *) p. 19 prolixè.

Henr. Regii, medicin. et prax. reg. ed. tert.
Trai. 1668. 4. *) p. 19.

Alb. Kyper, Anthropolog. L. B. 1660. 4. *)
L. II. Cap. IV.

Passim etiam calidi innati fit mentio in Io.
ANT. VAN DER LINDEN, exercitat. Hip-
pocrat. de circuitu sanguinis L. B. 1659. seq. et
TH. BARTHOLINI libello de luce hominum
ac brutorum. Hafn. 1669. 8. *) Sed omnium
optime doctissimus ille aevi sui FRANCIS-
CVS VALLERIOLO in Loc. med. commun.
Lugd. 1604. 8. *) L. I. Cap. XV epitomen vni-
uersae huius doctrinae veterum dedit, horum-
que praecipua loca, quae huc pertinent, colle-
git atque concinne satis disposuit, immo bre-
vem conspectum exhibuit, posterisque otium
fecit.

Breuiter denique in opere immortalis Physio-
logico HALLERVS noster, T. II. p. 286. ali-
qua momenta tradidit, et pro more suo, diu-
dicauit doctissime.

Mitto nunc vestigia irritabilitatis in vete-
rum monumentis, quae Cl. VAN DEN BOS
E 4 alibi

alibi a) inuenisse credidit, et solam nunc contemplar calidi innati doctrinam breuiter atque strictim. Solus, quantum ego quidem scio, Cl. LAMB. BIKKER b) annotauit, *ἐννοεῖν* HIPPOCRATIS, calidum innatum GALENI, Archeum HELMONTII, animam sensitivam, flammulam vitalem, spirituum doctrinam, ostendere, obscuram saltem veteres habuisse irritabilitatis ideam, sed non placuit viro doctissimo, hanc sententiam suam argumentis illustrare et corroborare, vt eius veritas inde satis elucescat. Itaque mecum decreui, nunc argumenta illa exponere, quae nisi omnia me fallunt, sententiam illam, si non prorsus demonstrant, saltem admodum probabilem reddunt, per calidum innatum eandem vim intellexisse veteres vitalem, quam posterior aetas irritabilitatem appellare consuevit, ideoque non absque ratione a me affirmatum fuisse, vestigia irritabilitatis in veterum monumentis reperiri. Quod vt summam fiat, e re mea esse credidi, hic praecipua dogmata irritabilitatis seorsim exponere, atque cum illis comparare dogmata de calido innato veterum. Sit itaque

THE-

a) Diff. de viuis humani corporis solidis L. B. 1757. §. IX. ex veterum Poetarum scriptis potissimum collegit varia.

b) In diff. de natura humana, quae medicorum est. L. B. 1757. §. 30.

THESIS I.

*Cor in foetu primum omnium partium apparet,
statim pulsat, primum viuit, vltimo moritur.*

Hanc sententiam tot experimentis et observationibus corroborauit HALLERVS noster atque moniuit in opere *Physf. in Opp. min.*; in libro *de pullo in ouo incubato*, aliisque circa irritabilitatem editis scriptis, vt inter dogmata physiologica nunc quidem princeps sit, atque vnum ex illis, de quibus nullum superest dubium veritatis, quorum pauca sunt omnino. Quamprimum apparent futuri animalis rudimenta, seu vt ait HALLERVS, Vir summus, ex statu inuisibili transit animal nouum in statum visibilem, cor animaduertimus oculi armato c), illudque pulsat perpetuo. Is motus cordis per omnem vitam perennis est, et mortem adesse tum demum adfirmare possumus, si cordis irritabilitate prorsus destructa d) a nullo stimulo iterum ad motum illud cieri potest. Eam sententiam, cor omnium partium moueri primum et vltimum desinere, antiquissimam esse, luculenter satis patet ex GALENI libro de HIPPOCRATIS et PLATONIS decretis, et quidem ex eius L. III. Cap. VIII. hanc exscripsimus. Vniuersa GA-

E 5

LENI

c) *Physiolog. T. VIII. p. 257.*

d) *Physiolog. T. VIII. P. II. p. 123.*

LENI schola inter axiomata physiologica hanc sententiam inprimis recensuit, et ultimus fere eorum, qui alias ne hilum quidem a GALENO dissentirent, fuit CASPAR HOFMANNVS, eruditissimus omnino vir, et seculi sui ornamentum eximium. Is vero in supra allegata dissertatione expressis verbis ait thes. XVI. *cor pulsatur statim*, et thes. XXIV. *cor primum viuens, ultimum moriens*.

Mirum est omnino veteres rem eamque cognouisse (quamquam oculo armato non potuerint obseruare illud phaenomenon), quam nuperi tot auxiliis adiuti, microscopiorum ope, extra omnem dubitationis aleam posuerunt.

THESIS II.

Cordis primi motus caussa est vis seminis paterni, et cor foetus per stimulum seminis ad motum primo cietur.

Hanc sententiam immortalis HALLERVS in Phys. T. VIII. P. I. p. 152. his verbis exposuit: "*ex eo, quasi somno, animalculum videtur excitari, a partibus subtilioribus, odoratis, et ad irritandum aptissimis, seminis masculi.*" Eandem doctrinam ex ARISTOTELE suo doctissimus CASP. HOFMANNVS in libro (quem pauci hodie legere solent) de calido innato, Cap. II. p. 20. iisdem fere verbis tradidit, quae

quae hic apposuisse non poenitebit me. Sic autem scripsit: "*recepto, vel in ovo, vel in utero, semine masculino, formari incipit foetus, primumque omnium cor. deinde reliquae partes. Et quia cor statim pulsatur, verisimile est, vel omne semen masculinum, vel optimam eius partem in constitutionem eius absorberi — quid enim est illud, quod causatur perpetuum cordis motum, si non est illa substantia spiritusosa seminis?*"

Calidum illud innatum itaque statuisse veteres philosophos et medicos, esse praecipuam causam formationis foetus, eius incrementi, nutritionis, vitae conservationis, et eius destructionem esse mortis ipsius causam, ex multis veterum locis, mox allegandis, patebit.

THESIS III.

Irritabilitas cordis est sola et vera cordis motus causa.

Demonstratio huius propositionis optime habetur in Opere Physiologico T. I. p. 465. Ibidem vir summus respondit quoque ad veterum doctrinam calidi innati p. 473, illudque negat variis argumentis. Et omnino erronea non pauca in veterum doctrina de calido innato passim occurrunt, quae admitti nequeunt, ad quae pertinet illud: cor esse magis calidum
caeteris

caeteris omnibus aliis partibus. Contrarium enim docuit BACK de corde, ed. mea Roterod. 1661. 12. p. 177. BORELL, de motu animal. L. II. Cap. 8. prop. 96. ed. alt. L. B. 1685. P. II. p. 136. HALLERVS experimento in fele capto, Phys. T. II. p. 291 et ROBERT WHYTTER, in monedula vnico gradu calorem cordis maiorem inuenit calore caeterarum partium in *Physiolog. essays* p. 16.

Sed generatim tamen calidum innatum veteres dixerunt causam motus cordis, non secus ac nuperi hoc phenomenon irritabilitati tribuere consueuerunt, vt pateat, magnam esse omnino cognationem vtriusque principii vitae. Scilicet a calido innato illo primum in foetu cor moueri, et si propter calidi illius defectum cor desineret palpitare, mortem tunc adesse dicebant veteres, nuperi eundem effectum irritabilitati tribuunt.

THESIS IV.

Cor in eius interna superficie magis irritabile, et ab interna irritatione maxime irritabile.

Hoc axioma per experimenta stabiliuit eximius HALLERVS Physiol. T. I. p. 468. Veteres principium illud vitae, quod calidum vocarunt innatum, cordi inexistere, vno ad-

firma-

firmarunt ore omnes, et quod mirum videtur, in hac vel illa eius parte interna sedem habere crediderunt, ARISTOTELES scilicet in dextro cordis ventriculo (vid. de part. animal. L. III. Cap. IV,) GALENVS vero in sinistro; item auctor libri de corde, ed. LINDEN. Opp. Hipp. T. I. p. 291 et HERMANNVS CONRING in septo cordis, Cap. XIII. Concedit ipse Perill. HALLERVS Physiol. T. II. p. 286. reteres in cor ipsum, calorem posuisse. Nec hoc quidem miror. Etenim fatetur Perill. HALLERVS cor irritabilitate alias omnes partes corporis superare, et in syncope a frictione abdominis, quae iterum sanguinem, pellit ad cor, reuocari cordis motum, et cum illo calorem totius corporis. Negat equidem Perill. HALLERS motum cordis deberi calido innato, attamen concedit. calorem esse praecipuum ex stimulis, quibus debetur alias cordis motus e).

Est omnino memorabilis apud ARETAEVM de curat. acut. L. II. Cap. VII. locus ille: "*cor* *,arteriae calorem impertit,*" edit. BOERH. et TRILLERI p. 108. Hoc quidem phaenomenon nunc recentiores cordis irritabilitati tribuunt, qua nimirum aucta augetur calor, et imminuta imminuitur, licet hoc non eueniat in progressionem quadam geometrica, vt somnariarunt

e) Physiolog. T. I. p. 467.

niarunt Iatromathematicorum nuper non pauci. **CARTESIVS** illo in libro *de homine* (Frcf. ad Moen. 1692. 4.) p. 7. Art. V statuit: in poris latere cordis ignem, illumque inferuire dilatando, calefaciendo, et attenuando sanguini, qui ex vena caua veniret in dextrum ventriculum. Alibi vero, scilicet in libro *de format. foetus* P. II. p. 161. ib. p. 174 et p. 186 exstant loca memorabilia, de calidi illius efficacia in opere abstruso generationis. Ibi enim ait: diastoles motus iam a primo initio vi caloris productus, siue actione ignis; item: cor, quia dum viuit, pulsare non desinit, videtur eius fibras ad hunc motum tam faciles reddi debere, vt postquam mortuum est et frigidum, posset ab externa vi facile reuocari. Quamquam in hypothefi illa Cartesiana multa sint, quae nostro aevo melius edocti scimus, vltima tamen paulo ante allegata sententia docet, **CARTESIVM** inter caetera dogmata de calidi innati, indole, illud numerasse, hanc vim languentem, a stimulo quodam externo denuo posse resuscitari. In poris cordis delitescere ait **CARTESIVS**, principium illud igneum, nunc quidem probabili argumento statuimus omnes, in glutine animali, fibram animale ex parte constituyente, haerere principium illud, quod vocamus irritabilitatis.

THESIS V.

*Cor animalium iuniorum magis irritabile, et
in dies magis a primo conceptionis momento
decrescit irritabilitas.*

Haec thesis in Physiol. T.I. p. 469 per observationes et experimenta Antistitis nostri confirmata legitur. Viuacissimam cordis pulsationem esse praecipuam causam frequentiae pulsuum animalium iuniorum, nunc nemo tam facile in dubium vocabit. Decrescit in animalibus in dies magis a conceptionis momento ad vltimum senium haec irritabilitas cordis, et cum ea pulsuum simul frequentia, ut omnino maxime debilis illa in senio irritabilitas, sit praecipua moriendi necessitas. Cum hac sententia maxime conuenire sententiam illam credo, quam legimus in Opp. Hipp. libro de nat. human. T.I. ed. Lind. p. 278. *homo primis diebus calidissimus sui respectu, vltimis frigidissimus. Necesse est enim augescens et ad vim procedens corpus calidum esse. Vbi autem inceperit marcescere corpus, delabens in otium frigidissimum euadet. Et iuxta hanc rationem, quanto amplius primis diebus homo augebit, tanto calidior existit, et quanto plus vltimis diebus marcescit, tanto frigidior esse, necesse est.*

Huc etiam pertinere mihi videtur Aphorismus XIV. Hipp. L.I. *“qui crescunt plurimum*

„mum habent innatum calorem — senibus au-
 „tem modicus est calor;”

THESIS VI.

Cor euulsum adhuc irritabile est et palpitat.

Quae hanc thesin corroborant, exposita leguntur Physiol. T. I. p. 470. 71. 72. et omnium consensu verissima habetur. Interim vero nec veteres latuisse veritatem illam, exinde intelligere licet, cum exstet apud GALENUM, de usu partium C. H. Libro VI. Cap. VIII. locus memorabilis: nos posse cordis motum observare, iam iam *euulsum ex animali ac pulsans adhuc insipientes*. Nihil luculentius testatur cordis exacti motum, quam locus allegatus.

THESIS VII.

“Non omnes fibrae musculares aequae irritabiles, sed omnium maxime irritabile cor, deinde testina intenuia, et tandem ventriculus
 „ex ordine prae caeteris partibus maiori
 „gaudent irritabilitate.”

Non aliter statuunt veteres de calido suo innato. Scilicet recens auctor et fere ultimus eorum, qui de calido scripsere innato SPERLINGIUS l. c. p. 79 prolixiori sermone ex veterum monumentis demonstratum dedit, calidum

lidum innatum diuersis partibus diuerso modo inesse, et paulo post ait ille, in corde viget maxime, in ventriculo minus. Videntur itaque veteres haud obscuram habuisse notionem principii illius vitalis, quod nostra demum aetate melius innotuit nobis. Idem enim vitae principium non in omnibus partibus aequae efficax reperiri, est communis sententia veterum omnium, ut pateat satis ex horum monumentis, cor esse primariam sedem calidi innati, non secus ac nuperi omnes statuunt, cor prae reliquis partibus irritabilibus maxima gaudere irritabilitate, et ventriculi irritabilitatem multo minorem esse. Sed ad alia progredior.

THESIS VIII.

“Cor est vera causa motus humorum in foetu.”

Physiol. T. VIII. P. I. p. 283.

“Celeritas incrementi foetus primis a conceptione diebus est maxima.” ib. p. 293.

“A cordis pulsu arteriae elongantur.” ib. p. 287.

“Incrementum decrescit, quia cor in dies minus irritabile.” ib. P. II. p. 28. *“Inde finis tandem incrementi.”* ib. p. 33.

Aliquot veritates doctrinae irritabilitatis HALLERIANAE simul propono, cum habeant

beant proximam inter se et arctam cognationem. Docent nimirum, foetus evolutionem, incrementum eiusque denique limites ab ea pendere causa vnice, et ab ea potius vi vitali, quam ab aliis viribus sic dictis physicis commodè satis explicari posse. Non anima corpus proprium struit, eiusque efficit incrementum, propter innatas quasdam ideas, sicut STAHLIUS credidit. Licet maxime obscura fuerit veterum notio vitae illius medicorum, non sine admiratione tamen annotatum legitur, calido suo innato, vt quidem vocabant, omnes tribuisse effectus, quos melius docuit sagacissimus HALLERUS ab irritabilitate provenire. Legitur apud HOLSTIUM, supra allegatum, p. 22 de calido innato: generationem hominis promouet, corporis nutritionem, et incrementum procurat. Eandem sententiam fouet ANDRÉAE l. c. in diss. Thesi III. calidum innatum esse causam nutritionis, humorum assimilationis et denique secretionis ac excretionis. Iatromathematicorum gens superba nimium tribuit suo tempore viribus cordis et arteriarum elasticis in humoribus elaborandis perficiendisque, cum ignoraret, motum illum non a sola elasticitate illarum partium prouenire, sed cor esse simul irritabile, atque eam ob causam vasorum systema veram sistere perpetui mobilis ideam.

Si GALENUM evoluimus, pluribus locis ille annotauit, calidum innatum praecipuam esse causam, quae foetus evolutionem et deinde functionum animalium oeconomiam potissimum iuuat. Is enim ait L. DE TREMORE, calorem innatum esse generationis principium; *Comm. in Aph. IV. 37* calorem natium esse naturam illam, quae solida corpora regit; *Comm. in Aph. I. 15* esse facultatem gubernantem corpora nostra; in *Aph. L. VI. 12.* a natuo calore sanguinem generari; L. 2. *de fac. nat. C. 4,* a calore innato, alterationem secundum naturam, concoctionem, omnem succi generationem, — nutritionem, prouenire; *Comm. in Aph. I. 15.* et *de placit. Hipp. et Plat.* esse naturalium operum auctorem; et denique L. 2. *de nat. fac. Cap. 8.* calorem, tum ad alias actiones, cum ad succorum praecipue generationem plurimum valere.

RIVERIUS l. c. p. 55. ait, caloris natui beneficio viuere animantia et actiones suas exercere.

Quamquam non omnes inter se conueniant de natura et indole calidi illius innati, quod abunde demonstratum dedit CASP. HOFMANNVS in libro suo, qui omnium fere collegit sententias diuersas, et prolixè contra multos disputauit, tamen consentiunt singuli, calidum innatum esse vitae principium, et praecipuas

cipuas actiones, quas vocare solemus in physiologicis naturales, ab illo conseruari, vt vita et sanitas maximam partem eius sint effectus.

THESIS IX.

“Excitari solet vis irritabilis cordis et fibrarum muscularium a variis stimulis, vario modo, pro stimuli ipsius varietate.”

Haec est summa eorum, quae Perill. HALLERVS in Physiol. T. I. p. 467. seq. T. IV. p. 515 et alibi exposuit. Perpetuo autem a stimulo admoto cor et muscoli se se contrahunt, agunt, palpitant, tremunt, et aliquoties idem motus repeti solet, stimulo etiam remoto iterum, quod neminem potest latere, doctrinam HALLERIANAM edoctum. Vis autem et efficacia stimuli varia est, nam ingens discrimen inuenit summus HALLERVS, cum exploraret stimuli varietates. Alio etenim modo mechanica irritatio, alio modo applicata acria, venena, alio denique caloris potestas, sollicitare solent fibras musculares, vt se se contrahant, nunc fortiter, nunc vero non adeo vehementer, sed longe debilius. Cognitum est hodie atque perspectum, non acria solum, sed et fluida blanda, immo blandissima, et maxime naturalia, hanc illamue partem irritabilem, pro varietate irritabilitatis innatae

natae vario modo exstimulare, vt ex effectu vario irritabilitas partium siue maior, siue minor hodie aestimari soleat. Irritat mucus fauces, irritat semen virile vrethram, et consensus lege, totum simul corpus in ipso eiectionis momento. Venenorum et medicamentorum vis nunc quidem non inepte cum stimulo comparatur, et compertum habemus, acria, aromatica, calefacientia, stimulo suo nunc salutares, nunc noxios absolueret effectus. Exercitatio corporis, balnea, cibus et potus, et quae sunt reliqua, ceu stimuli, specie diuersi, nunc quidem ab omnibus considerantur.

Eandem veritatem omnino veteres cognouerunt, quod nonnullis argumentis saltem probasse sufficiat, cum res ipsa non opus habeat prolixiori demonstratione.

GALENVS in libro *de morb. causis* ait: "*calor noster intenditur balneis calidis, cibis, portionibus calidis, exercitatione, angustatione meatuum.*" Alibi vero, scilicet L. III. *de Temp.* ait: "*calor animantium a medicamentis calidis augetur, vt ignis a ligno,*" et in *Comm. ad. Aph.* HIPPOCR. I. 15. "*calor natiuus exercitiis augetur.*"

Vomitum ex irritatione ventriculi oriri, ait ET TMVLLERVS Opp. Frcf. 1696. fol. T. I. p. 329 quod quidem testatur, nullo fere tem-

pore prorsus ignorasse medicos stimuli potestatem in fibras animales irritabiles.

THESIS X.

*„Irritabilitas gradu differt in diuersis indi-
viduis, et morborum nonnunquam existit
„caussa.”* Phys. T. IV. p. 466.

Eam sententiam nuperi omnes veram agnoscunt et statuunt, in modica irritabilitate consistere sanitatem, eius defectum esse torporis aut paralyseos nonnunquam speciem, et ab excessu irritabilitatis pariter varios morbos ortum habere. Notissima haec sunt omnia partim ex GAVBII, partim ex ROBERTI WHYT libris eximiis, nec opus est, haec in praesenti repetere. Ea vero dogmata, quae nuper GAVBIUS *f)* proposuit, iam antea iisdem fere verbis nobiscum communicauit GLISSONIVS *g)*. Docet vero ille, irritabilitatem diuidi debere in moderatam, nimis tardam et nimis acutam, et paulo post pergit: moderata sola naturalis — deficiens vocatur *stupor*, siue *torpor*, et ignauiae fibrarum auctor est. Irritabilitas vero nimis acuta cognominari potest *irrequieta* siue *pruriens*. Deinde ille

f) Inst. Pathol. recens. Lips. 1771. 8. *) §. 169-199.

g) Tr. de ventriculo et intestinis ed. Lond. 1677. 4. *) p. 173.

ille causas et effectus utriusque morbosae constitutionis irritabilitatis eximie tradidit.

Omitto hic ea omnia illa, quae doctissimus olim meus auditor Cl. WEISE de *irritabilitate morborum genitrice* disputavit *h)*, quaeque ab aliis antea de eodem argumento dicta fuere. Irritabilitatem variam in variis hominibus, non mixtionem sanguinis, constituere temperamentum, HALLERVS, Physiologorum princeps, satis abunde docuit *i)*.

Nunc audiamus GALENVUM, qui sequentibus eleganter recentiorum dogmata confirmavit, atque cum illis consentit ad amussim. Scribit vero L. III. DE TEMPER. "*caloris natiui interdum substantia augetur, interdum qualitas intenditur;*" et *Libr. de Trem.* "*calor naturaliter se habens sanitatem efficit, superans vel superatus, morbos.*"

Augeri et minui nonnunquam calidum nobis innatum HOLSTIVS l. c. p. 40. 41. dixit.

Si calor innatus ad summum vsque gradum augetur, febrem tunc accendi, GALENVVS auctor est, eiusque discipuli omnes per longam annorum seriem in scholis suis hanc docuerunt sententiam, quam centies inculca-

F 4

runt

h) Icn. 1772.

i) Phys. T. II. p. 147.

runt GALENI commentatores. Ipse GALENVS in comment. ad Aph. HIPPOCR. L. 14. ait: "*ob caloris natiui ad igneam naturam conuersionem, accenditur febris.*" Ipse senex diuus HIPPOCRATES l. c. sapienter monuit: "*senibus modicus est calor — ob quam causam febres senibus non similiter acutae fiunt.*" *Frigidum est enim ipsorum corpus.* Quis nescit hodie, iuuenes facilius in febres acutas incidere, cum in ea aetate irritabilitas maior, senes vero longe rarius prehendi febre inflammatoria, propter torporem fibrarum. Sola irritabilitatis diuersitas in singulis hominibus foecunda existit mater tot morborum e familia spasmodorum. Chronici et acuti morbi discrimen a diuersa irritabilitate maxime explicandum venit. Est vero praecipua causa, quae fibrarum muscularium irritabilitatem nunc auget, nunc minuit, aer, eiusque constitutio varia. Anni tempora et tempestas aeris in pathologicis, quod notissima res est, considerantur ceu causae, quae efficiunt, vt oriantur epidemici morbi, potissimum a fibra stricta simulque magis irritabili, siue a fibra laxa, quae stimulo parum obedire solet. Hyeme et vere augeri ventris caliditatem et calorem innatum tunc esse maximum, ait HIPPOCR. L. I. *Aph. 15.* et non dissentit GALENVS in commentariis suis in hunc locum. Quis vero ignorat hodie, augeri omnino hyemis tempore

ore motum peristalticum ventriculi et intestinorum, atque adeo concoctionem ciborum.

THESIS XI.

Irritabilitas est vis insita perpetua in musculis. Physiol. T. IV. p. 515.

Vis illa abest a siccata parte animali, abest a musculo, qui frigidus erigit. ib. p. 453.

In glutine latet verosimiliter vis irritabilis. ib. p. 464.

Augetur alimento. ib. p. 465.

Caloris potestas in motum muscularem maximè momenti. ib. p. 553.

Verosimiliter gluten a succi neruei irritatione sollicitatur. ib. p. 556.

Calidum innatum veteres vno ore omnes vim quandam vocant insitam, cuius effectus in oeconomia animali conseruanda per omnem vitam cernere liceat, non secus ac nuperi de vi insita irritabilitatis docent. Phaenomenon illud irritabilitatis, cum sese accurtant ac confringunt fibrae musculorum, moxque iterum relaxant, certissime prodit vim quandam innatam, cum ex ipsis methaphysicis notionibus

bus compertum habeamus, nullum existere posse effectum absque vi aliqua, quae eius causa haberi solet. Ea, quae decet modestia virum summum, saepius fassus est summus noster HALLERVS in libris suis, ubi de irritabilitate loquitur, se prorsus ignorare hanc vim, solum vero phaenomenon testari, hanc vim omnino adesse, et latere in fibris musculorum, quae solae irritabiles, illamque in nulla alia parte animali reperiri. De abstrusa irritabilitatis causa saepius loquitur eius doctrinae inuentor HALLERVS, quod neminem fugere arbitror. Qui de calido innato theoriam nobiscum communicarunt veteres horumque interpretes, fatentur libere, veram naturam eius se prorsus ignorare. Possem quidem et hic nominare multos, sed vnicus sufficiat ille IO. BAPT. MONTANVS, cuius olim magna erat auctoritas. Ille vero in Comment. in I. Aph. II. ait candide: "*ut in genere fatear, profiteor, me doctorem esse et vix tandem senex cognoui, quid esset calor innatus.*"

Sic etiam GEORG ENT, in Opp. L. B. 1687. 8. p. 28. fatetur, se hoc scire solum calorem a corde provenire, sed veram causam seu naturam potius calidi illius innati, explicare non ausus est, quod etiam caeteri non ausi sunt.

Vis irritabilitatis in fibris muscularibus cessat, et vita simul, si omnis calor animalis prorsus cessat, inde haec vis non secus ac nervorum sensibilitas, vitalis appellari consuevit, et iure quidem. Occurrunt apud GALENUM, in libro *de Trem.* aliquoties iam iam laudato, loca nonnulla maxime memorabilia, quae docent, calorem esse naturam nostram, calorem non illum esse acquisititium, aut animalis generationis secundum, sed primum et innatum, eumque semper mobilem esse. Naturam nostram constituit irritabilitas, eaque vis perpetim agit aut occulta, ait HALLERVS *k*). Calidum innatum vero perpetuo in motu esse, communis est veterum sententia. Perpetuam esse fibrarum palpitationem nuper dixit Cl. ROGER. Irritabilitatem probabili admodum coniectura in glutine fibrae latere, HALLERVS noster affirmat. Secundum veterum sententiam calidum innatum est humidum primigenium per omnes corporis partes sparsum, spiritu insito et calore nativo undique perfusum. Legi ea de re merentur RIVERIUS *l*) et CASP. HOFMANNVS *m*). Est locus ARISTOTELIS memorabilis, quem allegavit HOFMANNVS *n*): "*Omnes partes totum-*
que

k) L. c. p. 515.

l) *Instit. med.* Hag. 1657. 8. p. 52. seq.

m) L. c. de spiritibus per totum.

n) L. c. p. 20.

„que adeo animalium corpus, habent calorem
 „quendam sibi connatum, naturalem, cuius me-
 „rito quamdiu vita durat, calent actu, mortua
 „autem vitaeque priuata, frigent, et paulo post
 „addit, calent partes, quamdiu vita est.”

Ex veterum opinione aequae inseparabile est
 calidum innatum a vita, et v. v. ut nuper do-
 cuit HALLERVS, vitam consistere in irrita-
 bili natura fibrarum, eamque post mortem
 animalis tamdiu superesse, donec frigescat
 gluten, quo congelato stimulus nullus iterum
 resuscitare valet irritabilitatis phaenomenon.
 Gluten animale et pars lymphae gelatinola a
 calore animali modico potissimum naturam
 fluidam habent, frigus vero sic inspissat gela-
 tinosam partem humorum, ut omnem mobi-
 litatem amittat. “Humidum primigenium, ait
 „RIVERIUS o) est substantia humida, pin-
 „guis, per omne corpus effusa, qua calor na-
 „tius tamquam proprio pabulo conseruatur;”
 et paulo post: “calor natiuus est qualitas omni-
 „bus animantibus propria et familiaris, cuius
 „beneficio viuunt, et actiones suas exercent.”

Sic docuit HALLERVS noster, irritabili-
 tatis naturam vix abesse a natura animali; nam
 et ea animalia, quae ex mera quasi gelatina
 structuram habent, maxime irritabilia sunt, ut
 haec vis animalis illis propria et quasi vnica
 inesse

neſſe videatur, quod teſtantur tot polyporum ſpecies, et mytuli et cochleae.

Humidi deſcriptio veterum, proxime conuenit cum gelatina recentiorum. Spiritus admiſceri humido primigenio veteres affirmabant, recentiores vero docent per neruos aduehi ſpiritum quendam.

De vario irritabilitatis gradu, eiusque exceſſu et defectu, morborum cauſſa, nemo nunc amplius dubitat, et praecipua momenta illius doctrinae iam ſupra expoſui. Eadem fere veteres de calido innato docuerunt. GALENVS L. III. *de temp.* ait: caloris natiui interdum ſubſtantia augetur, interdum qualitas incredi-
tenditur. Nonne nunc axioma eſt in theoria irritabilitatis, dari eius exceſſum, ita vt a ſtimulo etiam leniori, motus oriatur, vehemens, quin immo conuulſio, quod ſine dubio erat veterum augmentum ſubſtantiae caloris natiui. Compertum etiam habemus, a ſtimulo fortiori effectum irritabilitatis magis vehementem obſeruari, et fortassis illud phaenomenon intellexerunt veteres, cum affirmant, interdum qualitatem calidi innati mirifice augeri. Sed etiam de hoc augmento irritabilitatis et variis modis eius incrementi, praecipua iam iam monui.

Et haec ſunt veſtigia irritabilitatis, quae in veterum monimentis reperi. Niſi omnia me fallunt,

fallunt, liquet, effectus calidi innati et qualitates eius, omnino convenire cum irritabilitate nostra. Illud vero me non fugit, notitiam phaenomeni, quod nunc vocamus irritabilitatem, veteres ignorasse, ut tuto affirmare possim, Perill. HALLERVM eodem iure mereri laudes inventoris *irritabilitatis* suae, quod HARVEVS nunc omnium consensu verus inventor doctrinae de circuitu sanguinis haberi solet. Propediem communicabo *Vindicias irritabilitatis HALLERIANAE*. Iam verò vela sunt contrahenda.

IV.

PROGRAMMA,
VINDICIAE IRRITABILITATIS
HALLERIANAE.

D. I. DECEMB. MDCCLXXV.

Amicus Plato, amicus Aristoteles, sed magis amica veritas."

Scripsi nuper vestigia irritabilitatis Hallerianae in monumentis veterum reperta, simulque vindicias nunc communicandas promisi. Sed data nunc opportuna occasione, vindiciis illis praemittere nonnulla placuit, quae ad corroborandam meam nuper expositam sententiam, idonea visa sunt. Ad rem ipsam vero me statim accingo, cum tanta sit rerum dicendarum copia, ut succincta oratione malim enarrare vim et perspicuitatem argumentorum meorum, quam verborum lenociniis applausum mereri doctorum virorum. Est igitur antiquissima doctrina, cor in foetu primum formari et ultimo mori, quam CASP. HOFMANNVS ex ARISTOTELE didicit. Is enim *de Generatione anim.* L. II. Cap. VI. p. 1269 a). "*Fit*
„*autem*

a) Vtor ed. graeco-lat. IUL. PACII, 1597. 8. Facile potuissem huc transcribere, leuissimo negotio, textum

„autem primo principium, quod in sanguineo
 „genere cor est — idque effici primum, non
 „modo sensu percipitur, sed etiam, quod per
 „orbitum vita hic ultimo deficit. Euenit nam-
 „que in omnibus, ut quod ultimum sit, id pri-
 „mum deficiat: et quod primum, id ultimum. —
 „Itaque, si quid tale est, quod in animalibus
 „inesse necesse sit, quod totius naturae princi-
 „pium et finem contineat, id effici primum ne-
 „cesse est. Qua enim mouens, primum oriri,
 „qua pars finis est, cum toto oriri debet.”
 Porro ait, principiorum vnum adesse debere.
 unde motus, et pergit: “quam ob rem omnia,
 „quae sanguinem habent, animalia, cor primum
 „possident.” Alibi vero ait ARISTOT. scili-
 cet Libr. de iuuent. et senect. Cap. III. p. m.
 1496. “Cor autem, quod est venarum princi-
 „pium, in iis, quae de partibus animalium,
 „dictum est prius, quare necesse est, et sensiti-
 „uae et nutritivae animae in corde principium
 „esse sanguine praeditis.” Pulchre cum ARI-
 STOTELE consentit PLINIVS, hist. nat.
 L. X. Cap. 53. cuius verba haec sunt: “omni-
 „bus ovis, medio vitelli parua inest velut san-
 „guinea gutta, quod esse cor auium existimant,
 „primum in corpore id gigni opinantes: in ouo
 „certe gutta salit, palpitatque.” Idem vero
 alibi,

textum graecum. — Sed nolui, ne ostentationis
 scilicet suspicionem incurrerem, cum quilibet aequo
 facili negotio euoluere possit textum ipsum, et ex
 fontibus haurire limpidas aquas.

alibi, L. XI. nempe, Cap. 37. ait: "*Cor pri-
mum nascentibus formari in utero tradunt,
et emori nouissime. — Ceteris corruptis vi-
talitas in corde durat.*"

Ad thesin nostram alteram firmandam fa-
cere videntur *Arist. de gener. anim. L. II.
Cap. III. p. m. 1251. sequ. verba: "ineft in se-
mine omnium, quod facit, vt fecunda sint se-
mina, videlicet, quod calor vocatur."*

Cor euulsum adhuc palpitare, eleganter, vt
solet omnia, descripsit *CICERO, de Nat.
Deor. L. II. Cap. IX. p. 266. ed. Berolinens.
"Animaduersum saepe est, cum cor animalis ali-
cuius euulsum, ita mobiliter palpitaret, vt
imitaretur igneam celeritatem."*

Is philosophus-medicus accuratam satis ha-
buit motus peristaltici intestinorum notitiam,
quod patet ex dictis l. c. L. II. C. 54. vbi ait:
"*alius tum adstringitur, tum relaxatur, atque
omne quod accipit, cogit et confundit: vt fa-
cile et calore quem multum habet, exterendo
cibo, et praeterea spiritu omnia cocta, atque
confecta in reliquum corpus diuidantur.*"

Ad thesin nostram septimam pertinet illud
*HIPPOCRATIS, de Princip. VII. p. 116. T. I.
ed. Lind. "Cor in puero calidissimum, et hoc
calidum etiam reliquo corpori et aliis omnibus
partibus motum praebet;"* et paulo ante,
G "cali-

“*calidum plurimum in venis ac corde inest —*
 „*cor intra hominem membrorum calidissimum.*”
 Ibid. C. VI. p. 115. dicit: “*plus habet calidi ar-*
 „*teria, quam vena caua.*” Patet itaque, ve-
 teres considerasse cor ceu veram causam mo-
 tus humorum, evolutionis et incrementi ac
 nutritionis animalis.

“*Venae ex corde tendunt diductae modo ri-*
 „*vorum,*” ait ARISTOT. l. c. *de gener. anim.*
 p. 1262, quae scilicet per cor animatae, suc-
 cos nutritios per corpus distribuunt. Qua qui-
 dem occasione, cum semel iniecerim caloris
 mentionem, cuius potestas ex veterum aucto-
 ritate tanta est, temperare mihi non possum,
 quin apponam elegantissimum illum CICE-
 RONIS locum, *de Nat. Deor.* L. II. Cap. IX.
 p. m. 265: “*Omnia, quae aluntur et crescunt,*
 „*continent in se vim caloris, sine qua neque ali-*
 „*possent, neque crescere. Nam omne, quod*
 „*est calidum et igneum, cietur, et agitur motu*
 „*suo: quod autem alitur et crescit, motu quo-*
 „*dam utitur certo et aequabili: qui quamdiu*
 „*remanet in nobis, tamdiu sensus et vita rema-*
 „*net: refrigerato autem et extincto calore occi-*
 „*dimus ipsi.*” Elegantissime cholericus homi-
 nis naturam irritabilem pinxit LUCRETIVS
 L. III. v. 295.

„*Sed calidi plus est illis, quibus acris corda,*
 et eodem libro, v. 140. seq. legitur doctrina
 adfectuum exposita, quae nunc quidem ex
 irri-

irritabili natura musculorum et sensili nervorum genere, apprime satis explicari solet.

Vim innatam irritabilem, quae perpetuo agit, respexisse mihi videntur HIPPOCRATES L. *de Princip.* ed. Lind. T. I. p. 116 quum ait ille: "*cor et venae cauae semper mouentur,*" et sine ullo dubio philosophorum princeps CICERO, *de Nat. Deor.* L. II. Cap. 9 p. m. 266, his verbis: "*venae et arteriae micare non desinunt, quasi igneo quodam motu. Omne, quod vivit, ait ille deinceps, siue animal, siue terra editum, id vivit propter inclusum in eo calorem.*"

Apud diuum HIPPOCRAT. Libr. *de Princip.* pluribus locis, maxime p. 117 et 118 ed. Lind. T. I. occurrunt vestigia, principium illud vitae, quod veteres calidum innatum, recentiores irritabilitatem vocant, in humido et glutine delitescere.

Sed sufficiant haec additamenta, quae adicienda esse censui nuperis meis cogitatis. Venio nunc ad nuper promissas *Vindicias*, quibus doctrinam Hallerianam irritabilitatis ab aduersariorum obiectionibus nonnullis liberare mecum decreui. Et primo quidem ex antedictis satis abunde patere arbitror, hanc doctrinam vere nouam esse, et inter seculi huius inuenta principem mereri locum. Quam-

quam enim veteres hoc effugere non posset, esse in nobis vitae animalis principium quoddam, quod calidum innatum appellarunt, et cui mirabiles tribuerunt effectus in conseruanda oeconomia animali, rectius tamen atque melius perspexit summus HALLERVS, illud principium motus vnice quaerendum esse in ipsis musculorum fibris. Per repetitas Ille demum obseruationes leges illas stabiliiuit, folis musculis hanc inesse vim irritabilem, illamque ab illa vi neruorum, qua soli sentiunt, toto coelo esse diuersam, ideoque distinguendam. Haec quidem nunc omnes fere agnoscunt, si paucos exceperis, quorum mens adeo hebes, vt capere nequeant, irritationis vocabulum interdum latiori sensu nunc significare in arte nostra, omnem mutationem in musculis aequae ac neruis, a vario stimulo excitatam, vt nunc vel motus vel sensus oriatur, aut vis haec vna et altera simul agat, ex suis phaenomenis cognoscenda et diiudicanda. Ex vulgari etiam loquendi vsu, et latiori significato, stimuli nomine id omne venit, quod aut irritat musculos, aut neruos sic mutat, vt sensus oriatur. Nimietas stimuli vulgo in pathologicis nunc causa conuulsionum, nunc dolorum haberi solet, et recte quidem. Sed strictiori sensu nemo vnquam vere dixit neruos esse irritabiles, nam phaenomena sibi adeo sunt dissimilia, vt iusta sit mihi causa et spes, fore,

ut edoceam lecturos, immerito nervis id omne nunc a nonnullis tribui, quod motum impertiri dicitur musculis.

Mitto itaque censuras illas inanes nuperi cuiusdam Pathologi, qui sibi soli sapit, et quaevis alia alto contemnit supercilio dogmata, quae non ipse inuenit aut excogitavit. Res mihi nunc est cum viris doctissimis, qui argumentis subtiliter excogitatis, doctrinam Hallerianam prorsus euertere allaborarunt. Concedunt hi quidem veritatem experimentorum Ill. HALLERI, sed negant, vim irritabilitatis esse vim fibris musculorum insitam, propriam, illamque ceu effectum nervorum considerant, et ab imperio nervorum in musculos repetere malunt.

Accusant horum principes Ill. HALLERVM, eum incidisse in errorem, quem vulgo fallaciam causae appellare consuevimus. Sunt vero prae ceteris a me nominandi Cl. REHFELD *b)*, Cl. KRAVSE *c)* et Cl. VNZER *d)*.

G 3

Eo

b) Diss. *an vis fibrarum muscularium innata ipsis inhaereat, an aliunde ad eas accedat.* Gryph. 1771. resp. fratre.

c) Diss. I. *de irritabilitate partium* C. H. Lips. 1772.

d) *Erste Gründe der Physiologie.* Leipz. 1771. 8. fere per totum, imprimis p. 387. seq.

Ex parte huc etiam pertinet Cl. GOLDHAGEN diss. *de quadam motus musc. causa dubitationes.* Hal. sine anno.

Eo devenit autem status controuersiae, ut experimentis et observationibus dirimi nequeat, quare frustra et alii et ego, mille experimenta instituissemus. Non negant enim nunc aduersarii phaenomena, sed philosophandi rationem super phaenomenis illis impugnant, et conclusiones, ut vocant philosophi, negant. Laudant alii hodie felicitatem seculi huius iure suo, laudent philosophandi libertatem, quae nunc eo usque processit, ut perpauca supersint dogmata in arte nostra, quae nuperi non ceperint dubia reddere, et argumentis subtiliter excogitatis labefactare, ut audacter affirmare possim, vanam esse opinionem eorum, qui credidere, medicam artem nunc certioribus niti fundamentis. Quot enim sunt numero in theoria nostrae artis dogmata, quorum veritatem communi consensu agnoscunt omnes? Paucissima certe, si velimus attento animo perlustrare historiam dogmatum, et cogitare, quae gesta sint hoc ipso, quod viuimus, seculo. Sed ad rem ipsam venio. Idem dogmatum studium, quod propter insignem praestantiam ad liberalem doctrinam acquirendam, recte laudant, qui perspexerunt, pauca scire eum, qui nescit, quid alii iam iam sciverint, docet, antiquissimam esse in Physiologia eam doctrinam, a nervis motum musculorum oriri. Testis est Physiologorum dogmatici argumenti primus, cuius ad nos peruenerunt

runt monumenta, GALENVS, maxime L. *de Tremore*, Cap. 3. *de motu musc.* L. I. Cap. I. et alibi. Sensus et motus instrumenta is saepe appellauit neruos. Cor paucos habere neruos, et tamen ab his regi, idem L. *de usu partium* edixit, non fecus ac nuper dixere nonnulli, minores et paucos nonnunquam sufficere neruos regendis musculis. Collegit Ipse Ill. HALLERVS in *praelect. Boerhauii* (L. B. 1758. 8. T. III. p. 315.) ex GALENO nostro loca illa, quibus neruis tribuit motum muscularem.

GLISSONIVS *de Intestinis* Cap. III. defendit neruorum in musculos imperium, et Ill. HALLERVS *Physiol.* T. IV. p. 556. neruos causam occasionalem contractionis musculorum pronunciauit.

Coniectura quae olim fuit BOERHAAVII, fibras musculorum ipsas a neruis originem habere, notissima est omnibus. Is in *Praelect.* l. c. p. 254. ait: „*si omnem arteriam, venam, pinguedinem, de musculo demseris, id, quod superest, videtur neruus esse. Neruus enim, quando in musculus se demisit, nunquam prodit, sed euanescit in musculo, neque ullum est visibile punctum, quod non sentiat, et moueatur.*”

Placet vero nuperis discrimen neruorum, ut alii sint sentientes, alii mouentes, sic quidem,

vt motus sine sensu existere possit, et ab eo discrimine repetunt mirabilia illa phaenomena in oeconomia animali et doctrina de musculorum paralyfi, vbi nunc aut sensus tantum, aut motus seorsim perit. Nemo cupit negare, irritamenta neruorum consensus lege propagare latius effectum suum, et musculos simul exstimulare, vt nunc oriatur contractio horum, aut lege naturali, aut maiorem in modum, ita, vt nunc spasmus et conuulsio dira vexet membra. Sed qui tanti faciunt neruorum potestatem in musculos, et vix aliam vim agnoscunt, quam quae neruis tribuenda videtur ex peramata hypothefi, hi non animadvertere videntur, rem obscuram per aequae obscuram illustrari.

Incredibile aiunt esse, vim eam motus musculorum delitescere posse in ipsa fibrarum, ex quibus componitur musculus, natura, sed vnice per neruos aduehi. Ego vero censeo, naturam, quae vt pulchre ait GALENVS, incomprehensibilis est, non permittere, vt animo concipere possimus, stupendum illud miraculum motus musculorum a *solis neruis* prouenire. Sunt enim multa, quae dicenda in promptu habeo. An melius perspicimus motus causam, si neruis tribuimus, quam musculis ipsis? An probabile, a neruorum quodam succo tanta miracula produci, quem
tot

tot multi hodie negant existere. Si enim verum, quod multi opinantur, non secerni fluidum quoddam in cerebro, mobilissimum et igneae potestatis, atque per nervos in omnes corporis partes distribui, tunc actum esset, de pulcherrima hypothesi, quae statuit, fulmineo ictu liquidi nervorum rapidissimi, exstimulari musculos. An torpida fibra, vi propria destituta, irritabilis foret unquam? Si irritabilitas a nervis solis, quid, quaeso, facit nervus, cum musculum irritat? Vim itaque propriam, innatam, fibris musculorum inesse debere, quae ab illa vi longe aliena, quae a nervis advenit, quorum vim in musculis irritandis ipse agnovit HALLERVS noster, valde vero simile est: nonne enim vim illam musculi nervus exstimulat: vis itaque nervi ab illa, qua musculus exstimulari patitur, longe diversa sit, et vice versa, necesse videtur. Sunt multa, quae in physiologicis admirationem nostram merentur, quaeque vix ullam explicationem admittunt. Docent Physiologi, motum musculi ab adfluente liquido nervorum oriri, illudque tunc a glutine absorberi. Sed cum illud fluidum, quamquam ex hypothese subtilissima materies, imperio voluntatis nostrae obediat, cum instrumenta sua tractat musicus, incredibili fere celeritate, qui fit, ut pro lubitu musculis imperare possit quisque homo, atque efficere, ut illico nulla supersit irritatio

fluidi neruei, et musculus quiescat iterum. Haec omnem fere fidem superant, quae de natura et indole fluidi nervorum Physiologi docent, saltem nemo videtur perspexisse, longe difficilius explicari phaenomenon illud, ut musculus ex voluntate quiescat, quam ut moveatur. Sic incomprehensibilis natura ingenii humani aciem effugere videtur, ut nemo mortalium intelligere possit primas rerum causas. Sed haec obiter dicta sunt.

Discrimen illud paralyseos nemo ignorat, nunc perire solam nervorum aut solam musculorum functionem. Ad haec responderunt equidem aduersarii, esse discrimen nervorum, ut alii solummodo sentiant, alii absque sensu moueant membra. Nos qui defendimus omnes discrimen virium irritabilitatis et sensibilitatis, hanc nervis, illam musculorum fibris solummodo tribuentes, statuimus, destructa vel irritabilitate vel sensibilitate, vel motum vel sensum perire. Nolunt aduersarii haec nobis concedere, sed videant, quo iure velint persuadere nobis, longe facilius intelligi veram paralyseos vtriusque causam, si adsumamus, irritabilitatem et sensibilitatem vnice a nervis provenire. Saepius legi et relegi Cl. aduersariorum dogmata praecipua, quibus maxime nititur horum doctrina. Nisi omnia me fallunt, vniuersae doctrinae, quam nunc exami-

nare

nare mecum decreui, summa haec est: per nervos nutriri fibras musculorum, et nutrimento illo per nervos communicato, deberi omnem motum vitalem, quem in musculis animadvertere licet. Sed non nuper demum cognouere multi, nervorum illud liquidum, (quod non pauci existere negant) vix esse idoneum nutritioni. Est itaque hoc axioma nihil aliud, quam mera hypothesis, et ex mea et aliorum sententia, ne quidem vero similis. Neque enim eas dotes habet fluidum nervorum, quae ad veram nutritionem requiruntur, neque in nutriendis musculis opus esse videtur liquido illo, cum aliunde, per arterias, quae sanguinem et spiritum vitae aduehunt, materies copiose satis aduehi possit, ut nutrimentum capiant muscoli. Vetusta, bene scio, est hypothesis, ipsum cordis motum, nervis cardiacis deberi, quos falso ex cerebello oriri credidere nonnulli, sed olim iam cognoverunt multi, cor, quod movet sanguinem, ex quo liquidum nervorum secernitur, praecipuam et primariam esse causam omnium functionum in vniuersa oeconomia animali; ut itaque nullum in cerebro secerni posset nervorum liquidum, nisi cor ipsum, vi propria animatum, sanguinem per cerebrum distribueret. Tanta est efficacia irritabilitatis in conservanda oeconomia animali, ut nemine contradicente fluidi nervorum secretio sit irritabilitatis

tatis effectus, iustaque oriatur suspicio, nervos regi potius a vi muscutorum, quam musculos a nervis. Est enim irritabilitas praecipua causa omnium functionum, quae in corpore animali peraguntur, certe omnis humorum motus, ut sanguis omnino non circumiret, nisi cor irritabile. Est denique in variis organis diversa omnino irritabilitas, quae facit, ut ipsa secretio nunc copiosa, nunc parca sit. Fluidum vero in iis maiori copia secerni videtur, quibus a primordiis irritabilitas maior. Non ignoro, Cl. aduersarios sententiam plane contrariam tueri, scilicet, a cerebro motum omnem oriri, sed quod pace horum dictum sit, nostra sententia aequae verosimilis videtur.

Nullum muscolum carere nervis, axioma est, et verosimile argumentum, magnam esse nervorum potestatem in musculos, sed nonne ad nervos simili modo abeunt vasa, quae sanguinem aduehant, ut iure eodem affirmare possis, omne principium vitae in sanguine delitescere. Certe in sanguine latere id, quod robur auget muscutorum, edocti scimus multis argumentis, ut victu crasso vel tenui nunc augeri, nunc minui possit facile irritabilitas et muscutorum robur. Etiam medicamenta non pauca, quae vix mutant vim nervorum sentiendi, mirifice mutant irritabilitatem, et contrario modo alia medicamenta, venena, nervo-

neruorum vim augent, destruunt, illaesa facultate musculorum, quod antea iam monuit Ill. HALLERVS, vt inde colligere possis, esse omnino magnum discrimen irritabilitatem inter et sensibilitatem. Nec adeo improbabile videtur, vires diuersas in eodem corpore latere simul. Physica docet, idem corpus esse graue, elasticum, durum, vim habere quam vocant inertiae, et longe plures. Quis quaeso nobis persuadere velit, tot phaenomena, sibi adeo dissimilia, vim quandam communem, ceu veram et vnicam prodere. Verosimile itaque mihi videtur, vitam animale non niti vnica vi, eaque simplici, sed contrarias potius requiri vires, vt vita animalis per tot annos durabilis, continuare possit, quae statim periret, si vasa irritabilia et cor quiescerent. Rorour musculorum longe maiorem et magis efficacem vim prodit, quam quae videtur a nervis expectanda vnice. Concipere itaque non possum mente, lubenter fateor, haec omnia mirabilia, quae in musculorum motu observantur, vnice nervis deberi, et propter vim neruorum nullam aliam in corpore animali reperiri.

Si fateri licet, quod res est, medici in eodem errore versantur, qui nuper Philosophorum fuit, cum ex principio, vt vocabant, absolute primo, vellent omnem veritatem deducere, et principium contradictionis et nescio quae

quae alia principia, crediderunt fontem omnis veritatis. Vis illa neruorum certe nostro tempore est principium illud, quod multis placet, quodque censent primam et vnicam causam vitae et omnium functionum, quae in viujs animalibus obseruantur.

Ex iis, quae a me dicta sunt, facile perspiciet quisque, noluisse me ad ea argumenta prouocare, quae olim probare visa sunt, irritabilitatem esse vim quandam innatam, ab omni vi neruorum longe alienam. Nam dicere quid vetat, nunc quidem his uti nolim, cum Cl. aduersarii subtiliter excogitatis argumentis docuerint omnino, vix sufficere illa, ad thesin nostram corroborandam. Vnum erat olim ex praecipuis, cor animalium euulsum, per satis notabile tempus adhuc palpitare. Cor frustulatum discissum adhuc irritabile esse, sciuit HARVEVS. Cor anguillae euulsum, sub campana per horae spatium irritabile vidit BOYLE, et *Idem* cor Pectunculi piscis in frustula dissectum, et ab vtraque parte linteo detersum, per satis longum tempus irritabile obseruauit. Et quae omnem fere fidem superat obseruatio VERVLAMII, cor hominis euulsum in ignem iniectum saltasse aliquoties, non amplius quidem declarant vim illam innatam, cum omnino a vi illa superssitate neruorum provenire possit phaenomenon *e*). Sed haec nunc est

est ipsa quaestio principalis, quam incredibilem ego censeo, quamquam solertiori studio saepius legerim, quae nunc ante quatuor annos Cl. VNZERV nobiscum communicaverit dubia f), qui doctissime omnium, et magna subtilitate hanc sententiam tueri annisus est. Iure enim eodem vtor, quo viri Cl. vfiunt. Dubitant enim, irritabilitas vim esse vim simplicem musculorum, nec credunt posse demonstrari, ex natura et indole fibrarum, quae musculos constituunt. Sed idem argumentum quoque de nervis valet, quorum fabrica aequae in abstruso latet, quam fabrica musculorum, ita ut frustra quisque allaboraret, vim nervorum ex fabrica illorum explicare. Si itaque, demonstrari nequit, quod libenter concedo, ex fabrica siue nervorum, siue musculorum, vndenam vis horum, non licet tunc ascendere altius rigore demonstrationis, quam ad id summum theorema: *nervis inest vis vitae, quamquam ratio nos lateat.* Audacter itaque sententiam contrariam opponere liceat: *musculis inest vis vitae, quamquam ratio me prorsus lateat, qui fiat, ut illis insit.* Negant Cl. Viri musculos animalium, qui nervis carent, convenire cum musculis hominum et brutorum, ut iustam habeant causam affirmandi, omnem musculorum motum nervis vnicuique deberi. Sed Ipse Cl. REH-

FELD

f) Scilicet l. c. pag. 381. seq.

FELD g) non ausus est negare prorsus, per sanguinem musculis illud vitae principium communicari posse, qui certissime fons est et origo nutritionis omnis in toto corpore animali, unde et nervi nutriuntur, et si illis inest fluidum quoddam, quod tantam vim habet, quantam plerique illi tribuunt, omne ex eo secernitur.

Quum nostra controuersia cum aduersariis Ill. HALLERI per experimenta nunc quidem non possit componi, sed ultimus terminus totius controuersiae is sit, musculi a nervis vim habent irritabilitatis, quoniam nullus est sine nervo musculus; solis rationibus etiam nobis pugnandum est, contra hypothesein, quae a nervis regi animal statuit. Iure itaque, ut vocant, retorsionis, accusare possumus Cl. aduersarios, fallaciae causae. Exinde nimirum, cum ad quemcunque musculum abeat nervus, neutiquam recte formatur conclusio, ergo omnis irritabilitas a nervis, quae sine nervis nulla est. Quis negavit vnquam, nervos inter stimuli causas principem fere mereri locum, non mirum itaque naturam ad musculum quemcunque misisse nervum. Sed, repeto iterum, aequè probabile manet, et fibris muscularibus vim quamdam propriam et innatam inesse, non secus ac nervis, et hoc qui-

quidem, ut credamus, res ipsa iubet, et non
repugnat sanæ rationi. Deus, qui voluit ut
musculi essent motuum animalium instrumenta,
hanc legem condidit, ut iis inesset vis quæ-
dam, quæ durat, quamdiu viuit animal, quod
fine dubio intellexit LVCRETIVS L. III.
v. 128.

*„Est igitur calor, ac ventus vitalis in ipso
„Corpore, qui nobis moribundis deserit artus.“*

Lubentissime orationem meam continua-
rem, sed vel inuitus filum nunc abrumpere,
et quæ reliqua supersunt dicenda, ad aliud
tempus differre cogor.

V.

PROGRAMMA,
 MALIGNITAS IN MORBIS, EX
 MENTE HIPPOCRATIS, PER RE-
 CENTIORVM IRRITABILITATEM ET
 SENSIBILITATEM ILLUSTRATA.

D. XXX. DEC. MDCCLXXV.

Μέγα μέρος ἡγεομαι τῆς τέχνης εἶναι, τὸ
 δύνασθαι κατασκοπέεσθαι περὶ τῶν γε-
 γραμμένων ὀρθῶς. Ὁ γὰρ γνῶς καὶ χρεό-
 μενος τέτοισιν, ἔκ ἂν μοι δοκέει μέγα σφάλ-
 λεσθαι κατὰ τὴν τέχνην.

ἹΠΠΟΚΡ. περὶ κρισίμων.

HIPPOCRATES ille, princeps omnium in
 definiendis diiudicandisque morborum sympto-
 matibus, accurate satis et dilucide nobiscum
 communicavit malignitatis in morbis, et febri-
 bus potissimum, notas, ut saepe mecum mi-
 ratus sum, qui fieri potuerit, ut non pauci
 hodie a vero tramite aberrarent, et in defi-
 nienda malignitate dissentirent. Res mira est
 profecto, nonnullos hodie dubitare, an den-
 tur febres malignae, et alios in ea versari
 opinione,

opinionem, si quae sint febres malignae, illas non esse a putridis diuersas. Legi attente satis recentiorum libros, ut intelligerem, quae sit vera mens horum, atque sic demum cognoui et perspexi, alios putare, nullum esse discrimen inter putridam et malignam febrim, alios vero docere, omnem malignitatem, quibuscunque febrium generibus superuenire interdum, ceu symptoma quoddam ex complicatione aliqua natum, ideoque non pertinere ad morbi naturam et indolem, sed tamquam accidens considerandam esse. Quum vero ego ab omni contradicendi studio inani maxime alienus sim, nihilque magis mihi sit curae cordique, quam ut quauis occasione doceam, in veterum monumentis latere thesaurum veritatum ad artis usum utilissimarum, et mirum in modum recentiorum dogmatum cum veterum doctrina conuenire, aut saltem facili negotio recentiores conciliari posse cum vetustis monumentis medicorum Graeciae principum, nunc quidem decreui mecum, paucis repetere ea, quae de malignitate in febribus edixit HIPPOCRATES sparsim, atque illius dogmata ex nostratium theoria irritabilitatis et sensibilitatis subinde illustrare. Quod quidem fiat sine felle et amaritie, quoties strenuum vindicem veterum me profitear, immo fatear lubentissime, quorundam recentiorum dogmata non posse mihi placere. Eandem

ob causam paucos nominabo, a quibus dissentio, quo videat quisque, non rixandi causa me scripsisse, sed ut candide aperiam mentem meam.

Illud vero mihi concedant et permittant ii inprimis, qui nunc quidem impense laudant philosophandi libertatem, et praecipuam seculi nostri felicitatem putant, cuilibet licere, animo sincero profiteri, doctrinam, quam quisque veram putat, aut vero tamen similem, quam summus ille noster Antistes et Antecessor, h. BRENDÉLIUS olim expertus est, cuius vestigia e longinquo saltim sequi laus est, et cui licuit in hac vniuersitate literaria profiteri antiquam medicinam, summum exemplum omnium temporum et aetatum. Sed mittam ea omnia, quae ab aliis olim et ante me super malignitatis signis et symptomatibus dicta fuere, sufficiat enim Diuus senex ipse, instar omnium, quem malim centies legere, quam semel turbam commentatorum inanem, quibus nunc fere, sincere fateor, valedixi; cum sero cogitauerim, paucos fregisse nuces, plurimos vero apposuisse nobis putamina. Illud vero monendum esse duco, eximium FÖESIVM suam iam tempore notiones HIPPOCRATIS de malignis morbis breuiter et strictim explicuisse in libro vtilissimo, cui titulum fecit:

Oecono

Oeconomia Hippocratis a). Est vero summa praenotionum HIPPOCRATIS, morbos malignos esse dubii semper euentus, spem valetudinis recuperandae esse exigua, summum vitae imminere periculum, iudicationem esse difficilem, et incerti temporis, vix vnquam vero crisin perfectam expectari posse, frequentius autem abscessus speciem et metastasin quandam ad varia loca, liberare aegrotum a vitae periculo, et mortem auertere in malignis illis febribus.

Ego vero nullus dubito, sed firmiter sum persuasus, HIPPOCRATEM in Coacis praenotionibus, ab aphorismo 1 ad 362 fere nihil aliud egisse, quam malignarum febrium symptomata varii generis recensuisse, atque eam maxime ob causam in iis recensendis admodum sollicitum fuisse, cum obseruasset ille, malignarum familiam multitudine symptomatum longe superare quodcunque aliud febrium genus, et inter ipsa malignitatis symptomata, alia magis esse periculi plena, alia denique mortis certissima indicia.

Illud vero patet ex dictione Hippocratica, quae recentiorum arti, quam vocant, determinandi, nullo modo cedit, sed cum fiducia, minime vero dubitanter, proponit, quid

H 3

spe-

a) Vtor editione Frft. 1588. fol. Vbi p. 301. exst. l. e,

sperandum sit ab aliquo symptomate. Etenim aliud appellat κακόν, aliud κάκιστον, aliud denique πονηρόν, ὀλέθριον aut θανάσιμον, ut exinde colligere possimus, malignitatem gradu admodum esse diuersam. Quae κακοήθεια ille appellat symptomata, semper indicant, dubium fore morbi euentum, et in magno versari aegrotum periculo, ita ut exigua supersit spes vitae ac sanitatis. Praecipua illa et memorabilia malignitatis signa sunt HIPPOCRATI ψύξις, περίψυξις, κατάψυξις et quidem μετὰ σκληρυσμῶν frigus, perfrictio, cum dolore, tensione, rigiditate corporis, artuum, spinae, cervicis; Πῖγος, summa corporis rigiditas, tetani instar eiusque specierum, maxime si tenuis simul sudor adsit, parcus et inutilis, superiorum partium subinde tantum, graece ἐφίδρωσις, vna cum aliis simul symptomatibus, ad quae pertinent maxime, ἀφωνία vocis priuatio; ὀδύνη τραχηλον, cervicis dolor; δυσφορία molestia quaevis; φόβος, metus; ἀθυμία, animi tristitia et moeror; ἀλογος maxime, id est, citra rationem aut occasionem; δυσουρία, difficultas mingendi, aut negata prorsus facultas ex rigore inprimis; ἀγνοια, stupor mentis, ut non agnoscant familiares aegroti; λήθη, obliuio eorum, quae gesta sunt; κῶμα et καταφορά et κάρος, sopores, iique profundi ac graues; ἀγρυπνία, somni absentia,

sentia, peior illa, quae cum dilirio est, (φλε-
δονώδεια cum inepta delirant aegroti, et vi-
gilantes et somniantes); ἐκλυσις, virium
exolutio, summa prostratio, sine causa tamen
externa, notabili, aut citra manifestam eua-
cuationem quandam, quae motum inprimis
spectat musculorum, siue ex rigore aut
spasmo quocunque orta sit; πόνος, dolor et
labor, artuum, manuum ac pedum, femo-
rum, genuum, furarum; ἀλγήματα, mo-
lestae variarum partium sensationes. Maligno
enim laborat morbo, qui ἀναυδος, voce et
sermone priuatus est, aut quem afficit ἀχλὺς,
oculorum caligo, aut κόπος, lassitudo, aut
ἀνιδρος sc. πυρετός, sine sudore die iudica-
torio febris, cum horrore tamen, angore et
iactatione corporis.

Malignum audit apud HIPPOCRATEM
symptoma λύγξ singultus; subitanea summi-
tatum corporis in vtraque extrema permuta-
tio; ferox et audax responsio, acuta vox, ge-
sticulatio, quae fit studio intensiori, torpor,
strangulatus, et quidem faucibus gracilescen-
tibus, inter potandum strepitus, maxime dif-
ficilis deglutitio, taciturnitas, oculi distorti,
lingua et vox tremula, pauores, spirandi mo-
lestia, et quae sunt reliqua in Coacis elegan-
tissime enarrata, quae testantur satis superque,
febrim illam, in qua haec animaduertimus,

symptomata, ad malignarum pertinere fami-
 liam. Quam phrenitidem vocant Græci febrim,
 quamque BRENDÉLIYS ex horum moni-
 mentis concinne fatis delineavit, nobis sistit
 exemplum malignae febris, in qua maligni-
 tatis signa quamplurima, eaque pessima simul
 adsunt, ideoque vix vnquam sanationem ad-
 mittit, sed fere semper vitam adimere solet.
 Paraphrenitis huic perfecte similis est, eo
 tamen discrimine, quod symptomata gradu
 mitiora. Haec vero neminem fugere arbi-
 tror, qui assidue legerit *Coata* illa, quae
 credo sufficere ad malignarum cognitionem,
 vt nullum mihi sit dubium, post HIPPO-
 CRATEM vix maligni morbi symptoma
 fuisse observatum, quod ille non suo iam
 tempore in aduersariis suis annotauerit. Ea
 vero symptomata adeo constanter morbum
 malignum constituunt, vt iure affirmare possim,
 distinctum genus quoddam morbi atque ab
 aliis febrium generibus diuersum constituere.
 Genus enim morbi, ex usu loquendi appellare
 consueuimus, cui constanter symptomata quae-
 dam inesse deprehendimus, quae in genere
 inflammatoriarum sunt dolor, pulsus durus,
 cum febre acuta, calore, reliquis quae nemo
 ignorat, symptomatibus. Quodsi igitur ne-
 gare vellemus, malignas singulare morbi ge-
 nus constituere, iure eodem negarem fere
 singula morborum genera. Nullum enim in
 vni-

niuersa pathologia morborum genus mihi
 notum est, quod non aliquando tanquam
 symptoma aliis morbis superuenire visum sit,
 quod de inflammatoriis et exanthematicis po-
 ssimum morbis notissima res est. Qui sta-
 unt itaque malignitatem singulis febrium
 generibus ceu symptoma et accidens quoddam
 superuenire, hi cogitent velim, nullum esse
 genus exanthematum, quod non aliquando
 cuius vel illius febris typo inuadere soleat ho-
 mines. Pestis, vt exemplo vtar, nonne
 semper pestis dici meretur, licet indoles febris
 non eadem sit semper. Complicationem tunc
 omnes adesse dicunt, si duo morborum genera
 distincta simul aegrotum infestant. Negare
 debemus aut vniuersam doctrinam de com-
 plicatione morborum, aut concedere coacti
 sumus, quod si praeter malignitatis sympto-
 mata alius morbi simul adsunt signa, veram
 tunc adesse complicationem, et morbum illum
 non necessario pertinere ad malignitatem, nec
 ab illo malignitatem esse deducendam, cum
 si omnes morbi saepissime soli sine omni
 malignitate adoriri soleant homines. Saepis-
 sime autem, quod praecipue monendum erat,
 simplicissimum genus morbi constituunt febres
 malignae, vt malignitatem illam certe nec ab
 inflammatione, siue manifesta, siue occulta,
 nec a bilis colluuie, aut a putrido quodam
 succo deriuare ausim. Ex mea sententia vali-

nam satis argumentum est, ab omni retro antiquitate malignam febrim omnes fere considerasse ceu peculiare genus morbi, et quod nemo ignorabit in historia pathologiae probaverfatus, nuper demum anglis nonnullis placuisse primum, vocabulis morbi maligni et putridi promiscue uti. Sed nolim ego assentiri illis, aut caecum praeconem anglorum agere, cum certo certius edoctus sim, effequidem symptomata putridarum et malignarum febrium sibi nonnunquam simillima, inspeciemus inprimis subitanam illam virium iacturam, stuporem et alia utrisque communia, sed ideo omnem malignitatem a putredine, ceu vera et unica causa velle derivare hoc est, quod mihi quidem incredibile videtur illudque propter graues rationes, mox seorsim ex ordine exponendas.

Conuenientia enim, aut rectius, tanta similitudo, ut stare non possit discrimen, si quauquam est morborum, haec concernit vel symptomata ipsa, vel morbi euentum, vel denique causas eius. Quis quaeso docuit vquam, aut demonstratum dedit, phrenitidem summum genus malignarum, a vera putredine humorum ortam fuisse. Veritatem putridi morbi agnosco equidem, sed nisi omnia me fallunt, non adeo frequenter quidem occurrunt putridi morbi, ac vulgo nonnulli putantur.

stant, qui nimis liberaliter putredinis vocabulo vtuntur, quod nostro aevo certe simile re constituit asylum ignorantiae, quam initio adhuc seculi huius, malignitas scholae medici haud incelebris, fuit commune artis vocabulum, quo insignire omnis generis morbos solemne erat, quos nunc certius a colluie primarum viarum neglecta oriri, cognouimus.

Quamplurimae dantur febres malignae, ubi neque putrilago primarum viarum animadueritur, neque sanguinis putridi et dissoluti signa adsunt, et tamen virium prostratio summa est, cum torpor, stupor, delirium nunc vigil, nunc somnolentum, tremor artuum, membrorum, animus vero tristis, et non capax sensationum, reliquaque malignitatis signa adsunt.

Quae quidem signa omnia, quotquot in medicorum libris enumerantur et annotata leguntur, nullo quidem excepto, testantur, principium illud vitae, tam muscutorum, quam neruorum, grauiter affici. Nullum, repeto, symptomata occurrit in vniuersa signorum malignitatis doctrina, quod non vel in his musculis aut neruis sedem habere videatur, vt recte possim affirmare, irritabilitatem sensibilitatem, vt nuperi vocant, potissimum laedi in omni morbo maligno. Illae autem vires vitales, aut si malis, animales, non,

non semper in omni febre maligna infirmatur, sed subinde augentur potius, ut itaque praeternaturaliter aucta sentiendi facultas, vni sit ex praecipuis malignarum febrium signum cum scilicet a leuissima causa occasionali a dolor admodum vehemens, et integra sensatio, aut dira conuulsio oriri saepe visa sit animaduersa fuerit. Pertinent huc pauor a radiis solis et luce oriundi, conuulsiones a strepitu leuissimo, aurium illa affectio mirabilis, odoratus et tactus quoque, ut leuior sensatio aegroto admodum fiat molesta, itemque maxime notatu illud dignum symptoma, peritulentorum maxime difficilis deglutitio, quam non raro sequitur illico conuulsio. Hydrophobiam symptomaticam nuperi vocant, itemque spontaneam, denegatam liquida deglutendi facultatem illam. Per multis in locis autem HIPPOCRATES iamiam edixit, malignissimarum febrium esse certissimum signum praefocationis in faucibus sensum, summeque difficilem deglutitionem, liquidorum inprimis absente tumore in faucibus et illis gracilescentibus potius, ut iusta mihi sit suspicio, non ipsum HIPPOCRATEM ignorasse pessimum illud malignarum symptoma, quod nuper hydrophobiam appellare consueuerunt.

Malignae febres, non tam cito stadia succedunt, sicut id familiare est putridis, hinc non omnes ad acutas hodie referri solent, sed plu-

rimorum consensu, dantur quoque malignae lentae, in quibus certissime ne minima initio adest, a putredine aliqua ortum habere, nec verosimile videtur, ab ea causa tot symptomata posse oriri, quae licet nobis prorsus nota videatur, longe alia tamen, quam putredinum censenda, quae nimirum certissime truit potius sentiendi vim, quam ut illam auctoretur: quod adeo frequenter in malignis fieri solet.

Considerabimus solertiori cura malignarum cursum, ut eo magis pateat, adesse notabile addam discrimen malignam inter et putridam. Proprium est malignarum, vix unum, aut rarissime tamen, notabili aliqua evacuatione critica finire. Criseos absentia, facies limpidam, coctionis defectus, cutis sicca, et stricte, pertinent ad praecipua malignarum signa. In putridis vero diarrhoea foetens, haemorrhagia vix compescenda, quae morbum non leuat, et sanguinis dissolutionem esse testatur, aut denique petechiae et vibices eadem causa observantur. Haec omnia in malignis abesse possunt, et non raro solent, in his gangraena extremitatum partium saepe occurrit, quae proprium constituit symptoma putridarum a sanguine dissoluto, metastases vero ad glandulas, articulos et deinde ad nervos, rectissime BRENDÉLIUS, successor noster, post fata etiam venerandus, pronun-

pronunciauit crises malignis proprias. Ad laesam vim sentiendi neruorum, post malignas saepe diu superstitem, pertinent maxime torpor cutis totius, auditus, visus priuatio, et gustus et odoris abolitio, quae quidem symptomata non raro per omne reliquum vitae tempus post superatam malignam remanent, nec ullam sanationem admittunt. Haec omnia mirabilia phaenomena ego certe non ausim derivare a succorum putredine, vt malim quamcunque aliam humorum prauitatem pro vera agnoscere causa.

Diu iam iam illam sententiam animo foui quam nunc palam facere constitui. Quod scilicet in malignis alii vocant metastases seu abscessus ad neruos, illud fortassis perperam sic appellari. Latet enim inter primordia statim malignae febris in ipsis neruis fortassis fomes et causa omnium symptomatum et effectuum, nec metastatice in fine morbi deponitur ibi, vt placet aliis, fomes, vt non opus videatur accusare metastasin, cum nerui ipsi sint sedes morbi, vt ab eadem causa et morbus ipse et eius effectus omnes, vt mihi quidem admodum verosimile videtur, explicari possint.

Certe nuperis placet in omni doctrinarum genere natura simplex, et non anxius quaesita rerum ratio, et ego quidem sum persuasus, coniecturam meam fortassis se commendare.

ndare simplicitate sua. Quaeuis enim symptomata, quotquot horum HIPPOCRATES Coacis enumeravit, malignitatis, siue stupor uorum, siue aucta nimis horum sensatio, tantur certissime, genus nervorum in omni dio maligni morbi, ab eius initio ad finem ue, ab occulta illa, nobisque prorsus ignota illa malignitatis mirifice affici, ut non opus eat, ad ea symptomata explicanda, quae verbo superato iamiam plerumque remanent, metastasin quandam accusare.

Lentorem potius humorum, et quae placuit annullis, ataxiam seu inertiam spirituum, causare malim, ceu veram causam malignam, quanquam et hic lubenter fatear, mihi de verosimile videri, summam illam indignis virium prostrationem aliaque symptomata, a vitio quodam lymphae et feri posse fieri, ut, quae multorum fuit opinio, non minus videatur, accusare quandam liquidi nervi, seu spirituum corruptionem. Facile enim omnia symptomata, quae malignis fere propria, ab ea causa explicari posse, nullus dubito. Metastases enim, quae in glandulis frequentissime omnium occurrunt, item metastases illae, quae fiunt ad articulos, et ad scabula coxarum, testari videntur, lympham maxime vitio quodam laborare, idque simili modo fieri posse, quis negabit; scilicet

cet illud vitium lymphae aut ab initio morbi iam adfuit, aut considerari debet ceu morbi ipsius effectus. Neque a vero alienum videtur, omnes nervorum in malignis affectione ab eodem lymphae vitio habere origines, saltem probabili admodum argumento dolore atque stupores ausim deriuare a lymphae in nervorum vaginis stagnante et quodammodo vitiata. Est enim notissima res, morbo chronicos varii generis, qui vulgo nervorum morbi appellantur, et quibus adnumerantur melancholia, stupor, epilepsia, et dolore arthritici atque rheumatici, non eam ob causam nervorum morbos dici, quod liquidum nervorum accusari possit, sed quod nervi sint morbi ipsius sedes. Summa virium prostratio et lassitudo insignis, morbillis propria neque testatur putredinem humorum, neque vitium quoddam aut ataxiam, sed bene iam monente GORTERO *b)* a vitio quodam lymphae et feri commode satis explicari potest. Est ultimus quidem destructionum humorum gradus, putredo, et nemo negat, tandem putrescere humores in omni fere genere febrium, sed tunc putredo non est causa, sed potius effectus morbi.

Plures certe dantur mutationes et corruptionis species humorum, quae nonnullis nuper iterum

b) Prax. Med. Syft.

iterum cum diuersa fermentationis specie comparantur c). Est discrimen fluidum inter putridum et vappidum, quod non dici potest putridum, sed solummodo amisit partem spirituosam et volatilem, simulque omnem suam fragrantiam, quam interdum noua iterum acquirit fermentatione, manifesto documento, nondum fuisse putridum. Quicquid etiam moueant nonnulli contra restauratam illam nuper fermentationis theoriam fluidorum animalium, illud certe extra omnem dubitationis aleam positum esse videtur, tot species corruptionis humorum corporis humani existere posse, quot dantur fere fluidorum, arte chemica per fermentationem paratorum genera, vt omnino haec comparatio non prorsus inepta videatur.

Quot species acrimoniae humorum suo tempore iam cognouerit summus BOERHAAVIUS, neminem latet. Quam ille vocat acrimoniam oleosam, rancidam, aromaticam, permulti recentiorum accusarunt tanquam causam exanthematum, miliarium inprimis, et sunt multa argumenta, quae in pathologicis recenseri solent, quibus constat, verosimillimam esse hanc doctrinam, vt malim ipse ego hanc

c) Huc pertinet Cl. BRINCKMANNI notissima illa theoria. Cf. etiam Cl. WESTPHAL et PYL diff. de rubedine sanguinis. Gryph. 1775. p. 6. nota 30.

hanc acrimoniam pro vera causa miliarium agnoscere, quam ex hypothese stabilitam illam humorum putredinem. Non inepte itaque Cl. P Y L dixit, in febre miliari alba vestigia fermentationis vinosae apparere, certe alimenterum nutrientium varia genera, fructus horaei, farinacea, dulcia, vinosa, non omnem fermentationem, aut huic tamen valde similem mutationem humorum nostri corporis, prorsus excludunt.

Quicquid demum sit, miasmata illa, a quibus nonnunquam morbi maligni oriri dicuntur, non semper testantur putridam indolem, cum ab iisdem saepius longe alia, quam putridi morbi species oriri soleat. Neque petechiae, neque variolae, immo nec ipsa pestis, nunc omnium consensu, semper putridam febrim habere solent fociam, ut tuto affirmari possit, putredinem illam, si in his morbis appareat nonnunquam, longe aliis causis deberi, et potissimum quidem illis, quas praedisponentes appellare solemus, interdum vero et aliis, quae in ipso morbi decursu superueniunt et contingunt.

Quum igitur, repeto iterum, signa illa et symptomata malignitatis ab HIPPOCRATE iam iam sollicite satis annotata, constanter malignum morbum indicare soleant, absente
tamen

tamen putredine et absentibus caussis putredinis, cum malignitas ab aliis caussis, quam a vera putredine originem habere possit, non video prorsus, cur malignus morbus vnice a putredine humorum deriuari debeat.

Nunquam HIPPOCRATES in *Coacis*, vel alio in loco dixit, malignos morbos a putredine oriri, quod mirum omnino. Etenim, quod nemo ignorat, qui legerit HIPPOCRATICA monimenta, aliquoties is dixit, febres fiunt a putredine. Eo magis itaque mirandum, HIPPOCRATEM adeo sollicite et omni attentione adhibita, tam prolixè malignarum febrium singula symptomata annotasse, nunquam vero putredinem humorum accusasse, sed potius docuisse, malignitatem ab occulta quadam oriri causa.

Quae quidem, cum verissima sint, et ex ipsis HIPPOCRATIS monimentis excerpta, apparet, malo consilio a recentioribus malignitatem latiori sensu omnem virium prostrationem et imbecillitatem dici, quae a caussis manifestis originem habet. Est enim discrimen notabile inter morbum acutum, periculi plenum, et vere malignum, potest enim morbus esse admodum periculosus, quanquam sensu proprio malignus non sit.

Hinc facile est ea refutare, quae nuperi scripserunt, de malignitate, singulis febrium generibus nonnunquam superueniente.

Hoc sensu recentiorum, nemo prudens negabit, malignitatis causam esse aliam summum inflammationis gradum in morbo pleuritico, peripneumonia, variolis, aliam bilis colluuiem vel saburrae in primis viis. Inde facile concipimus, medendi rationem non vnā eandemque omnibus ac singulis his morborum generibus conuenire, et pessime nocere interdum sanguinis missionem, vomitoria, antiphlogistica, vesicantia, quae alias, alio in casu praestantissima artis nostrae auxilia.

Quo demum sensu accipias malignitatem, symptomata indicant semper, vim vitae nunc extimulari, nunc vero imminui, ut nunquam sit absque irritabilitate et sensibilitate laesa, malignitas.

Generatim autem morbi vocantur nervorum, qui iure potiori dici deberent morbi musculorum, si spectes spasmos, conuulsiones, torporem, tremorem, immo paralyfes, cum membrorum et artuum, tum sphincterum inprimis, quae quidem symptomata etiam citra omnem laesionem nervorum oriri posse, nemo tam facile negabit. Sed sunt etiam alia malignitatis symptomata, quae ab ipsis nervis
male

male affectis proueniunt, scilicet stupor mentis, deliria, surditas, dolor, horrores et frigoris ac aestus sensatio. Alia denique symptomata mixtum morbi genus sistunt, et vtriusque principii vitae affectionem testantur. Quamquam vis enim altera ab altera satis distincta sit, hoc tamen negare non cupio, vnam affici posse, altera illaesa.

Eadem itaque materies morbida et fibras musculorum et neruorum simul afficere solet, ut simul ab eadem causa et dolor et spasmus ac conuulsio possit oriri. Eadem quoque medicina vtriusque vitae principii affectiones simul tollit, nec dantur cardiaca, neruina, roborantia, antispasmodica et similia remedia, quae non simul mutant vires musculorum et neruorum, quod etiam de alimentis et venenis constat.

In abstruso latent primae rerum causae, et latebunt forte in omne aeuum, nec ad primas usque rerum causas demonstratio medica ascendit.

Quum itaque in physiologicis nonnisi probabilibus argumentis demonstrare possimus rationes phaenomenorum, vix sperandum est, fore vnquam, ut innotescat vera malignitatis ratio.

Quod cum veteres sapientissime perspexissent, nec vellent fucum facere, contenti fuere

solertiori studio phaenomena obseruare, et quae singulis morborum generibus propria symptomata et remedia. Sapientissime C I C E R O *de Diu. L. I. Cap. X.* ait: „quid scammonëae „radix ad purgandum, quid aristolochia ad „morsus serpentum possit, quae nomen ex in- „ventore reperit, rem ipsam ex somnio, video, „quod satis est; cur possit, nescio; et paulo „ante, sc. l. c. C. 7. mirari licet, quae sint „animaduersa a medicis herbarum genera, quae „radicum ad morsus bestiarum, ac oculorum „morbos, ad vulnera: quorum vim atque na- „turam ratio nunquam explicauit: utilitate et „ars est, et inuentor probatus.”

Sufficere itaque credo cognitionem illam, in morbo maligno quocunque principium illud vitae, quod hodie venit nomine irritabilitatis et sensibilitatis, laedi potissimum, et hoc ipsum est nihil aliud, quam phaenomenon quoddam, constanti obseruatione confirmatum, atque adeo lex naturae. Motus leges ex corporum grauitate, et quam vocant, impene- trabilitate, Physici solent explicare. Nos me- dici ex phaenomeno irritabilitatis et sensibili- tatis iure eodem, nunc quidem plurimorum morborum rationes tuto satis explicare ausi sumus d).

Ft si

d) Cf. imprimis: DE MAGNI, Praesidis et DE LA MOTTE, diss. an omnis morbus ex irritabilitate aucta aut imminuta, Paris.

Etsi ne vnquam diuus senex HIPPOCRATES audiuerit vocabula illa, quibus nunc quidem solemne est insignire vim vitae, maximus tamen et princeps omnium fuit observator in febribus symptomatum, ex quibus solis vim vitae tuto ac certe satis diiudicare possumus, et quae desumuntur potissimum a sensu et motu omnis generis. Quod permovet senem optimum, vt toties inculcaret discipulis suis et posteris omnibus, summam attentionem ad functiones quascunque animales, situm, decubitum aegroti, manuum gestulationes, deliria, sopores, vigilias, stuporem mentis, corporis, et quae sunt alia, quae in vere aureis *Coacis* annotavit. Summam fuisse solertiam viri illius, medicorum omnium et hodie adhuc principis, ex eo colligere possumus, nullum et ne leuissimum quidem symptoma eum neglexisse. Occurrunt saepius monita gravissima, quae a leuissimis, vt primo videntur intuitu symptomatibus desumit, et ex quibus malignissimum seuerè praedixit euentum.

I 4

Eius

Ei. ergo a vasorum aucta aut diminuta irritabilitate omnis morbus.

MANITII, de idiosyncrasia ex diuersa solidorum C. H. irritabilitate optime diiudicanda ibi. nec non libellos viror. CL. VERSCHVIR, GRYBER, WEISE, et aliorum, quorum catalogum in Pathologia nostra propediem communicabimus.

Eius generis sunt v. c. spasmi leuiiores, vultus paulisper meditabundus, taciturnitas insolita, quies ipsa aegroti, citra consuetudinem, quae a medicis in arte non exercitatis et nunc saepius negligi solent, at maximi sunt momenti.

Etenim praeuidit e longinquo quasi prudens HIPPOCRATES tempestatem imminentem, nec a serena alias tempestate se decipi passus est, cum longo rerum usu didicisset, a parvis initiis oriri phrenitidem et omnia malignitatis symptomata, quibus quantocius obuiam eundum est. Omnia vero illa malignissima symptomata ab HIPPOCRATE annotata, mature fati annunciant summum periculum, et indicant, metuendam esse virium vitae summam et irreparabilem destructionem.

Si quis vnquam elegantissimum illud Ciceronis L. II. de *Oratore*, elogium meretur: "*medico diligenti, priusquam conetur aegro adhibere medicinam, non solum morbus eius, cui mederi vult, sed etiam consuetudo valentis et natura corporis cognoscenda est;*" fane illo exornandus est diuus parens, qui diis minorum gentium loquax videtur, vt relatum audiui, de irrisore quodam antiquae medicinae, sed amore plus quam paterno inculcauit quacuis memorabilia praecepta in arte nostra.

nostra. Videant igitur, qui priscam sapien-
tiam contemnunt, et loco studii obseruatio-
num veterum, ridiculas super morbis demon-
strationes nobis obtrudere cupiunt, quam
longe nouaturiens illa medicina aliena sit ab
eo doctrinae genere, quod per tot secula
laudarunt, qui de rebus hisce iudicare poterant.

Vel inuitus hic pedem figere cogor.

VI.

PROGRAMMA,
 VESTIGIA IRRITABILITATIS
 IN VETERVM MONIMENTIS,
 NVPER OMISSA.

D. XXX. DEC. MDCCLXXVIII.

„Illa potius explicetur incredibilis fabrica naturae.“

Cic. de Nat. Deor. L. II. Cap. IV.

Ego quidem A. 1775. vestigia irritabilitatis in veterum monumentis reperiunda, recensui. Sed fieri non potuit, vt vniuersam eam doctrinam exhaurirem statim. Sedulo itaque ab eo tempore collegi bene multa, quae tunc a me praeteruisa sensi, et data nunc occasione opportuna, nullus dubitavi, spicilegium quoddam prioribus illis a me collectis, addere.

Quum vero in posterum GALENI aliquoties sit mentio facienda, moneo, me allegasse versionem illam latinam, quae prodiit Basileae 1562. fol. quinque Voll.

Antiquissimam vero esse irritabilitatis doctrinam defendit, et ibi Cap. II. p. m. 120.

GALE.

GALENVS ait: „Calorem inesse nobis, in aperto apud omnes est, vtrum autem ex cordis atque arteriarum motu generetur is, an vero quemadmodum connatus motus est, ad eundem etiam modum se habeat calor, diuersa de his sensere medici.”

Neminem fugit, temperamentorum discrimen omne b. nostrum HALLERVM explicuisse ex irritabilitate, quae in singulis hominibus admodum diuersa, vt eam ob causam et caloris ratio in singulis hominibus non sit eadem.

Cum ea vero doctrina recentiori non inepte comparantur veterum de Temperamentis placita, quae quidem vel ex HALLERIANA ipsa Physiologia censeo notissima.

GALENVS equidem illius doctrinae auctor habendus non est, veruntamen sparsa illa veterum fragmenta eleganter satis disposuit, in ordinem redegit, et dilucide satis explicuit. In libro iamiam citato GALENVS, HIPPOCRATIS doctrinam illustrans: dicere pergit: „docuimus in libris de *Elem. sec. Hipp.* et „de *Temperaturis* quatenam corpora maiorum „calidi elementi portionem, quaeue minorem „adepta sint, vt quae hanc ipsam ob causam „calidiora — frigidiora natura facta sint. — „Nam cum vniuersis nobis calidum insit ele- „mentum,

„mentum, a prima statim origine innatum,
 „quam sortiti ex femine et sanguine menstruo
 „fumus, distamus tamen inuicem, quod ma-
 „gis minusque alius, alio calidior reperiatur.
 „Sunt tamen latitudini huic quidem tanquam
 „termini praefixi, quos ultra si tempera-
 „mentum praegrediatur, aut aegrotare nos,
 „aut iam interire necesse sit, vt enim
 „plus iusto refrigerati morbos, contrahi-
 „mus frigidos, sic cum extra sanitatis
 „campum excalesfacti fuerimus, febrim inci-
 „dimus etc.”

Praeclare hic GALENVS a calido innato, seu quod nobis idem est, ab irritabili natura hominis, a conceptionis inde momento, discrimen omne temperamentorum explicandum esse docet, et GALENO recentiorum melius sciuit nemo, cordis et vasorum stimuli siue excessum, siue defectum, morborum genere genera varia.

In febribus certe plerisque vis cordis et vasorum exstimulata, fere omnem morbi ideam absoluit. Spasmi denique, conuulsiones, dolores, deliria, et haemorrhagiae, quae vulgo effrenatae appellantur, soli debentur stimulo vasorum concitatori, quem moderari artis praecepta iubent. Id nuperrime quoque CL. CALLISEN docuit, qui in libro Institutio-
 num

um chirurgicarum genus quoddam summum morborum stabiliuit, qui omnes ab irritamento quodam nascuntur.

Stimuli innati extinctio illustrat doctrinam e torpore, paralyfi, immo aliis morbis non paucis, e genere chronicorum, qui vulgo rigidi appellantur. Irritabilitatem esse summam in iuniori aetate, eamque a conceptionis momento in dies minui magis magisque, GALENVS eleganter dixit l. c. cap. VII. p. 126. cum ait: „quo magis magisque crescit foetus, eo minus redditur calidum illi innatum, — et paullo post addit: „quare colligitur, et iis, qui plurimum crescunt, plurimum inesse calidi innati, et iis, qui consenuere, minimum.”

GALENVS L. VIII. de HIPPOCR. et PLATON. decret. cap. 7. vtriusque sententiam de innato calore T. I. p. 556. recensuit: „GALENO auctore HIPPOCRATES semper calorem innatum omnium naturalium operum auctorem esse ait,” et paulo post: „ab HIPPOCR. dicitur, quae augentur corpora, plurimum insitum calorem habent — senibus vero parum inest caloris — cum frigidum corpus habeant senes, non ita acutis febribus infestantur. Hic et in libro de Nat. hum. in prima aetate hominem ait esse calidissimum,

„mum, sicut frigidissimum in extrema, quae
 „est senectutis. — Infito calore calidissimum
 „esse substantia nuper genitum infantem dixi-
 „mus. Propterea in Aph. quae augentur, in-
 „quit, corpora, plurimum calorem infitum
 „habent.”

Alibi, scil. Comment. IV. in L. VI. HIP-
 de morb. vulg. GALENVS explicuit, cur
 iis hominibus, quibus multum inest caloris
 natiui, pectus amplum et vox sonora.

„Quoniam, ait ille, p. m. 264. cor statim
 „ab initio, cum formatur in utero, amplifi-
 „catur, increfcitque illis, in quibus infitus ca-
 „lor plurimus inest, ad cordis vero portionem
 „et pectus plerumque magnum efficitur, et
 „hoc iterum pulmonum magnitudo consequi-
 „tur, nec non et istis asperae arteriae
 „magnitudo respondet, et huic plerumque
 „gutturis etc.”

Poenitebit neminem vnquam legisse ea,
 quae GALENVS paulo post l. c. de calore
 ventriculi docuit. Eius vero functionem re-
 centiores ab irritabili natura pendere docent.
 Quam veritatem GALENVS p. 365. aliis ver-
 bis sic exposuit: „illud etiam constat, in ven-
 „triculo ciborum concoctiones ab hoc infito
 „calore exuberante, optimas fieri.” Athletarum

um robur deberi calido innato, neque HIP-
 CRATES neque GALENVS ignorauit.

Cor focum et lares ingeniti caloris appella-
 uit GALENVS l. c. p. 364. nec ausi sunt re-
 centiores omnes, aliam caloris causam in nobis
 atuminare, quam cordis motum perennem.
 Cor enim, quam primum quiescit, frigus ori-
 ur, et motu cordis frictionis ope restituto, in-
 alescere quoque incipit rursus homo, mortuo
 paulo ante similis, vt non desint exempla, pro
 mortuis fuisse habitos, qui asphyxia correpti,
 anni calore priuati essent.

Redeo ad doctrinam, quam de morbis so-
 di viui proposuit. Etsi vero primo intuitu
 veterum doctrina super his rebus a recentio-
 rum toto caelo diuersa videatur, exactius ta-
 men comparata, non adeo ab ista distat, vt
 vulgo quidem credidere multi. Qui sanguine
 calido multo abundant, temperamento gau-
 dere valde irritabili, notissima res est. GA-
 LENVS vero eleganter satis docuit, cognoscere
 temperamenta hominum varia, cum ex succo-
 rum abundantia vel penuria, tum ex ipsa so-
 dorum partium qualitate. Sciuit ille saga-
 cissimus vir et eruditissimus, si quis vnquam,
 aetatibus singulis aliud temperamenti genus
 proprium esse.

Cor,

Cor, siue praexistere dicas, siue formari momento conceptionis. certe primum mouetur, ac deinceps animaduertimus pulsare articularum truncos, et vltimo demum ramos, et cor denique in moribundis hominibus vltimo mori, notissima nunc quidem res est.

Incidit nuper in manus SCHWALVE, de alcali et acido, quo in libro legitur p. 229 „originale est vita cordi — pulsat et agitur „ante nervos, venas — originalis vis motrix.” Non inepte vero haec dicta sunt, nam verissima sunt, et testantur, ab omni fere aetate retro, non prorsus ignorasse antecessores nostros veram principii vitae rationem.

Aliis partibus alium irritabilitatis gradum inesse, sagacissimus noster et experientissimus HALLERVS primus omnium recte docuit vt adeo diuersa functio diuersarum partium omnino irritabilitati, quae in singulis partibus post mortem adhuc reses, per experimenta cognoscitur, tribuenda.

Istud vero phaenomenon non ignorauit Saeculo XVII. auctor libri Satyrici, perstringens puellarum lasciuiam, cum scribit: „v. „cor hominibus, sic feminis cunnum viuere „primum, et mori vltimum.” Non melius autem rem potuisset verbis exprimere, si legisse

egisset recentiorum dogmata physiologica. Non immerito etiam vetustissimus Philosophus suo iam tempore vterum appellavit animal, quod in animali altero muliebri, vitam peculiarem viuit, quam ob causam mulier omnem morbum bis patitur, cum nullo fere possit laborare morbo, in quo non adsit vterum cum caeteris partibus consensus. —

Sed recensendae veniunt recentiorum temporum observationes nonnullae. Occurrit memorabilis ille locus in Inst. BOERHAVII Aph. 187., quo ille ait: „mirifica et occulta est in corde fabricato proclivitas in reciprocandas systoles et diastoles vices, etiam a morte, immo et in corde exsecto, denique et in segmentis cordis dissecti.” Est mirum omnino, BOERHAAVIUM hanc cordis vim singularem bene cognitam habuisse, nec tamen deinceps ex ea vi sola explicuisse cordis motum.

Eum locum commentariis suis eruditissimis illustravit HALLERVS. Ex LOWERO aliisque iamiam allegavit observationes de cordis reciproca palpitatione, euulsi etiam, post obitum hominis diu superstite, quae in frigidis animalibus, rana scilicet, anguilla, salmone, serpente, longe maior est, quam in hominis et brutorum corde.

Extat vero locus memorabilis apud LOWE-
 RV M de corde Cap. II. p. 69. et similes obss.
 occurrunt in obss. colleg. Amstelod. p. 29. Nolo
 hic repetere observationes circa irritabilitatem
 cordis in animalibus variis ab aliis annotatas.
 Eorum enim summam ipse HALLERVS in
 Elem. Phys. nobiscum communicavit, et
 nuper Cl. van GEVENS in diss. de eo, quod
 vitam constituit in corpore animali, Gro-
 ningae 1758 habita, et nuper ab Ill. SANDI-
 FORT Tom. III. Thesauri denuo publicata,
 qui pag. 538 et 39. sedulo enumeravit obser-
 vata WEPFERI, DRELINCVRTII et alio-
 rum, et quae concernunt irritabilitatem ven-
 triculi et intestinorum.

Id vero breuiter hic annotasse, non
 erit superfluum, CICERONEM, de Nat.
 Deor. L. II. Cap. LIV. et LV. eleganter iam-
 iam descripsisse motum peristalticum intesti-
 norum. Is vero loco priori ait: „in aluo
 „multa sunt mirabiliter effecta, quae constant
 „fere e nervis. Est autem multiplex, et tor-
 „tuosa, arcetque, et continet, siue illud ari-
 „dum est, siue humidum, quod recipit, ut
 „id mutari, et concoqui possit: eaque tum
 „adstringitur, tum relexatur, atque omne,
 „quod accipit, cogit, et confundit: ut facile
 „et calore, quem multum habet, exterendo
 „cibo, et praeterea spiritu omnia cocta, atque
 „confecta in reliquum corpus diuidantur.”

Loco

Loco posteriori dicit: „quemadmodum re-
 „aliquiae cibi depellantur, tum adstringen-
 „tibus se intestinis, tum relaxantibus, haud
 „sane difficile dictu est.” —

Auriculam cordis dextram ultimo mori,
 HALLERVS ex GALENI admin. anat.
 L. VII. Cap. XII. ipse docuit in experim. de
 cordis motu a stimulo nato, in Comment.
 Goett. T. II. p. 263.

Sed supersunt et alia loca ex GALENO alle-
 ganda, olim a me omissa, iam vero indi-
 canda, cum velim, vt nil quidquam desit in
 historia mea irritabilitatis, e veterum moni-
 mentis collecta. Sanguis, GALENVS ait
 L. I. de Temper. Cap. 9. p. 29. „a corde
 „suum accipit calorem, quippe id viscus na-
 „tura sua — calidissimum est — Typo-
 graphi culpa error irrepsit olim in thesi mea I,
 hic corrigendus. Exstat scil. L. II. (non III.)
 GALENI, Cap. VIII. p. 481. locus ille, ubi
 ait: „Cor primum ante alia omnia animalis
 „membra formari dicunt. — Cor sicut
 „omnium aliorum membrorum moueri pri-
 „mum incipit, ita vltimum desinere” —
 Prolixe ibi disputat, vtrum cordis motus a
 seipso, an vero a cerebro, et num in corde
 alimenti principium sit.

Cor eulsum adhuc moueri, bene sciuit
GALENVS de anat. administr. L. VII. cap. 4.
p. 190. quanquam in eo errorem commise-
rit, quod acrius disputaret, cor musculum
non esse.

Longe plura loca ex GALENO meo, aliis-
que veteribus allegare quidem possem, quibus
constat, veteres in doctrina de irritabili natura
partium C. H. non rudes fuisse, sed spicilegii
loco haec quidem nunc sufficiant.

BRONZERII librum, de calido innato,
a me omissum, quemque nunquam vidi,
MANGETVS nominauit in Bibl. med.

Alia forsan occasione HELMONTII Ar-
chaeum cum doctrina de irritabilitate compa-
rare non erit abs re. GAUBIVS, vir magni
nominis, in Epist. ad HALLERVM datis,
T. VI. bene monuit, Archaeum HELMON-
TII non adeo mereri ludibrio exponi, vt
multi quidem credidere.

VII.

PROGRAMMA,
SVCCINCTA NARRATIO HI-
STORICA, DE MAGNETIS VIRIBVS
AD MORBOS SANANDOS.

D. XI. IAN. MDCCLXXVIII.

AD DISP. CL. LEPORIN, DE HYPOPYO.

Quum nollem Candidatum, qui nuper fuit doctissimus Scholae nostrae medicae Gottingensis discipulus, dimittere sine publica aliqua commendatione, placuit praefationis loco nonnulla praemittere, quae spectant fata virium magnetis ad morbos sanandos. Magnes lapidis integer externe admotus peruetustum remedii genus est. Etenim nunc quidem nemo fere ignorat locum *Aëtii*, collect. *Stephan.* p. 68. Cap. 25. quo scribit: "*tradunt detentum manu chiragricorum ac podagricorum dolores sedare et convulsis opitulari,*" et quem mutuauit quoque *Weckerus*, in compilatione sua secretorum L. V. p. 107. ed. Basil. 1613. Sed plura apud veteres loca occurrunt, quae docent abunde, iam dudum ad varios dolores compescendos magnetis usum fuisse cognitum.

Sic legitur apud *Marcellum Empiricum*, collect. *Stephan.* p. 253. locus sequ.: „*Magnetes lapis, qui ferrum trahit et abiicit, et magnetes lapis, qui sanguinem emittit, et ferrum ad se trahit, colla alligati aut circa caput, dolori capitis medentur.*” *Gilbertus* quidem anglus, libri de magnete auctor, L. I. Cap. XIV. p. 33. dolores capitis omnes, ut nonnulli volunt, ait, admotus magnes non magis curat, quam ferrea cassis, imposita aut ex calybe pileum. Sed nuperi contenti dunt, magnetem artificialem non frigore succidentium doloribus mederi, sed calefactum prius, antequam admouneas, eundem praestare effectum.

Ad capitis dolores item *Hollerius* magnetis vires laudavit.

Plinius Libro XXXVI. Cap. XVI. postquam de magnetis generibus scripisset, addit „*Omnes autem ii oculorum medicamentis praesunt ad suam quisque portionem, maximeque epiphoras sistunt.*” Pertinet ea vis ad exsiccantem, non proprie ad magneticam, quae sui est prorsus generis. Promiscue autem veteres lapide haematite et magnete vti sunt et utrumque lapidum genus inter emplastraliaque externa medicamenta receperunt. *Hermontius* talia pharmaca externa varia laudat.

ad curam herniae, ad abortum praecauendum, immo vt partus facile fiat, in magnetica vulnerum curatione, p. 706. ed. *Valentini* 1707. 4. Ad spicula demum ferri ex vulneribus attrahenda magni fecerunt olim, forma emplastri magnetem. Res multis ridicula visa est, nuper vero demum *Guerin* in libello, *Tr. sur les maladies des yeux* Lyon 1769 affirmat, magnetis ope particulam ferri ex oculo iterum fuisse eductam. Sit fides penes auctorem. Verum enim si fateri licet, admodum fallax videtur auxilium. Potuit enim ferri spicula rigida sponte iterum ex oculo elabi, aut facta puris copia protrudi debuit, vt dubitare liceat omnino, eum effectum deberi magnetis viribus. Quaevis enim illapsa oculum irritant, lachrymarum affluxum efficiunt, et sic peregrina elabuntur. *Athanasius Kircherus*, in libro, quem inscripsit: *magnes, s. de arte magnetica*, opus tripartitum, Colon. 1643. 4. L. III. Cap. VII. p. 679 varia narrat ex aliorum relatione, de virtutibus medicis magnetis. Ex collo gestatus magnes, ait, spasmus fanare, ac neruorum dolores compescere, manumque detentus, partum accelerare perhibetur. Omitto lubens reliqua testimonia veterum de viribus magnetis. Ea enim, quae allegaui, testantur, ab omni retro aetate cognitam fuisse magnetis efficaciam in medendis morbis. Non mirum itaque recentiori aetate, postquam

per experimenta in dies magis cognitam haberent Physici vim lapidis illius mirabilis, magna expectasse ab eius efficacia medicos.

Quis enim non miratur illud naturae miraculum, quod docet magnes, attrahens incredibile fere pondus. *Kulmio* teste in diss. de Magnete, possidebat olim Dux Hetururiae magnetem ponderis librarum nouemdecim, qui attraheret et sustineret pondus librarum sexaginta quinque. *Gmelinus*, auctor fide dignus, narrat in itineris parte quarta p. 412. se vidisse magnetem ponderis librarum tredecim, qui auidissime ad se raperet ponderis Russici libras quadraginta. Miraculum augent, quae Physicis innotuere observationes de magnete artificiali. Qui scire cupiat, quam ingens pondus magnes artificialis ad se trahere, et suspensum tenere possit, is euoluat summi Physici *Musschenbroekii* introductionem ad Philosophiam naturalem T. I. L. B. 1762. §. 988. quae docet, mirum in modum vim eam augeri posse, adeo ut similem vim non inuenire liceat in vniuersa rerum natura. Non male itaque magnes a. b. *Saltzman* in diss. Arg. 1648. habita, Herculeus appellatur lapis, nec inepta Physicorum est coniectura, quodcunque corpus tamquam magnetem considerari posse, propter Atmosphaeram quandam, quae quodcunque corpus densum circumdat. Che-
mico.

rum experimenta et observationes de affinitate, ut vocant, corporum, simile quid docent.

Postquam vero recentiori aetate similitudo vis electricae cum magnetica, quam *Aepinus* libello peculiari exactius descripsit *), innotesceret, magna spes affulsit, non frustra adhibitam iri vim magnetis ad morbos sanandos. Eam vim sensibus percipi posse, iam dixerat *Quelmalzius*, in diss. de magnete §. 5. Is enim ait, si imponatur dorso manus limatura martis, et magnes admoueat, sentiri aurae frigidae sensationem quandam.

Accedit altera probabilitas virium magnetis, particularum scilicet copia, quae ferri naturam aemulantur, in sanguine nostro delitescunt, quam in altera Physiologiae editione iterum novis argumentis probavit b. *Hallerus*, breui ante obitum tempore.

Argumenta itaque non desunt, quae fidem faciunt, non absque effectu adhibitum iri magnetem inprimis artificialem. Sed experimentis alii rem confirmare voluerunt. *Klaevrichius* noster, Poliater clarissimus, publici iuris fecit observationes in promptuario Hanno-

K 5

verano

*) Est mihi ad manus versio germanica: *Rede von der Aehnlichkeit der electrischen und magnetischen Kraft.* Leipz. 1760. 8. mai.

verano 25. *St.* 1765. Relationibus Gottigen-
sibus 89. 1765. et 1766. p. 1226. Scribit vero,
se observasse calorem, pruritus, dolorem
pungentem, palpitationem et sensum tensionis
in aegrotorum auribus, immo sudoris memi-
nit, ab usu magnetis artificialis.

Laudavit in dentium dolore chalybem viri-
bus magnetis impraegnatum cl. *Teske* 1765.
libello peculiari Regiomonti edito. Sequitur
ex ordine cl. *Franc. Ern. Glaubrecht*, qui
Argentorati 1766. edidit diss. cui titulus: ana-
lecta de odontalgia, eiusque remediis variis,
praecipue magnete, cuius epitome habetur in
Relat. Gotting. 67. *St.* ei anni. Is quidem non
multum laudat, at non prorsus negat effica-
ciam auxilii huius. Concedit enim profligasse
quidem dolorem, sed eadem die rediisse ite-
rum, monet.

Paulo post cl. *Chph. Weber*, in libello pe-
culiari efficaciam magnetis artificialis depraed-
icavit in morbo oculorum singulari, edito
Hannov. 1767. cuius etiam recensio legitur in
Relat. Gotting. 148. *St.* anni 1766.

Sed iam antea, scil. 1761. in diario gallico,
cui titulus: Gazette salulaire, mentio facta
erat, ope magnetis integri lapidis, cuius pon-
dus erat unciae octo, brachio utrique alli-
gati, sanatam fuisse epilepsiam.

Gottingae fidem fecerant viri excellentissimi *Kaefnerus*, Relat. Gotting. 1765. S. 252. et *Hollmannus* l. c. S. 777. magnetem non frustra adhiberi, sed dolorem dentium ab eius applicatione profligari.

Sequebatur iam cl. *Reichel*, qui in diss. de magnetismo in C. H. resp. *Ludwig*, Lips. 1772. ex instituto de eo egit. Haec gesta erant, cum Viennae 1774. nouis tentaminibus factis inclaresceret cl. *Mesmer*. Nouellae literariae, quae Gothae a viris doctis elaborantur, summam continent cum eorum, quae ipse cl. *Mesmer* tamquam noua inuenta sibi tribuit, tum quae aduersarii eius statim monuerunt.

Nuperrime prodiit Lipsiae apud Hilscherum 1778. collectio relationum curae magneticae, a *Mesmero* inuentae, vnacum aliis animadversionibus in eam, forma octaua. Prodrōmī instar nouae huius medendi rationis, haberi debet eius viri dissertatio inauguralis, quam coram habeo, de Planetarum influxu, habita Viennae 1766. quae antiquam hypothesin de nouo renouauit. Inuenit censorem et aduersarium cl. *Mesmer* cel. nunc Prof. Buczouiensem *Graumannum*, cuius diss. quae perstringit *Mesmeri* noua inuenta acri censura, recensitam legimus, in b. *Erxlebenii* bibliotheca physica,

sica, et cl. *Weberi Auszüge aus Diff. B.*
et in nouellis Halensium St. 26. A. 1776.

Mesmeriana illa noua tentamina effecerunt
vt alii etiam pericula facerent, quid statueri
dum sit de hoc auxilii genere.

Habemus coram cl. *Boltenii* Physici Ham-
burgensis, *Nachricht von einem mit dem künst-*
lichen Magnete gemachten Versuche in einer
Nervenkrankheit, Hamburgi 1775. 4t. mai. et
eodem anno continuationem eius relationis.
Eodem fere tempore prodiit cl. *Unzeri Be-*
schreibung eines mit dem künstlichen Magneten
angestellten Versuchs Altonau. 1775. 8. et cl.
Heinsii, Physici Sagani, *Beytrag zu den*
Versuchen mit künstl. Magneten in versch.
Krankheiten Lipsi. 1768. 8. qui quidem duo
posteriores narrant obseruationes, quae magne-
ticae curae, si non prorsus fauent, tamen do-
cent, eam non frustra prorsus adhiberi.

VIII.

PROGRAMMA,
DE ABVS SANGVINIS
MISSIONIS IN VARIIS
MORBIS.

D. X. MART. MDCCLXXVIII.

O princeps atque heroicum auxilium in arte nostra constituit sanguinis missio. Sanantur morbi rebelles arteriotomia. Praestat scarificatio et cruentarum cucurbitularum applicatio variis locis. Hirudinum usus et venarum anergidarum incisio mirifice iuuat aliquando. Sanguinis missio e vena secta, larga, ex orci faucibus saepius eripuit morti iam proximos; apoplexia aliisque morbis, quorum euentus praecipue esse solet, correptos. Vix vnquam vera pleuritis absque sanguinis missione sanatur, et perperam HAEMOPHOBII, sanguinem timentes, HELMONTIVS aliique, negantes lethoriam et utilitatem sanguinis missionis, contrariam sententiam stabilire ausi sint.

Memini me olim vidisse mulierem rustici, prosi habitus corporis et valde plethoricam, epilepsia

epilepsia vehementiori correptam. Quam primum vena incisa esset, confestim menstrua fluere incipiebant, antea obstructa, et illico cessare animaduerti, nec vnquam redire, epilepticos motus. Sed rusticorum vesana sanguinem mittendi ratio iam effecit, vt prouerbium inde desumerent alii. Non minor fuit quondam audacia medicorum Gallicae gentis, quam rusticorum Germaniae. Non didicere enim sanguini parcere, sed largiter et infantibus et adultis ipsis, lanionum fere instar, sanguinem mittendum esse, iubebant, audacia nimia, quam nemo vnquam in Germania probauit.

Prudentia sane laudabili hanc ineptam doctrinam de sanguine copiose mittendo nuper damnauit TISSOTVS, vel eam solam ob causam amabilis vir, et princeps ornamentum medicorum, qui Galliam vere ornant. Recte nimirum docuit in elegantissimo libro, quem inscripsit *Avis au peuple*, vnicam saepe et praepostere institutam sanguinis missionem, in iuuenibus tantam copiam cruoris exhaurire, vt nisi damna inde oriri videas grauiora, tamen pallorem obserues, quem nulla ars per omnem vitam emendare queat. Axioma stabilitum fuit a temporibus inde summi BOERHAAVII, cuius doctrinam defendendi omni data occasione, princeps nostrum erit studium, nimis frequen-

frequenter institutam sanguinis missionem fecundam euadere plethorae genitricem. Adeo certa res est, ut laniones saginae loco vitulis sanguinem saepius mittere soleant in Anglia, quae in augenda copia rerum edulium adeo cerax. Nostrium nunc erit probare, non impune saepius administrari sanguinis missionem in variis morbis. Nemo fere ignorat distinctionem in scholis receptam, inter plethoram veram, et spuriam, siue ut vocant, ad vasa et vires mouentes. Expansio vasorum, quae mirifice saepius a sanguine, sed nimis tenui, seroso, turgent, non raro veram mentitur plethoram, quo in casu sanguinis missio corporis debilitatem auget. Sed vsus peruiani corticis eam debilitatem tollit, vasa coarctat, et quaeuis incommoda absque sensibili euacuatione aufert. Redit robur, functionum vigor, facies antea pallida nunc fit laete rubicunda, pulsus euadit sano similis, redeunt menstrua antea suppressa, haemorrhoides quoque fluere incipiunt, et corpus ab omni mucro spisso liberatur.

Sanguinis eiusque cruoris inprimis iactura pessime nocet debilibus et sensibili corpore praeditis hominibus.

Sensibilitas illa singularis hypochondriacis et hystericis hominibus adeo familiaris, immo saepius molesta, saepius est nihil aliud, quam effectus sanguinis missionis nimiae, et recte dixere

dixere alii, malum hypochondriacum saepe originem habere a sanguinis missione praepos-
flere instituta.

Sunt varii morbi in quibus nocet sanguinis missio, alii vero qui per sanguinis missionem exasperantur.

Sunt haemorrhagiae, quae a plethora sola oriuntur, in quibus pessime nocet frequens sanguinis missio. Haemoptysis huc inprimis pertinet. Noui haemoptoicum, qui singulis fere quatuordecim diebus sibi sanguinem mitti curaret. Sed ab eo tempore, quo saepius mitteret sanguinem, saepius etiam rediit haemoptysis, et cum deinceps, me suadente, rarius venam sibi secari curaret, rarius et post longiora intervalla demum sensit haemoptyseos redeuntem paroxysmum.

Non absimili modo sanguinis missio nocet in effrenata quacumque haemorrhagia, quae a vasorum spasmodis vehementioribus oriri solet. Nocet enim augendo spasmos, non secus ac usus praematurus adstringentium, a quibus vulgo vasorum spasmi vehementer augeri solent. Non dispar est ratio effectuum praeposteræ sanguinis missionis in convulsionibus. Neque semper a vera plethora convulsionibus et spasmi oriuntur, neque praesente illa spasmodis et convulsionibus medetur sanguinis missio.

Vasa

Vasa enim subito facta sanguinis missione depleta, subito sese vehementius constringunt, atque adeo malum ipsum augetur. Quare sapientissimum consilium iam suo tempore dedit FR. HOFFMANNVS, omnino medicorum Germaniae princeps ornamentum, sanguinem non mitti debere in ipso paroxysmo, et dum durat vehementia dolorum ac spasmodorum, sed potius finita tragoedia, extra paroxysmi tempus.

Facilius errant iuniores medici, illis qui in artis exercitio iam bene versati. Pulsus durus a saburra primarum viarum et ventriculi inprimis, saepe mentitur grauem ipsius ventriculi inflammationem, quae vero non adest. Eo in casu saepius mirifice praestat emeticum, quod ventriculum a saburra liberat, qua euacuata pulsus antea durus, contractus, mox euadit liberior, nec adeo durus manet, sed potius mollis fit, plenus ac regularis. Longe rarius enim vera ventriculi inflammatio in praxi occurrit, quam quidem iuniores medici putant. Haec monita non sunt nostra, sed viri summi, nostrique in cathedra practica antecessoris, et de vniuersitate nostra bene meriti, b. BRENDLII, e cuius scriptis nos multa didicisse, cur non dicamus, nescimus.

Pessime nocet in omni casu, in omni febre inter initia eius, praesente magna colluue im-

L

puro-

purorum succorum in primis viis, missio sanguinis, nisi grauis ratio eam suadeat.

Haec valent de omnis generis febribus, biliosis simplicibus, gastricis, synochis denique ipsis. Quod noceat, non admodum difficili negotio cognoscitur. Auget scilicet debilitatem febris, promouet impurorum succorum ad ipsam sanguinis massam resorptionem, et centum alia damna producit.

Non ignoro equidem, dari mixtum febrium genus, e genere biliosarum, simulque inflammatoriarum, quo in casu inter initia statim sanguis mitti debet, deinceps vero statim exhibenda est medicina emetica. Sed caue, ne existimes, quamcunque febrim biliosam simul esse inflammatoriae indolis. Eae enim species biliosae febris, quae vulgo pleuritis biliosa, angina biliosa appellantur, saepius mentiri solent partium laborantium vehementem inflammationem. Sed nihilo minus vnicum emeticum, iusto tempore et mature satis exhibitum, illico aufert grauem lateris vel colli dolorem. Est alia pleuritis, quae quoniam a vermibus nasci solet, verminosa in scholis medicorum appellatur. Ea remedia, quae vermes expellunt, eo in casu longe praestant inepta sanguinis euacuatione, quippe quae et hoc morbi genus pessime auget. Sunt denique affectiones e genere rheumatismorum frigidorum

gidorum, quae neutiquam sanguinis missione sanantur, sed epispastica desiderant et regimen paullulum calidius.

Pauperioris fortis et conditionis homines rarissime vera laborant plethora, hinc in eorum morbis rarissime tantum administranda est sanguinis missio. Per illud quinquennium, quo Gottingae clinici collegii cura mihi demandata fuit, vix contigit vnum videre aegrotum vera pleuritide laborantem, e plebe scilicet, sed tres tantum observaui pleuritide biliosa laborantes, quibus sanguis esset mittendus, propter torosum corporis habitum, verae plethorae signa, et simul reliqua biliosam pleuritidem comitantia symptomata. Pecatur intra iliacos muros et extra. Sciendum est itaque, omne nimium in vitium verti. Displicet, nam vere nocet, nimia sanguinis missio in ipsa pleuritide vera, vulgo inflammatoria et congeneribus morbis. Non eo usque mitti debet sanguis, donec prorsus dissipareat crusta illa coriacea sanguinis, quae vulgo pleuritica audit. Hoc enim foret nimium, satis est enim tantam sanguinis copiam, ut vena secta emisisse, ut pulsus incipiat fieri mollis. Nimia enim sanguiniseducta copia certe crisis per sputa turbari, immo everti solet. Et hoc quidem singulis euacuantibus, nimium adhibitis, commune est. Est medi-

cus dominus naturae, sed non debet obli-
visci, se quoque esse naturae Ministrum. De
coctionum praesidiis euacuantium abusu euer-
sis, solide atque docte disputavit olim alter an-
tecessorum meorum, b. RICHTERVS, dum
viueret adhuc fautor meus singularis, sed nunc
desideratissimus. Seriozem in morbis euacua-
tionem, immo sanguinis missionem ipsam,
subinde salutarem, immo valde necessariam
iudico, sed

Sunt modi, sunt certi denique fines,
nec ultra limites veritatis, ab HIPPOCRATE
iam iam stabilitae, necessitas mittendi sangui-
nis extendenda erit.

Amamus heroica et efficacia auxilia, e qui-
bus est princeps fere iusto tempore instituta
sanguinis missio. Ea minuit inprimis vim vi-
tae excedentem, eamque ob causam mox
promittit leuamen symptomatum. Amouet
ab altera parte impedimentum, quod viribus
obest, plethoram scilicet, adeoque in eo casu
vim vitae auget, eiusque praecipuum effectum,
pulsus scilicet. Sed satis est, et vela sunt con-
trahenda. Damna quaedam praepostere insti-
tutae sanguinis missionis percensuit Cl. Candi-
datus, qui nunc a nobis commendandus est,
et cuius solennem panegyrim indicendam
habemus.

IX.

PROGRAMMA,
 GONORRHOEAE AB AMORE
 MERETRICIO VIRVS VENEREVVM
 DEFENSVM.

D. VIII. MARTII MDCCLXXVIII.

Sunt quaedam studii nostri pathologici capita, quae prae ceteris opinionum commentis conspurcata fuere. Quem fugit enim, ut in paucis subsistam exemplis, mira vicissitudo hypotheseum de febribus, dysenteria, scorbuto, epilepsia, malo hypochondriaco, et de morbis venereis omnis fere generis. In his emendandis recentiorum industria diu occupata fuit. Venereae indolis morbos quod attinet, saepe miratus sum auctorum dissensum. Qui gallico imprimis sermone, eoque patrio scripsere, immo et alii non pauci, fere omnes inter se dissentiunt et quod notari meretur, alter scriptorum alterum acri censura perstringit, singuli autem fere omnibus, qui antea de eodem morbo scripsere, ignorantiam summam exprobrare solent, simulque quisque ait, se diuino afflatu et misericordia generis humani impuls-

sum, velle nunc reuelare nobis illorum morborum veram naturam et indolem, nec non optimam medendi rationem, quam antea intellexerit nemo ad hunc vsque diem. Haec omnia adeo mirifice sonant, vt quasi e tripode dicta esse videantur. Non opus est assertum nostrum testimoniis confirmare. Euoluat quae-so, qui velit, libellum vnum et alterum de gonorrhoea scriptum, et legat saltem praefationem, nec amplius de veritate dictorum dubitabit. Non sine voluptate leguntur, quae multi scripsere. Mirari enim licet vaniloquentiam auctorum, qui buccis inflatis proprias laudes extollunt, operis sui praecones egregii existunt, pessimeque damnant, quae alii scripsere, immo nec lectu digna iudicant. Postquam tot vassa volumina et minoris molis libelli de gonorrhoea maligna prodiissent, e nuperis placuit nonnullis, nouam statuere sententiam, gonorrhoeam scilicet, quae amoris meretricii donum est, ab omni venerea labe prorsus esse immunem, nec iratae veneris sobolem.

Gaudete itaque veneris nepotuli, rarissime etenim scortum diobolare vobis communicat virus venereum et luem ipsam. Quod enim quaeque non habet, dixere noui sacerdotes veneris *), dare non potest. Sciatis itaque,
go-

*) HEINSIUS olim scripsit sacerdotem Veneris vexatum, librum saepius editum.

gonorrhoeam, quae toties vestri laboris merces, esse singulare morbi genus, quod neutiquam virus venereum progenuit, hoc enim rarissime contingit, nec nisi eo in casu, cum gallico morbo simul laborat meretrix. Errauere patres, et nos errauimus omnes. Complicatus est morbus, non simplex, si ex vulgiuaga venere lues oritur. Sed antequam nouam hanc doctrinam examini subiiciamus, statim monenda sunt varia. Concedamus, veram esse hanc doctrinam, nouissime excogitatam, duplex genus gonorrhoeae, quam more recepto liceat appellare malignam, dari, *simplicem* aliam absque omni pestilitate venerea, *complicatam* aliam, in qua simul adesse virus venereum concedant, quatenus sunt quaevis signa illa diagnostica, quae docent discrimen? De his enim altum est silentium, et patroni nouae huius hypotheseos non cogitarunt, non haberi signa diagnostica, quae vnā speciem ab altera accurate satis distinguere sufficerent. Memini me legisse nouam doctrinam, quae asserit, vix dari eius generis signa, stillicidium scilicet materiae spurcissimae, ardorem, balani erosionem, probare nihil — nec testari, virus venereum a meretrice accepisse scortatorem. Benignitatem, sit verbo venia, ut extollerent gonorrhoeae malignae, anxie desudarunt, ut quaeuis signa dubia redderent, quae vulgo virus testari dicebantur. Nouum

fane genus philosophandi, quod iubet dubiam reddere diagnofin gonorrhoea malignae, vt valde dubiam benignitatem nouo argumento, ceu veram defendere queant. Hoc erat inprimis in votis, vt nouae doctrinae fabri, nos edocerent figna illa, quae malignam gonorrhoeam veterum a gonorrhoea hac noua diftinguant. Sed hi fagaciores, immo fagaciffimi, callide docent, malignae verae gonorrhoeae vere nulla dari figna, fed fingula benignae, a nullo contagio virulento ortae, aequae efle communia.

Post tempora doctiffimi ASTRUC nemo ignorauit, nifi rudis et hofpes in arte noftra, gonorrhoeam inter initia ftatim efle fpeciem inflammationis, atque a ftimulo, irritatione, dolore in vrethra, explicanda efle varia morbi recentis adhuc fymptomata, tefticulorum nempe tumores infignis faepe magnitudinis, et glandularum inguinalium fimilem tumorem, nec docere haec phaenomena femper metaftafin quandam et reforptionem mifmatis venerei. Perperam accusari eam metaftafin faepe, cum oculi laborent vehementiori ophthalmia, alii monuerunt, nam faepe accidit, vt cum non fine dolore et triftitia digitis exprimere vellent aegroti virus ex vrethra propullulans, et lachrymae copiofe manarent, digitus improbus oculis ipsis illiniret virus. — Nemo ignorat hodie, rarius vlcus in vrethra adefle, nemo ignorat praeflantiam
methodi

methodi antiphlogisticae, quam diu malum
 recens, ut nec specificis, nec mercurio opus
 sit, quippe cuius praematurus usus magis no-
 cet, quam prodest. Docuere pathologi, non
 adeo facile timendam esse luem ipsam, modo
 excretio materiae virulentae non cohibeatur
 adstringentibus aut regimine. Sed nemo do-
 cuit, haec omnia probare innocentiam gonor-
 rhoeae. Sunt plura miasmatum genere, de
 quorum veritate dubitat nemo, quae sola me-
 thodo generali, non secus ac gonorrhoea, sine
 omni specifico sanantur. Quis quaeso ignorat
 naturam et indolem variolarum, quae specie et
 symptomatibus adeo mirifice ludunt. Nonne
 benignissimae, malignissimae, verrucosae, con-
 fluentes, crystallinae, et quae sunt reliquae
 species, sibi adeo dissimiles vnum idemque
 miasma pro causa agnoscunt, ut omne disci-
 men a varia dispositione corporum repetendum
 sit, et non vna omnibus medendi ratio conue-
 niat. Axioma stabilitum erat, non eandem
 poenam luere scortatores omnes, sed sortem
 illorum esse variam. Dispositio enim corpo-
 rum, et virus ipsum, quod non vnus eius-
 demque indolis semper, efficere solent, ut
 morbi natura eiusque symptomata longe aliam
 faciem induere queant. PANDORAE pyxis
 non potuit tot venena spargere, quot vulua
 spurcissima nostris temporibus disseminare valet.
 Prostibulum saepe amatoribus suis longe plura

communicare solet, quam quibus ipsa punitur. Ipsi defensores nouae doctrinae hanc veritatem non ignorant, sed bene sciunt, plures iuvenes, qui scortum idem sibi elegerunt, diuersimode nunc hoc, nunc illo symptomate contaminari. Vt meretrices nunc magis minusue in arte celebres, exercitatae, ita variis donis amatores infelices beare solent. In aliis vero infectis longe citius oritur balani erosio, in aliis profundius penetrat virus, ad cellulosum vsque corporis vrethrae contextum, in aliis denique citius magis serpit malum, et breuissimo temporis spatio prostatam ipsam misere exulcerat, in quibusdam vero faucium exulceratio nunc citius, nunc tardius luem praesentem declarat. Antiqua sententia et doctrina simplicitate sua placet, nec non eius ope quaeuis symptomata facili negotio explicari possunt. Noua sententia tertia specie auget numerum morborum, quae libido amplificandae pathologiae post tempora FRANCISCI BOISSIER DE SAVAGES tot commenta et nouas species morborum, nullius momenti vel utilitatis in praxi peperit. Extra Germaniam parum innotuisse videtur hypothesis apud nostrates excogitata, gonorrhoeam malignam et fluorem album malignum, posse oriri absque miasmate venereo. Ea hypothesis legitur exposita in diss. praeside BOEHMERO habita, de fluoris albi benigni in malignum transitu, sine praeuio contagio,

Hal.

Hal. 1761. et in alia diff. praef. Cl. KEMME, resp. MILLORADOVICS, ibidem habita 1768, cui titulus, de innocenti infectione venerea. Tubingae 1764. praeside Cl. SIGWART. resp. Jo. FR. CLOSS, similis argumenti diff. prodit, de gonorrhoea virulenta sine contagio nato, nec multum differt hypothesis, quam fouit b. HUNDERTMARCK in progr. de Ozaena venerea Lips. 1753. Recensiti auctores ne quidem coitum semper accusant, tanquam morbi causam, nouae autem theoriae fautores coitum appellant causam gonorrhoeae omnium trium specierum, benignae vulgaris, benignae alterius, quam nuper excogitarunt, tertiae, in qua simul virus venereum resorptum statuunt.

Sed redeamus. Non videtur Cl. BALFOUR lue venereum ab eodem miasmate gigni, quod vulgo gonorrhoeae causa dicitur, sed duplicis generis statuit miasma. Sed moneo eodem iure posse defendi plures species miasmatis luis venereae ipsius, nam non adeo differt gonorrhoea ab ipsa lue, quam quidem eadem lues in diuersis hominibus, nam multi per annos lue laborant sine tortura nocturna, sine gummate gallico, aliisque symptomatibus, quibus mirifice ludit lues. Infectio recens et peruectusta sibi admodum dissimilis, immo toto coelo diuersa apparet. Miasma variolarum primis a contagio diebus nullis fere sese manifestat

nifestat symptomatibus praeter languorem, tempore vero suppurationis pessima et lethalia symptomata apparent, haec saepe prorsus desunt, nec morbus sui vestigia relinquit, an itaque in hoc morbo duo miasmata genera statuenda sunt? Nam benignae sibi similes, malignae quoque sibi similes. Sanationem gonorrhoeae recentioris absque mercurio, probare nihil pro innocentia morbi, iam supra monui. Etenim plura miasmata aequae absque mercurio aliisque heroicis sanantur. Potus copiosus varia miasmata diluit, horumque malignitatem valde infringit atque coercet, licet miasmata natura longe diuersa sit. Non mirum itaque, usu diluentium et temperantium, potus copiosi, simulque mucilaginosi, corrigi, emendari et fere insensibili excretioni eliminari miasma, quod ex impuro coitu resorptum fuit in vrethram, quamdiu ibi adhuc haeret. Non magni facio argumenta, cum dissensum auctorum, qui ex primis nobiscum communicarunt historiam morborum venereorum, nobis obtrudunt. Gonorrhoea illa, quam nouae sententiae auctores absque miasmate venereo per coitum propagari defendunt, certe aliam originem ipsi non statuunt, mirum est profecto. Morbus qui lue similem contagio producit, absque omni miasmate cogitari nequit. Miasma itaque agnoscere debent patroni theoriae nouae, nisi negare velint

int omnia ea, quae haecenus in pathologicis docuere medici omnes. Scortatio enim sola est causa eius gonorrhoeae, nec nisi Scortatores et meretrices hoc morbo corripiuntur, sibi semper simili, et cuius praecipua Symptomata sunt dolor, ardor, dysuria, bubones atque testiculi tumidi ab irritatione. Sed quatenam quaeso est causa irritationis et symptomatum omnium, si miasma prorsus negare velimus. Immo non negant, sed potius duo genera assumere coguntur. Ridicula multa et absurda docuisse, qui primo nobis communicarunt venereae luis historiam, quis negat. Ignotum fuisse morbum ante annum 1494. plura sunt argumenta, quae rem confirmant, in dubium quidem vocata a nonnullis, sed quid non in dubium vocarunt nonnulli. Quod autem tempore horum dictum sit, *diffensus* non est solida *refutatio*. Quidquid nuperis non placet, hoc negant et pernegant. Quam anxie quaesita sunt argumenta illa, gonorrhoeam longe ante luem notam fuisse — et cum haec non sufficere visa sint, contrariam audacter statuunt sententiam, nempe diu notam fuisse luem, antequam gonorrhoea innotesceret.

Eximia sane benignitas gonorrhoeae, cuius meminit BETHENCOURT. Iuuenis laborabat iam iam per annum integrum et dimidium gonorrhoea virulenta, quam venereo certamine con-

contraxerat, aderat chorda et dysuria venerea, et tamen haec gonorrhoea appellatur benigna, atque validum argumentum dicitur, quod quemcunque convincere posset, aegrotum non fuisse venereum. Permutatio illa leprae in luem gallicam, quae multis adeo vehementer placet, valde adhuc dubia est. Surinamenses nostra aetate complicato morbo, lepra et lue gallica laborant, et morbus ille, quem *Yaws* vocant, soboles luis utriusque appellari meretur. Quod gonorrhoea saepius absque lue, eam sequente iterum evanescere soleat, argumentum dicunt, quod nemo refutare valeat. Sed interrogo, quo argumento velint probare, non eliminatum fuisse profluvio miasma? Aduersarii affirmant, se non intelligere, cur non noceat gonorrhoea, ego vero non perspicio, cur semper luem gignere debeat. Gonorrhoeam malignissimam per plures annos nonnunquam non serpere, non in luem degenerare, iam diu annotatum legimus.

Ulcera faucium, quae omnium consensu a miasmate venereo orta, saepe plurium annorum spatio non serpunt. Unicum saepe symptoma luis adest, reliqua vero singula desunt, et nihilo minus affirmant omnes, aegrotum lue laborare. Quaedam luis symptomata rarissime occurrunt hodie in regionibus
qui.

quibusdam. Gottingae non rara est occasio colligendi observationes de lue, et vidimus ulcera faucium, immo vulvae venereae, vidimus scabiem, condylomata, sed rarissime apud nos occurrunt nodi, tophi, gummata pallica, et quae sunt reliqua symptomata dirisimi illius morbi.

Sola victus ratio et aeris atque loci conditio, praecipuae causae videntur, cur meretices et scortatores apud nos non pessimis omnibus symptomatibus corripi animadvertere liceat. Arthritis venerea et ulcera arthritica originis venereae plebem nostram diffusissime vexare solent, ut iusta sit nobis suspicio in morbis arthriticis, miasma luis, non prorsus extinctum horum malorum esse causam. Sola potione mercurii SWITENIANA omnis generis morbos chronicos persanauimus, et edocti sumus, ex scortatione, gonorrhoea, fluore maligno, frequentius longiores morbos quam luem ipsam inualuisse. Non magni itaque facienda est animaduersione illa, rarius ex gonorrhoea oriri luem, eamque non esse venereum morbum. Virus venereum nutrici per infantem suctione et lactatione communicatum, ulcus latum circa capillam haud raro efficere solet, non vero in omni casu his vniuersalis euadit causa. Item de ulceribus faucium quotidie animadvertere

vertere licet. Quae contra resorptionem nuper dicta sunt, magis speciose excogitata videntur, quam verosimilia. Si enim in ea gonorrhoea, quam benignam esse volunt, resorptio nulla, non intelligo, qua ratione communicetur virus humoribus, quod in gonorrhoea venerea ipsi agnoscunt aduersarii. Longe plura restant dicenda, sed filum arumpere cogor.

Praenob. Candidatus, cuius panegyrim indicendam habemus, antiquam quoque defendit sententiam a miasmate latente venereo posse oriri varios morbos, qui longe alia specie, quam luis manifestae, appareant.

X.

PROGRAMMA,
DE OCULORVM MORBIS,
SINE OPHTHALMICIS SANANDIS.

D. XXV. MART. MDCCLXXVIII.

Peruetusta est opinio, quae a priscis temporibus inde multorum occupauit animum, haberi ad oculorum morbos eximia remedia, quae ipsis oculis applicata, et eam ob causam ophthalmica dicta, caeteris omnibus palmam praeriperent. Ocularii dicebantur medici, qui remediis variis externis sanabant oculorum vitia. Superfunt passim prisca illa monumenta, ex quibus, qui fuerint olim ocularii, hodie constat. Plura qui de illis scire cupiat, breuitatis studio eum moneo euoluat Exc. Io. ERN. IM. WALCHII, libellum, de sigillo medici ocularii Romani, in agro Menensi reperto, qui prodiit Ien. 1763. et iunctim cum aliis, in Ej. Antiquitat. med. De variis veterum medicorum Collyriis, quorum memoria in priscis lapidibus inscriptis adhuc superest, docte, vt solet, in progr. singulari egit Ill. TRILLER, vir annis, me-
M ritis

ritis et praeclara eruditione conspicuus, nosterque fautor singularis, edit. Vit. 1772. Laudantur apud CROLLIUM, propter signaturam, Euphrasia, Anthemis, Caltha, Hieracium, Argemone, Scabiosa, Aster atticus, Potentilla, illarumque herbarum aquae diu in usu fuerunt. Aquam destillatam humoris oculi bouis crystallini, idem auctor, qui fere princeps est superstitionis medicinae, commendare non dubitavit.

Nolo hic in memoriam reuocare veterum ophthalmica illa, cum nostra aetate nimium laudarent arcana sua et specifica medici ocularii. Graeci, Romani, Arabes et Latino-barberi incredibilem fere copiam eius generis remediorum nobiscum communicarunt. Placuit aliis forma magis sicca, aliis humida. Unguenta nouimus ex pinguedine piscium, asciae inprimis, aliisque. Laudarunt alii aquam coloris coerulei seu saphirini. Sed nostram si fateri licet sententiam, permulta dissuadent usum illorum remediorum. Nocent enim mox obstruendo, mox irritando, et malum certe augent. Quare conducit magis ab horum usu abstinere, immo tantum abest, ut possint mederi variis morbis, ut potius ad alia auxilia et pharmaca confugiendum sit. Nimium fere omni tempore topica singula laudarunt medici, quae quidem, quod nemo
in

in dubium vocare ausus est, subinde egregie profunt, sed saepius morbi causam non attingunt, atque eam ob rationem iuuare non possunt. Oculorum morbi varii, qui corneam tunicam, adnatam, glandulas palpebrarum et ductus, lentem ipsam, humorem aqueum, et nervum opticum afficiunt, saepius sunt effectus aliorum morborum, siue deuteropathici morbi, aut ex metastasi quadam orti. Ex hypochondriis imprimis saepius natales repertunt oculorum morbi, quod infra fusius demonstrabimus. Latent nonnunquam in cerebro ipso causae morborum, qui oculos afficiunt. In his vero singulis morbis frustra adhibebis topica illa, et ophthalmica, quae nimium vulgo laudantur. Sunt alii denique morbi oculorum, qui non admittunt usum eorum, quae ipsis applicentur oculis, licet deuteropathici non sint. Veritatem eorum, quae hactenus tradidi, perspexere nonnulli hoc seculo, et cautius adhibuerunt, immo longe rarius, quam olim fiebat, ophthalmica. Exstat GEORGII FRID. SIEGWART Specimen ophthalmiologiae, de sanatione ophthalmiae sine ophthalmicis externis, ut singulari specimine solidae praxeos medicae, editum Halae 1743, forma dissertationis inauguralis. Quem libellum, si cum nostro comparare velit quisque, inueniet facile, praeter argumentum nihil esse nobis commune.

Ophthalmiam solummodo vir Cl. pertractavit, sed latiori significato, eodem vocabulo plures oculorum morbi insigniri solent. Et enim oculi vera inflammatio, dolor, lucis impatientia, maculae, spasmi, immo hydrops, caecitas varia, glaucoma, cataracta nondum confirmata, amaurosis, hemeralopia, nyctalopia, phantasmata ante oculos, saepe sine omnibus ophthalmicis sanantur, immo sanari debent.

Emendata artis nostrae praecepta iubent potius ad ipsas morborum causas, harumque discrimen respici, quam ad symptomata et nomen ipsum, quo placuit pathalogis malum insiguire. Si quae unquam veritas confirmat artis nostrae praestantiam, et dignitatem, haec est, quae iubet, curatius instituendo examine aegroti, causas morborum eorumque discrimen explorari. Illis enim inuentis perquam facile erit, singulis oculorum vitiis mederi ope remediorum, quae singulis causis tollendis apprime idonea sunt. Quae haecenus praemisimus exemplis nonnullis confirmare ab instituto non alienum erit, ne quisquam dubitet, optimam medendi rationem esse eam, quae docet, communia artis nostrae praesidia in singulis morbis iusto tempore applicare, nam temporis ars est medicina, et non iusto tempore data medicina nocet. Sunt vero praecipua

cipua ex his sanguinis euacuatio, emetica, purgantia, diuretica, diaphoretica, resoluentia, roborantia, fonticuli, setacea, vesicantia, scarificatio, et quae sunt reliqua. Haec si iusto tempore in usum vocare didicerit medicus, nunquam haesitabit, quae sint facienda et peragenda, sed iusta indicatione inuenta, ex omni penu artis nostrae selectis pharmacis et praestantissimis auxiliis morbum oppugnabit.

Sed venio nunc ad ea exempla morborum oculorum, qui fere absque omni medicina ophthalmica sanantur.

Agmen ducat apoplexia eiusque effectus, paralyfis, cum oculi vnus et alterius, tum lateris dimidii, vel vtriusque. Non aliam medicinam caecitas haec a paralyfi orta nerui optici et retinae, poscit, quam quae causis morbi primarii medetur. Sunt varii capitis morbi, in quibus cerebrum male affectum est, nam mox adsunt tumores, scirrhi, hydatides, exulceratio, induratio quarundam cerebri partium, quibus vitiis, quorum diagnosi difficillima est, necessario amaurosis, aut visus debilis superuenire debuit. Legimus, nonnunquam contabuisse prorsus neruum opticum. Nescio, quae praeter generalia auxilia possint adhiberi. Compressio nerui optici, obstructio eius, paralyfis, remoueri debent. Commouentia, valida stimulentia nocent inter

initia apoplexiae et paralyseos. Euacuatio sanguinis aut feri et bilis nonnunquam caeteris omnibus debet praemitti, et tunc demum reliqua praesidia locum inueniunt, quae scilicet nerui optici obstructionem et paralyfin auferre possunt, vlcera nempe per artem, fonticuli, vesicatoria, setacea, et quae sunt reliqua. Cerebri commotio valida a contusione, cranio diffracto, non raro euadit laesionis visus caussa, quo in casu larga, immo repetita sanguinis missio, temperantium vsus, clysmata antiphlogistica vnice spem sanationis promittunt. Reliqua auxilia ars chirurgica subministrat. Apoplexia, Paralysis, Vertigo, Epilepsia tantam inter se cognationem habent, vt recensiti morbi omnes ab iisdem causis possint oriri. Mirum itaque non est, singulis illis morbis vniam eandemque medendi rationem conuenire. Primam scilicet indicationem constituit euacuatio aut sanguinis aut feri, sed absque commotione, vt indicationi fiat satis, princeps monitum est et axioma summum.

Non magni itaque faciunt recentiores valida illa purgantia stimulantia et clysmata acria, quae olim nimis frequenter adhibita fuere, non sine damno insigni.

Varia miasmata, et varia prauitas humorum constituunt saepius causam obstructionis
nerui

nerui optici, vel eius paralyseos. Eminent ex his miasma a plica abscissa, scabie retro-pulsa, et lue venerea inueterata, quae quidem humores ferofo lymphaticos cogunt, et nervis infesta sunt. Non sine usu resoluentium, antimonialium, mercurialium, sanantur interdum visus vitia, quae a spissis humoribus, et obstructione natales habent. Casum memorabilem nobiscum communicavit VOIGT, in diss. Altorfii habita, de amaurosi, salivatione curata. De aliis morbis praeter luem veneream, salivatione curatis, memorabilem edidit atque lectu omnino dignam STAHLIUS dissertationem. Eam legi et iterum legi, et fateor, iustam suspicionem mihi ortam fuisse, morbos a STAHLIO recensitos fere omnes, pertinere ad luem, quam nuperi vocant veneream laruatam, et quam nemo adeo facile in dubium vocabit. Nec fictis morbis adnumerari debent oculorum morbi a gonorrhoea suppressa. Heroes illi in Venere certe non possunt a morbis liberari absque heroicis remediis illis, quibus luem impugnare fas est.

Post variolas et morbillos superstes metastasis ad oculos saepe visum turbare solet. Non solum ophthalmia vehementioris species, panni, pterygia, caecitas ipsa, sed et alia damna bulbo ipsi imminet, quae singula usu reme-

diorum interiorum fere solo, euacuantium leniorum, nec non vlceribus artificialibus profligantur.

Senibus oculorum vitia valde familiaria nuper Cl. LENTIN, vir iudicio et peritia praepollens, a retentione vrinae, qua senes imprimis vexantur, apprime satis explicuit, et remediis sanare docuit, quae interceptam vrinae excretionem tollunt, eiusque iustam excretionem restitunt.

Quis ignorat oculorum vitia, quae experiuntur, qui serophulis laborant?

Ex hypochondriis vero frequentius oculorum morbi, consensus lege oriri solent.

Quis quaeso ignorat vim et efficaciam venenorum assumptorum, a quibus scilicet mox pupillae ipsius dilatatio insignis, visus turbatio, immo caecitas ipsa, aliaeque damna, teste experientia quotidiana nasci solent, nec sub lata fuere, nisi eiiceretur turpis hostis? Idem dicendum est, de saburra varia, quae saepius gignit ophthalmiam satis vehementem, quae usu emeticorum optime profligari solet, quae alias augendo congestiones pessime nocent, hoc in casu vero non solum tuto satis adhibentur, sed praecipua constituunt auxilia, cum caetera iuuare non possint.

Vermes, imprimis vero lumbrici rotundi, frequentem affectionum oculorum causam constituunt. Non solum enim ab ea causa oritur saepe ophthalmia, sed pupillae dilatatio cere constans vermium symptoma et signum exhibet, immo amaurosis ipsa quandoque inde orta fuit. Anthelminticis itaque solis adhibitis nonnunquam oculorum morbi varii sanantur.

Hypochondriaci et hyssericæ permultis oculorum morbis vexantur. Sentiant enim phantasmata ante oculos, myopes evadunt, visus turbatur, ophthalmiam saepius patiuntur, et quae sunt reliqua symptomata, aegrotis illis perquam familiaria et satis molesta. Amaurosin periodicam usu corticis peruiani sanavit STÖRCKIUS, et Nyctalopiam eiusdem usu SAM. PYL, nec non ophthalmiam inveteratam FOTHERGILL. Non solum autem princeps istud medicamentorum roborantium medetur variis morbis oculorum ex hypochondriis, sed omnino in debilitate oculorum et visus imbecillitate, ex toto habitu corporis orta, princeps *ophthalmicum* dici meretur. Qui tabe torfali laborant, morbum a crimine Onani vocant alii, hi omnes visu debili laborant, nec absque usu selectiorum roborantium pristinam sanitatem recuperant nunquam. Miseris illis saepe visum restituit Cinchona.

Est magna cognatio malum inter hypochondriacum et haemorrhoides; et hi morbi non raro complicatione quadam simul turbare solent sanitatem.

Haemorrhoidum anomalia et mensium obstructio pariter visum turbant, nec prius caecitas auferitur, nisi morbo profligato, cuius symptoma constituit amaurosis vel imbecillitas visus.

Qui epilepsia, hemicrania, rheumatismo diu vexantur, non raro insignem visus imbecillitatem, immo nonnunquam caecitatem ipsam experiuntur fato tristi.

In singulis vero morbis illis oculorum ad curam morbi idiopathici respiciat medicus, nam non solum in his morbis, quorum mentionem feci, sed in aliis permultis, quos brevitatis studio nolui hic nominare, parum iuvant, quae proprie ophthalmica vulgo appellantur.

Ultimo loco agmen claudat visus imbecillitas et vera amaurosis a partu difficili et puerperio infelici, superstes, quibus ophthalmica nullam promittunt spem sanationis.

XI.

PROGRAMMA,
 EPITOME NEVROLOGIAE
 PHYSIOLOGICO - PATHOLOGICAE.

D. VI. APR. MDCCLXXVIII.

*O fortunatos nimium, sua si bona norint,
 Queis cerebrum et nervi nativo robore pollent.*

MILCOLUMB-FLEMING.

NEVROPATHIA, L. II. p. 27.

Quum iterum solennem panegyrim indicendam habeam, publicam scilicet disputationem inauguralem super cerebri eiusque nervuorum fabrica accuratius descripta, non alienum videtur quaedam praefari, quae spectant illarum partium doctrinam physiologico-pathologicam. Nervuorum et cerebri accuratior descriptio recentiorum temporum inuentis omnino palmam praeripere videtur, si spectemus magnam illam industriam, qua viri doctissimi fabricam illarum partium scrutati sunt, et ut verum fatear, omine fausto. Sed licet summa esset industria anatomicorum, non potuere tamen omnem

omnem lapideum mouere. Alia enim adhuc dubia mansere, alia vero adeo abstrusa visa sunt vt nodum Gordium soluere vix quisquam cogitaret.

Iniuria aevi nostri in merita veterum tanta est, vt plurimi recentiorum aliis velint persuadere, veteres in anatome subtiliori et physiologia prorsus rudes fuisse. Sed pauci hodie veteres legunt, paucissimi intelligunt. Non sine admiratione vero legi possunt, quae GALENVS iamiam de cerebro et nervis annotavit. Is enim non solum vberiori sermone, sed passim accuratiori etiam descriptione, tantam peritiam in anatome subtiliori probavit, vt merito nunc etiam princeps anatomicorum appellandus sit.

Non solum autem in libris de vsu partium, sed alibi quoque adeo multa de cerebri et nervorum fabrica scripsit, deque illorum functionibus adeo subtiliter disputavit, vt qui nunquam legerit, obstupe scat, modo velit euoluere ALOYSII MUNDELLAE theatrum GALENI, qui sedulo enumeravit loca singula GALENI, quae tanti viri sententias de cerebro et nervis exponunt. Laudes iustas sibi quoque promeruit ORIBASIVS, cuius anatomen ex libris GALENI, cum RASARII versione latina, nitida satis editione iterum euulgavit GVIL. DVNDASS, L.

B. 1735. 4to, in quo libro non contem-
 nda habetur epitome eorum, quae sciuit
 ALENVS de cerebro, medulla spinali et
 suis ipsis. Diu viguit in scholis medico-
 rum GALENI doctrina anatomica, donec
 audacia insigni VESALIUS impugna-
 et labefactaret. Quanquam vero negare
 illi, quod recentiores abunde demonstra-
 nt, GALENUM saepius errasse, nullus tamen
 subito audacter affirmare, cognitionem no-
 vam de cerebri et nervorum functionibus,
 GALENI temporibus ad nostra usque, pa-
 rum auctam vel emendatam esse. Non igno-
 uit enim GALENVS fere vniuersam illam
 doctrinam super nervorum functionibus, quae
 nostra aetate in scholis physiologorum vulgo
 poni solet.

Alibi nuper docui, veteres doctrinam de
 irritabili cordis, vasorum, muscutorum
 non ignorasse, sed aliis solummodo vocabu-
 lis illam nominasse. Iam vero decreui me-
 um, summaria quaedam proponere, ad sta-
 liendam illam sententiam, per duo millia
 minorum non multis accessionibus locupleta-
 am esse veterum doctrinam de nervorum
 unctionibus, immo quae hodie docent me-
 dici, iam olim fere singula cognita et sta-
 bilita fuisse.

A cerebro venire nervos omnes, quotquot in vniuerso corpore humano reperiantur, veteres non ignorarunt. Sciuerunt, alios egredi per foramina quaedam cranii, alios ex ipsa medulla spinali distribui mirum in modum, immo fere nullam esse corporis humani partem; ad quam non abeat nervus, omnis motus et sensus principium. Sic enim ait **ORIBASIVS** l. c. p. 259: „Nulla est animalium
 „particula, quae aut motum, quem voluntarium vocant, aut sensum habere sine nervis
 „queat, sique nervus praecidatur, particula et
 „motu et sensu statim privatur. Cerebrum
 „vero est nervorum, quemadmodum etiam
 „spinalis medullae, principium. Alii porro
 „a cerebro, alii a medulla spinali oriuntur etc.”

Non sine voluptate legi possunt, quae **NEMESIUS** in libro de natura hominis super nervorum imperio in corpus vniuersum annotavit. Eandem enim doctrinam, quam nuperi profitentur, nobiscum communicavit; irritabilitatem scil. musculorum nervis deberi, immo tendines non carere nervis, ideoque nec sensu, licet non proprio gaudeant.

„Est motus voluntarii, ait Cap. XXVII. ed.
 „Oxon. 1671. 8vo p. 215. principium cerebrum
 „et dorsi medulla; quippe quae cerebri pars
 „sit. Instrumenta, nervi qui ex his orti
 „sunt,

ant, et ligamenta et muscoli. Musculi autem constant e carnibus et nervosis fibris, et tendinibus, qui cum nervorum fibris complicati sunt. Quare aliqui existimarunt, eos sentiendi vim habere; propter sensum, qui ut ex nervis, qui illis sunt connexi. Itaque tendo e ligamento et tenuibus nervis est compositus. Differt autem a nervo tendo, quod omnis nervus sentiendi vi est praeditus, et rotundus, et molliusculus, et a cerebro originem ducit; tendo vero et durior est, et ex osse, et per se sensus expers, et rarus aliquando."

Ita desideratissimus noster HALLERVS super docuit, perperam tendinibus vim sentiendi tribui, sed illam deberi vnice minutissimis nervorum fibrillis, omnem fere aciem illis effugientibus, quae sese tendinibus innuarent, inque horum contextu celluloso recurrent. Nervus dissecto partium infracentium sensum et motum perire statim GALENVS monuit non solum Cap. I. de *dissectione nervorum*, sed prolixiori sermone. VIII. *de anat. administratione* Cap. V. docuit, a nervi sectione omnes simul inferiores partes resolui, ita vt sensus et motus omnis cesseret, et pars resoluta contabescat. Exemplis permultis loco citato rem confirmavit GALENVS, quae singula commemorare, nimis foret prolixum.

Sentio

Sentio pagellarum angustiam non permittere, vt possim exhaustire vniuersam doctrinam, quare non inutile erit, generaliora quaedam solummodo enumerasse. Facili autem negotio demonstrarem, nostra aetate summum BOERHAAVIUM in libro elegantissimo et vtilissimo de *neruorum morbis*, ne verbum quidem de morbis illis protulisse, quod non occurreret in veterum monumentis, nostra aetate nimium neglectis, vt iusta BAGLIVII censura de veterum neglecta lectione, et hic locum mereri videatur.

Nervos, dum agunt, absque motu conspicuo functiones absoluerent, admodum prolixè docuit sagacissimus noster HALLERVS. Sed nec eam veritatem GALENVS ignoravit. Is enim ait in *libro de medicae artis constitutione* Cap. IV. „evidenter contrahi apparet musculus, ubi cute nudatus circumuesciente fuerit, ac velut ad sui ipsius caput retrahi, non tamen descendens in ipsum nervus sensili aliquo motu agitari cernitur, sed is via esse videtur facultatis, quae e cerebro emanat. Enimvero cerebrum ipsum, quod nervis cunctis principium eiusmodi sit facultatis, ex praeciso quovis nervo aperte didicimus, cum in partibus superis, quo continuus cerebro est, functiones seruet, in inferis deperdat.”

Perpauca sunt, quae de nervorum fabrica illorumque functionibus certa scimus, et non nisi per coniecturam quandam assequimur eam doctrinam abstrusam. Peruetusta est hypothesis, spiritibus in cerebro elaboratis deberi vim et efficaciam nervorum in regundis oeconomiae animalis functionibus. Nec ea caret probabilitate.

„*Spiritus animalis cerebrum veluti fons est,* GALENVS ait, *meth. med.* et alibi, „*spiritus animalis in toto cerebri corpore continetur, scil. de usu partium.*” Obscura quidem passim est veterum, HIPPOCRATIS imprimis doctrina de spiritu animali, sed multa apud GALENVM ad amissum conveniunt cum doctrina recentiorum, ut nullum sit dubium, eam ex veterum monimentis mutuata esse. Nervos in duos et molles post GALENVM omnes ad hunc usque diem dividere consueverunt, et eodem auctore nemo dubitat affirmare medullam spinalem esse quasi cerebrum alterum, et cum illo eiusdem naturae. HALLERVS noster, meritorum quae sunt veterum, optimus vindex, Ipse probavit ex antiquissimis monimentis (*Physiol. T. IV. p. 365.*) veteres omnes spirituum doctrinam agnovisse, eamque nostra aetate primum in dubium vocatam, ab aliis tamen mascule iterum defensam fuisse.

Idem antistes noster nobis otium fecit, et l. c. pag 389, epitomen doctrinae exhibuit veterum, quae statuit alios nervos motibus solummodo, alios pariter sensationibus inferuire, cuius doctrinae fere princeps auctor GALENVS dici meretur, qui subtiliter, vt solet, excogitatis argumentis, eam hypothesein firmare annisus est. Monet quidem b. HALLERVS, nullum esse nervum, qui moueat, neque sentiat vna. Sed idem iam antea thesin memorabilem stabiliuerat, quae prima est, in eximia illa diff. de *vera nervi intercostalis origine*, num dentur nervi motorii a sensoriiis diuersi et duriores, dixeratque repugnare exempla nervorum manus, pedisque, qui vtroque munere fungerentur, cum tamen portio a cerebro nonnisi minima accedat.

Sympathiam partium a nervis hodie quidem in dubium vocat nemo, sed eam nolunt vnice a nexu illorum explicare, cum potius fabricae similitudo verior consensus causa videatur, vt hodie phaenomenon sit aeque obscurum, quam olim, nec explicatu adeo facile. Quum nonnisi breuiter atque strictim in tanta rerum vbertate exponere queam summaria quaedam, dixisse iuuabit, nos fere prorsus ignorare modum agendi, vt vocant nervorum. Medullam nervorum agnouimus omnes, praetereaue fere nihil. Elasticam
illis

illis inesse vim, eamque efficere, ut chordae
instar tensae agant, hypothesis fuit, quae ia-
tromathematicis solis placuit, ab omnibus
aliis vero iamdudum explosa.

Robur cerebro et nervis nuperi permulti
tribuunt, nuperrime omnium auctor libri, qui
inscribitur medicus philosophicus. Ea vero
hypothesis non multum diuersa est ab illa,
quam GALENVS de cerebri temperie calida,
frigida, prolixè admodum tradidit, et pro
miro suo ingenii acumine, perpoliuit.

Impressiones vocant mutationes, quae in ner-
uis oriuntur a *stimulo* quocunque, a quo nunc
oritur sensatio, motus, nunc vero morbus.
Principium vitae sunt fere consensu omnium,
cerebrum et nervi per omne corpus mirifice
distributi, ut verosimile sit, eorum ope regi
vniuersam oeconomiam hominis.

Non mirum itaque, latiori significato a
varia nervorum affectione fere omnes mor-
bos explicari.

Febres nimirum, spasmi, convulsiones, do-
lores omnis generis, inflammationes, malum
hypocondriacum, hystericum, mania, me-
lancholia, deliria reliqua omnia, apoplexia,
vertigo, catalepsis, paralyxis, fatuitas, syn-
cope. hi morbi omnes nunc appellantur mor-
bi cerebri, nunc morbi nervorum. A cerebro

male affecto apud veteres solemne erat, apoplexiae, maniae, phrenitidis, epilepsiae, vertiginis etc. origines repetere. Nuperi in ea theoria parum mutarunt, et solummodo docuerunt, frequentius quam par est, cerebrum ipsum accusari, et morbos dictos frequentissime ex hypochondriis consensus lege oriri, ut ultro pateat, vocabulum istud morborum capitis, nimis generali sensu olim adhibitum fuisse. Diu in scholis viguit inepta diuisio morborum pro varietate partium laborantium. Sed recentiorum felicitas non fuit multo maior. Etenim ad varia genera amandarunt morbos illos, ut seorsim nunc in Pathologia recentiori legamus recensitum aliud genus morbi, quod spasmi nomine venit, aliud quod hyperaesthesia, aliud denique quod mentis morbos appellant. Haec vero morborum genera, nuper excogitata, non magis illustrent rem obscuram, quam veterum illa diuisio in morbos capitis aliarumque corporis partium, iam dudum explosa ab omnibus. Haec noua enim morborum genera non adeo ab inuicem diuersa sunt, quam quidem nouae pathologiae auctores autumant, atque haec noua pathologia in ipso artis exercitio nullius est momenti vel vsus. Nervi robur et debilitas sunt nostra aetate fulcra et asyla artis nostrae, et vix hodie morbi genus occurrit, quod non malint medici ab ipsa nervorum

uorum debilitate deriuare. Adeo verum est, iure nostro aevo morbis neruorum quemcunque morbum fere adnumerari, cum omnino et phantasia aegrotorum et medicorum laesa sit. Pertaesus nouae huius pathologiae et doctrinae, iamdudum cogitavi, vaniloquentiam recentiorum summam esse. Vocabula enim sola nobis apponunt, praetereaue nihil. Lubenter etiam fateor, recentiores ne hilum quidem emendasse veterum placita. Sola enim phaenomena scimus, causas vero rerum prorsus ignoramus. Quis veterum ignorauit, a cerebri compressione, vel ab effusis in cerebro aquis, affectum soporosum vel apoplexiam posse oriri? Non meliora docuere nuperi, sed per tot millia annorum eandem doctrinam profiteri fuere coacti medici. Quae scimus, fere haec sunt, cerebri et neruorum functiones turbari a compressione, obstructione, irritatione varia, continui solutione. Morbi schemate et typo toto caelo diuersi ab vna eademque causa non raro nasci solent. Dispositio quaedam in cerebro neruisque ipsis plerumque requiritur, vt causa quaedam hunc vel illum morbum producere queat, sed saepius causae ipsius vehementia sola sufficit, quae in sanis ipsis ceteroquin hominibus eundem morbum efficere solet, nulla praesente dispositione quadam, quam nimis liberaliter Pathologi assumere solent.

Non multis probare exemplis, ea quae dixi, opus videtur, sed pauca sufficere videntur.

Quoties enim non licuit animadvertere, ab obstructione mensium, haemorrhoidum^l, scabiei vel materiae podagricae decubitu ad nervos, ortam fuisse nunc apoplexiam, nunc epilepsiam, aliquando vero ab eadem causa melancholiam, vel aliud morbi genus natales habuisse.

Non magni itaque facienda est subtilitas Pathologorum aevi nostri, qui gloriantur nova quadam morbi specie inuenta, quam plerumque nouo vocabulo, eoque nescio an dicam superbo, an vero ridiculo magis insignire solent. Sed vt verum fatear, antiqua magis placet philosophandi ratio, quae pauca constituit morborum genera, eaque ad simplices causas reuocat. BOERHAAVIO, me iudice, nemo magis in ea arte excelluit, quae iubet in vniuersa pathologia morborum causas potius quam schema ipsum respicere. *Simplex* istud veri *Sigillum*, BOERHAAVII symbolum, summum esto in arte medendi axioma. Sunt alii nervorum morbi, quorum ratio fere mechanica deprehenditur, ita vt ex laceratione, compressione, obstructione intelligantur, alii vero neutiquam ex iisdem legibus concipiantur, v. c. venenorum deleterii in nervos

mos et cerebrum effectus. Quis enim vellet opii, stupefacientium, vt alia taceam, vim ex legibus mechanicis explicare. Horum effectum solummodo per experientiam cognitam habemus, et scimus aut euacuantibus illa peregrina et noxia statim eiicienda esse, aut vim horum deleteriam variis antidotis esse coercendam, aut denique obuiam eundem esse spasmis aliisque symptomatibus, illis remediis et auxiliis, quae itidem experientia efficacia confirmavit. Non absimili ratione in singulis neruorum morbis axiomata quaedam generalia practica stabilienda sunt, quae nunc concernunt stimuli laedentis, nunc vero sensibilitatis illius, quae morbum fouet, remotionem. Et haec quidem simul curam palliatiuam sic dictam subinde perficiunt.

Ignoramus certe spasmodum, dolorum, delirii, et aliorum morborum, qui a neruis oriuntur, rationes. Sed didicimus singulis illis morbis, pro varietate causarum mederi, quatenus scilicet in nostra potestate positum est, causas proximas tollere. Sic physici profus ignorant causam motus corporum, sed optime sciunt motus leges et conditiones, et in mechanica et pyrotechnia accurate satis sciunt motum ad calculi leges definire. Inuitus cogor filum abrumperere.

XII.

PROGRAMMA,
ALEXITERIA ET ALEXIPHAR-
MACA CONTRA DIABOLVM.

D. XVII. APR. MDCCLXXVIII.

*"Quaedam stirpes et herbae, quarum utilitates longinquo
temporis usu et periclitatione percepimus —"*

CICERO,
de Natura Deor.

Pertractavit Nobiliss. Candidatus, qui nostras laudes meretur, Assam foetidam, nobilissimum illud medicamentum, et donum diuinum, sed ex vulgi opinione diaboli excrementum; immo, quod mirandum, princeps auxilium, cuius ope diabolus ipse profligari possit, quasi fugeret ille sterces proprium et excrementorum suorum odorem.

Fuit autem ab omni tempore condimentum, et aroma, quod valde in deliciis erat populis orientis in loco natali ipso, fuit cibus iucundus apud veteres, et est hodie adhuc

nuc Indis Banianis. In aulis principum voluptatis causa pariori copia cibis admiscetur, ut nuperrime a medicis ipsis relatum legimus, optimo consilio cibis admisceri. Est enim Stomachiorum princeps, concoctionem ciborum iuvat, flatus et vermes expellit, et vera Hypochondriacorum panacea appellari mereatur, quibus imprimis mirifice prodest. Nul- lum praestantius habemus Persarum HEN- GISEH medicamentum, ut eam quoque ob causam HALLERVS in libro suo, quem inscripsit VSONG, laudaret Principem dominam, quae in agris colere plantam illam sapientissime mandaret subditis, nec inepte D. GMELIN Assam nostram princeps anale- oticum appellaret.

Vsibus magicis vero cum plebs rudior ex- pongo tempore hoc praestantissimum medica- mentum destinaret, facile in mentem venit, commoda hac occasione quaedam praefari, de praecipuis alexiteriis et alexipharmacis ex pharmacopolarum officinis contra diabolum et morbos ab incantatione ex vulgi opinio- ne ortos.

De *Vegetabilibus magicis* docte et solide olim disputavit b. IO. HENR. DE HEVCHER, cuius viri doctissimi et literatissimi dissertatio recusa legitur in Ej. Opp. Lips. 1745. 4t. T. I. p. 766. primo vero prodiit Vit. 1700. Auctor

huius scripti ex antiquitatibus Aegyptiacis et veterum monumentis origines medicinae magicae illustravit. Est quoque nobis ad manus Mag. FRID. MENTZ, Gvestphali, diss. de *plantis, quas ad rem magicam facere crediderunt veteres*, habita Lips. 1705.

Sed antea iamiam IO. WIERVS, in libro doctissimo, de *Præstigiis Daemonum*, et quidem Libro V. cap. XXI. egit de materiis, quibus Daemones et maleficia arceri credebant antiquitas et ecclesia Romana (ed Basil. 1583. 4to pag. 581 sq.) Deinde vero prodiit GEORG. ABRAH. MERCKLINI Tr. de incantamentis, qui et addidit curationes magicas, Norimb. 1715. 4. Seorsim vero curationes magicas ex instituto pertractavit HELWIG, in libro, cui titulum fecit: *Valent. Kräuter-mann, Zauberarzt, Frft. u. Leipz. 1726. 8vo*. Ex longo vero tempore in deliciis habuimus studium, quod historiam fabulosam magiae et incantationis spectat, quodque non solum delectat, sed omnino utilitate non caret. Specimen itaque literario-criticum medicinae physico-magicae nunc apponimus.

Efficacia eorum, quae percensebimus, in dubium vocari nequit, sed minime accusari debet Diabolus ille prorsus insons, asylum illud ignorantiae vetustiorum auctorum, cum potius morbi vulgares fuerint, quibus mederi
vifa

vifa sunt remedia illa. Nec dubitarunt in Ecclesia Romana viri doctissimi, morbos, qui olim dicebantur ab incantatione, fuisse morbos nervorum; legi ea de re merentur Cl. FRANC. PETRI LEOP. GENNZINGER, diff. *an a Fascino et Diabolo hominibus morbi?* Vienn. 1765. 8vo. et Cl. PAPII, diff. resp. MOHR, *pertractans morbos nervorum Daemoni subinde attributos*, Wirzeburg 1768. eo in loco defuncta, vbi 1749. virgo monialis, *Maria Renata*, quam sagam credidere, concremata est. Adhibuerunt autem ad morbos a Daemone et incantatione ortos, cum hominum, tum pecorum, varia forma, non solum interne, sed externe quoque ea remedia.

Amuleti specie, vel suffimigii, immo inunctionis, laudarunt maxime horum auxiliorum efficaciam, et certe non frustra adhibuerunt ea, quae meam nunc merentur attentionem. Etenim valent omnino ad aërem impurum corrigendum, medentur nervis, suntque in medicina et arte veterinaria hodie adhuc praestantissima pharmaca.

Seorsim nunc ea recensebo.

1) *Assa foetida.*

Suffitus et amuleti forma imprimis olim placuit veterinariis.

Me-

Memini me puerum adhuc nouisse bubul-
cum, in arte veterinaria experientissimum et
felicem omnino. Is vero frequenter adhibere
solebat assam nostram in morbis vaccarum,
putridis imprimis, in lactis defectu, et ad vl-
cera vetusta purganda. Dedit intus, adpli-
cuit externe forma amuleti, fots et suffitus.
Efficax omnino remedium, quod saepe non
fefellit spem, nam penetrans odor assae pot-
est mederi morbis variis. In carie nuperi
laudant, assam — sed in animalium morbis
iam diu in usu fuit, et memini optimo effectū
sanasse vlcera fordida satis antiqua.

2) *Thus et Myrrha.*

Itidem suffitus forma ab omni tempore in
morbis pecorum in usu fuere. Nemo dubi-
tat de horum virtute roborante, immo myrrha
princeps eorum est, quae putredini potenter
resistunt. Morbi autem vaccarum frequentius
sunt e genere putridorum. Non inepte ita-
que ad aërem corrigendum suffitus myrrhae
vel thuris adhibetur.

3) *Camphora.*

Amuletum ex camphora efficax remedium.
Potuit quoque mederi morbis vaccarum a
putridis humoribus ortis. Depellit quoque
pediculos.

In epilepsia a Fascino KRÄVTERMAN-
VS camphoram laudat. Sed multis modis
potuit iuare, vt fascinum perperam accusasse,
nullum sit dubium.

4) *Sulphur.*

Sulphur accensum morbis boum mederi,
omnes veterinarii, quantum ego scio, affirmant.

WIERVS, vir doctus, l. c. non solum
sulphuris accensi, sed etiam asphalti memi-
nit, quae forma suffitus dicebantur magicis
morbis mederi. Ea vero corpora per ignem
in vapores resoluta aërem putridum certissime
valent emendare, vt hodie in nosocomiis, in
maui commendare soleant medici eadem suf-
fūmagia, quae olim adhibebant ad magicos
morbos sanandos.

5) *Iuniperus.*

Lignum eius, frondes, et baccae, in mor-
bis hominum et brutorum eximium praestant
effectum, forma suffitus si adhibeantur; nam
aërem putridum optime corrigunt, putredini
numorum resistunt, et roborando simul iu-
uant. Baccae contusae ingredi solent varia
pharmaca in veterinaria vñtatissima, quae no-
nim damnare,

6) *Lauri baccae.*

Inter electuaria et bolos miscent veterina-
rii. Ad calida pertinent aromata, et propter
vim stomachicam digestionem pabuli promo-
uent. Quis vero negat, a nimia pabuli co-
pia deuorata, saepe animalia variis morbis
corripitur, et nolle deuorare pabulum, quo in
casu vetulae Diabolum mali auctorem perpe-
ram accusant. Ex oleo laurino et mercurio
vivo parare solent veterinaarii vnguentum con-
tra pediculos vaccarum, quo spinam dorsi
inungi iubent. Pediculos certe necat, et pe-
diculari morbo medetur hoc vnguentum.

Quis vero ignorat, pediculos fascino de-
beri, commentum esse vetularum peruulgatum.

7) *Mercurius viuus,*

per se applicatus, penna anserina, appendi
solet a mulierculis, cum infantibus, tum vac-
cis contra pediculos, quos ab incantatione
natos credunt. Quamquam vana sit opinio,
tamen experientia efficaciam docuit.

8) *Ruta.*

Inter amuleta occurrit apud WIERVM, ut
vnum saltem testem nominem. Frequentius
vero contra veneficia vaccis cum pane butyro
illito, propinari vidi, spemque promittit omnino
contra venena ab animalibus recenter deglutita.

9) *Hypericum.*

Fuga daemonum vulgo appellatur, quod melancholiam profligare crederent olim. Decocti forma vero, hypericum adhiberi a veterinariis frequentius, ipse cognoui, cum rure viverem, et occasio esset colligendi observationes in veterinaria arte. Nec efficacia destitui decoctum et perforati et quadranguli, super docuit Cl. BERGIVS in mat. med. Planta est omnino balsamica et in variis morbis prodesse potest.

10) *Imperatoria.*

In morbis vaccarum radix pulueris et decocti forma frequentioris usus est. Efficacia exotica vix cedit. Abundat principio gummeo-resinoso atque oleo aethereo diues est, odorem grauem spirat, sapor eius est aromaticus.

Infusum vinosum egregie medetur febribus intermittentibus, ante accessum paroxysmi datum. Sudorem mouet, stomacho prodest, in morbis putridis efficax videtur.

11) *Helleborus.*

Nigri scil. radix, vulgo *Christwurz*. Efficax satis, immo venenata, non caute satis adhibita. Setaceum ex helleboro in morbis, quos putant ab incantatione et aliis, iumentorum

torum vſitatiffimum. Etiam decocti forma vel pulueris adhiberi ſcio.

12) *Valeriana Phu.*

Ab omni tempore retro contra magicos morbos fuit laudata planta, eiusque radix inprimis. De efficacia illius in morbis etiam hominum, hodie dubitat nemo.

13) *Quercus.*

Folia inprimis, foliorumque decoctum olim pecoribus data fuiſſe, reminifcor. Nulla pars arboris vtilitate caret. Virtus adſtringens ſingulis propria, potuitque itaque vario modo prodeſſe.

14) *Taxus.*

Subuenenata planta, ex ſuperſtitione magis, quam obſervationum fide laudata ſtirps videtur.

15) *Adiantum aureum; Polytrichum commune L.*

Olim veterinarii decocti forma vna cum aliis adhibebant, hinc non conſtat, vtrum ſimplici virtus ſit tribuenda. Non certa fide conſtat, ineſſe vim remedialem ſive aduerſus morbos hominum, ſive brutorum.

16) *Bufo.*

Buonem sole exsiccatum amuletum creditum esse contra varios morbos a veneno et a fascino, in lactis vaccarum defectu inprimis, nota res est. Vanum videtur remedii genus, et si nuperi commendauerint iterum, et hos inter b. VOGELIVS.

17) *Allium.*

Scio veterinariis in usu esse ad morbos magicos curandos allii succum, allii decoctum cum lacte, amuletum ex allii radice. Efficaciam priorum nollem ego negare, cum hominibus ipsis sit valde proficuum allium. Est enim sudoriferum et stomachicum et anthelminticum, atque eam ob causam rusticorum panacea dici meretur.

18) *Centaurium.*

Quanta sit efficacia summitatum harumque decocti, nemo medicorum ignorat, ut eam ob causam sperare liceat, non adhibitum iri frustra in morbis iumentorum. Decocti forma placet inprimis veterinariis, quod efficax omnino medicamentum.

19) *Viscus.*

Viscus ex corylo inprimis desumptus, in morbis laudatur magicis. Vulgo viscus quercus et tiliae in usu sunt. Illum in morbis

O

magicis

magicis laudat MERCKLIN. Vis glutinans, adstringens primaria est. Potuit mederi morbis neruorum. In epilepsia nimiam neruorum sensibilitatem, vt vocant, tollere videtur.

20) *Abrotanum.*

Ingredi solet pulueres et decocta. Fomentum placuit BOERHAAVIO, qui merito laudauit plantam aroma spirantem, et antisepticam.

21) *Marrubium.*

Merito hanc plantam vsibus medicis iterum commendauit Cl. BERGIVS. Vis eius incidens eximia est. Decoctum omnino efficax viscidos humores emendat.

22) *Angelica et Leuisticum.*

Herba et radix forma decocti in medicina veterinaria multum laudari solent. Radix plantae vtriusque ingredi solet pulueres. Vis calefaciens, putredini resistens, diaphoretica, nota fatis.

23) *Aristolochia.*

Scio egregie mederi radicem aristolochiae, et longae et rotundae, vlceribus vetustis, fungosis tumoribus, articulationum inprimis, forma pulueris et decocti, externe potissimum, sed interne quoque datam. Noui olim veterina-

rinarium in medendis morbis, qui equis familiares, admodum felicem, qui solo hoc remedio persanaret sordidissima ulcera, quibus equi valde sunt obnoxii.

24) *Sabina.*

Armenta ferunt facile et cum euphoria ea remedia, quae hominibus facile nocent, et drastica sunt. Non solum autem pulvis sabinae fungis absumendis inspergitur optimo eventum, sed prodest quoque foliorum decoctum tanquam purificans sanguinem et emendat succorum prauitatem. In morbos saepe incidunt equus et vacca, quod sanguis nimium spissescit, quae spissitudo heroica poscit remedia, quae facile nocent hominibus.

25) *Asplenium Trichomanes. L.*

Vis adstringens, quanquam lenis sit, non tamen prorsus iners videtur.

Plura hic recensere, superuacaneum duco. Sufficit, demonstrasse, permulta eorum, quae olim contra fascinum et morbos ab incantatione dictos, adhibita sint, vim habere omnino remedialem, ut potuerint mederi morbis a physis causis ortis.

Suffragia, linimenta, vnguenta, balnea, pertinent ad praesidia in arte nostra generalia,

lia, quorum usu varii morbi sanantur. Et hodie permulti laudant medicorum plantas, aliaque remedia, quae vix laudes merentur. Non mirum itaque, olim laudasse centum remedia, quae nullam prorsus efficaciam habent, sed frustra adhibentur.

Paucis nominabo saltem eas plantas, quae alias magicis usibus inseruiebant, et quarum efficaciam nostra aetate nemo in dubium vocat. Sunt vero Verbascum, Artemisia, Anethum, Sambucus, Chamaepytis, Scilla. Sunt aliae, quarum fides valde dubia, v. c. Antirrhinum, Verbena, Aquilegia, Succisa, Betonica, Paris, herba Sophia, Paeonia, et quae sunt reliquae. Alia denique remedia sunt omnium consensu vana et absurda, v. c. rasura cranii humani, muscus cranii humani.

Erant vero morbi ab incantatione dicti arthritis, macies, anchylosis, spasmi et convulsiones, nec non dolores omnis generis, atrophia, impotentia coeundi, et qui sunt reliqui.

Veneficae, quod nemo negabit, potuere variis venenis omnino morbos producere, qui medicamentorum ope essent profligandi. Sed et ii morbi, qui nequaquam a venenis orti erant, sanati fuere variis remediis, quibus et nostra aetate utuntur et medici et veterinarii.

Balnea

Balnea in macie puerorum a fascino, frictiones et linimentorum usum commendabant medici illorum temporum, nec inepte. Lectulos ex variis herbis ipse commendat ROSENSTEINIVS, et alii commendant in rachitide infantum, propter vim adstringentem omnino laudabiles. Herbae aromaticae, quae iuuant forma cucuphae vel sacculi adplicatae, non minus illustant vim contra perperam sic dictos magicos morbos, cum reuera fuerint morbi, qui et hodie in praxi quotidie occurrunt. Quis crederet, nisi a nuperis observationibus confirmatum esset, cataphractam ex linteo consutam, in qua corticem peruuvianum pulueris forma includerent, profligasse febrim intermittentem.

Quum fides non sit deneganda viris doctis, haec observatio magis confirmare videtur sententiam Cl. KESSLERI, nunc Physiici Magdeburgensis experientissimi, amici nostri et collegae olim in nosocomiis castrensibus Regis Prussiae, corticem scilicet non carere partibus volatilibus, illisque maximam partem eius efficaciae deberi. Iubet eam ob causam pulueris forma non diu asservari corticem, ne pereat scilicet eius vis, qua in nervos agere videtur. Sufficiant haec pauca specimina medicinae magicae ad confirmandam nostram sententiam, non omnia remedia, quae

olim credidere alexiteria et alexipharmaca contra diabolum, prorsus vana vel inefficacia fuisse sed potuisse omnino morbis hominum et brutorum mederi. Quod si ea, quae disputauimus, in dubium vocari nequeant, sequitur omnino, non prorsus abiiciendos esse auctores, qui olim de Fascino et remediis contra Fascinum scripsere. Latent enim in illis per multa, quae non minus fidem merentur, quam ea, quae a nuperis obseruatoribus annotata leguntur, et eo maiorem quidem fidem merentur, quo magis constat, eorum vim et efficaciam ab omni tempore retro fuisse notam,

XIII.

PROGRAMMA,
 ANIMADVERSIONVM IN SY-
 STEMATA NOSOLOGIAE
 SPECIMEN I.

D. XXVII. IUL. MDCCLXXVIII.

Pertractauit Noiliff. Candidatus, cuius panegyrim solennem indicendam habeo, colici morbi species praecipuas, et exhibuit specimen nosologiae applicatae, mihiq̃ue dedit occasionem opportunam, differendi de systematibus Nosologiae praecipuis, deque studio medicorum nosologico in vniuersum. Sed libelli illimites nunc quidem solummodo permittunt, vt communicare queam animaduersiones super systematibus ipsis. Quae vero monenda habeo in doctrinam recentiorum de formandis morborum generibus vt vocant inferioribus, ad aliam occasionem differe coactus sum.

Incipiam itaque ab ipso HIPPOCRATE, qui conditor est vniuersi studii medicorum, et princeps eorum, qui vnquam vixere.

Vt summa erat viri summi sapientia, paucissima etiam stabiliuit morborum genera, quod bene annotavit optimus eius interpret et epitomator, ac totius medicinae graecanae restaurator, BOERHAAVIUS. Is enim ait in eximia illa oratione de *commendando studio HIPPOCRATICO*: “non ullibi tot subtiles, atque adauctis euanidas distinctionibus morborum atque caussarum differentias apud magnum medicinae parentem inuenire est.”

Castigauit ille HIPPOCRATES CNIDIOS in distinguendis morborum speciebus nimis subtiles, horumque nimiam subtilitatem non modo non probauit, sed vanam et superfluum declarauit. Perpauca vbique morborum genera ille nominauit, et HIPPOCRATE nemo melius morborum cognationes perspexit, quae docent abunde, perpauca esse genera summa eorum, et non adeo ab inuicem diuersa, ut quidem indicant multi, quibus nunquam contigit perspicere naturae simplicitatem summam. Lectu dignissima sunt, quae passim occurrunt de morborum cognatione in libro, qui de *Flatibus* inscribitur, passim obscuro quidem, neutiquam vero, cum sermo de morbis, qui qui ad idem genus pertinent omnes.

Est elegans locus, quem FOESIVS in eo libro sic latine fecit: “*morborum autem omnium cum idem modus sit, locus tamen diuersus*”

„*uersus est. Morbi igitur ob locorum varie-*
tatem et dissimilitudinem, nihil inter se ha-
bere simile videntur. Est tamen una et ea-
dem omnium morborum forma ac caussa, etc.”

Pulcherrime non solum HIPPOCRATES
 edixit, morbos non propter sedem diuersam
 diuersae indolis esse habendos, sed potius
 eiusdem indolis morbos posse occupare diuer-
 sas partes corporis humani. Praeclare quo-
 que perspexit ille cognationem morborum
 omnium, qui sunt cum inflammatione nobi-
 liorum partium internarum, exemplo pleuri-
 tidis atque peripneumoniae, et non ignora-
 uit morbos esse similes, qui similibus sympto-
 matibus aegrotos afficiunt, qui a similibus
 nascuntur caussis, et qui eadem finiuntur crisi,
 ac denique vnā eandemque medendi ratio-
 nem postulant. Diui senis vestigia sequuti sunt
 ALEXANDER, AETIVS, ARETAEVS,
 reliquique graeci omnes ad GALENVM vsque.

Is omnino primus eorum appellandus est,
 qui proluxiori sermone scripsere super mor-
 borum horumque symptomatum ac caussa-
 rum discrimine. Non solum autem fusa per-
 tractauit omnem pathologiam, sed et subtili-
 ter nimis recensuit morborum discrimen omne.

Tria ille stabiliiuit summa morborum ge-
 nera, scilicet *intemperiei, malae conformationis*

et solutae denique unitatis. Mira profecto res est per tot secula huius viri dogmata in scholis medicorum recepta fuisse. Ingens turba commentatorum et doctorum ne quidem vnguem latum a sententiis GALENI recedere ausa est. Strenuum asseclam inuenit in G. W. WEDELIO, nec multum G. E. HAMBERGERVS ab ea GALENI morborum diuisione deflexit, sed integram fere in scholis suis docuit, quod cognoui ex viri b. schedis pathologicis, nondum editis.

Methodicorum illam doctrinam non plane intelligimus, nam breuiter solummodo CELSVS narrat, illos tria summa morborum genera stabiliuisse, *strictam scil. laxum et mixtum*, et solus hodie superstes est COELIVS AVRELIANVS, e schola illa clarus auctor. Neque GALENI, neque *methodicorum* tria genera morborum apte satis complectuntur omnes morbos, vt plura sint omnino stabilienda et assumenda, quod omnes deinceps perspexere, qui eandem doctrinam nosologicam pertractarunt. GAUBII diuisio morborum atque symptomatum tota GALENI est, dogmata vero sunt partim BOERHAAVII, partim propria v. c. de morbis solidi viui, et quae sunt reliqua. Sed quod ille discrimen inter morbos motuum vitalium et animalium retinuit, non magni momenti est.

Eius

Eius quoque diuisio inter sensationes molestas ex morbo, exercitationes sensuum laesas et motricis facultatis symptomata, non multum diuersa sistit mala. Singula enim sunt morbis solidi viui annumeranda, et ad vnum genus summum pertinent omnia.

BOERHAAVIUS ipse solummodo in Aphorismis pathologiam generalem, quae tractat morbos simplices, systematice disposuit, reliqua capita vero ex arbitrio potius, quam secundum leges systematis coordinauit.

Viri summi discipulus IO. DE GORTER in Praxi med. nimia fere subtilitate, dispescuit et nimium auxit genera morborum secundum notiones mechanicas. Ab *Arabum* tempore mos inualuit desumendi morborum diuisiones et differentias a partibus laborantibus ipsis, eamque vltimus nuper adhuc retinuit diuisionem ANDR. PICQUER, qua tamen nihil magis abhorret ab ordine systematico nihilque magis a legibus de rebus ordinandis, quas logica proponit, alienum est, quod nec ipse HIPPOCRATES olim ignorauit. FREDERICVS HOFFMANNVS, qui eodem tempore docuit et scripsit, quo BOERHAAVIUS celebritatem nactus erat, promisit *medicinam systematicam*, at non eget proluxiori demonstratione, virum eximium non magis felicem fuisse in morbis distribuendis antecessori-

cessoribus suis. Magni ego facio merita viri doctissimi, sed magis amica mihi veritas iubet fateri, male cohaerere in opere illo capita permulta.

SENNERTVS antea iamiam in distribuendis morbis occupatus fuerat, et qui locum hic sibi vindicat IONSTONVS, in *syntagmate med. uniuersae*, typis saepius exscripto. Sed merito reprehendit FRANC. BOISSIER dictus DE SAUVAGES in praef. Nosologiae naeuos doctrinae huius viri. Ex eius mente enim apoplexia, mania, rabies, cephalgia, non sunt morbi, e contrario autem vari, veruca, lentigo morbis adnumerantur.

Necessitatem summam studii nosologici, quod nostra aetate inprimis excolere coeperunt medici, perspexerant viri summi SYDENHAMVS et BAGLIVVS, strenui vindices doctrinae HIPPOCRATICAE, hoc est verissimae, quaeque ab omni tempore a principibus in arte nostra viris summum exemplar habitum fuit. Ille enim ait in praefatione Opp. "*expedit, ut morbi omnes ad definitas ac certas species reuocentur, eadem prorsus diligentia ac ἀκριβεία, qua id factum videmus a Botanicis scriptoribus in suis Phytologiis etc.* Hic vero scribit. *Prax. med. L. II. Cap. IX. "inter praecipua artis nostrae desiderata illud merito reponimus, ut scilicet*

scilicet singuli quique morbi in tot species sub-
distinguantur, quot sunt morbi primarii a
quibus fouentur, aut causae vehementes con-
stantesque, a quibus producantur etc." Sed
 quod species attinet, de quibus in praesenti
 monendum loquor, sed alia occasione, neminem
 effugit, fragmenta nonnulla passim exstare apud
 veteres et recentiores. Quis enim ignorat va-
 riorum species, quas RHASES iamiam de-
 scripsit, vel species Phthysios, quas MORTO-
 NVS eximie pertractauit, vt alia nunc taceam
 exempla. Sermo est enim potius de vni-
 uerso systemate morborum, deque generibus
 ipsis, quotquot stabilienda sint. Et in eo
 quidem studii genere eximias laudes promer-
 uit praeceptorum meorum certe optimus,
 nunc quidem desideratissimus, vir ingenio et
 eruditione excellens, et suo tempore Polyhi-
 stor, CHRIST. ANDR. MANGOLDVS. Is
 certe longe ante FRANC. BOISSIER de
 condendo systemate medicinae practicae nouo,
 facili ac certo cogitauerat. Specimina ipse
 dedit huius systematis, de vlceribus, tumori-
 bus, apoplexia, hydrophobia, et exanthema-
 tibus, quae in opusculis olim a me editis re-
 cusa leguntur. Mature iuuenis ego, tanti viri
 doctissimi dilectus discipulus didici, quae esset
 praeceptoris carissimi sententia. Saepius de-
 inde mecum per epistolas egit, et post mor-
 tem schedas praecipuas viri laudati legi et in
 vsus

vfus meos describi curauit, quas coram habeo, a Paulo ante vir in medicina graecorum eruditissimus, et vniuersae Germaniae princeps decus, et academiae Lipsiensis, quae habuit BOHNIOS, GVNTZIOS, PLATNEROS, eruditione elegantiori claros, insigne ornamentum, vir omni laude maior, IO. ERN. HEBENSTREIT publici iuris fecerat specimina septem *ordinis morborum*, quae legisse poenitebit neminem, etsi videam legisse paucos. Is tantam eruditionis copiam in illis libellis denuo monstrauit, quantam ex speciminibus antea editis *παλαιολογιας* cognouerant omnes.

FRANC. BOISSIER prodromus operis maioris absque mentione anni prodiit, et inscribitur *Nouvelles classes des maladies*, Aui-gnon, quem librum a paucis visum, quoque coram habeo.

Eius methodum amplexi sunt mox nominandi et passim emendarunt eam. Quos inter princeps fuit b. AVRIVILLIVS, nimis praematura morte ereptus nobis, et cuius specimina quaedam in sylloge, quam edere coepi, conseruare et publici iuris facere non dubitavi.

Viennenses nonnulli PREISINGER, GANTHER, de MENGHIN et GLOSSIVS hic nominandi sunt, qui editis speciminibus academicis varia capita pathologiae ad mentem medici Monspeliensis pertractarunt.

Seque-

Sequebatur CAR. à LINNÉ, cuius *Genera morborum* prodire primum Vpsal. 1763, in quaee legi meretur b. VOGELII censura in Bibl. med. Vol. V. P. II. p. 166.

Paulo post ipse b. VOGELIUS edidit *morb. genera*, et deinceps in libro de *cognosc. et curand. morb.* systema novum vberius perpolitum nobiscum communicavit.

Anno 1769. Edinb. primum, deinde 1772. iterum ibidem foras dedit Cl. CVLLEN *Nosologiam*, eodem anno L. B. recusam, et nuper Amst. 1775.

MACKBRIDE sequitur potissimum BOISSIER, et ex eius libro species morborum recensuit. Cl. SAGAR novi operis prodromum scripsit 1771 et 1776. opus absolutum publici iuris fecit, in quo potissimum sequitur FR. BOISSIER, saepe tamen ipse species nonnullas morborum auxit.

Pathologiae psychologico anthropologicae conspectum Cl. SIEGWART Tubing. 1759. proposuit, qui continet systema a symptomatibus desumptum.

Prodire in Anglia JAMES MAKITRICK, *commentaries on the principles and practice of Physic*, quem librum, qui continet *Nosologiam*, nondum vidi.

Lipsiensis

Lipſienſis ille celeb. Prof. b. LUDWIGIVS omnes morbos in tres ordines redegit, ſcil. vaſorum ſanguiferorum, lymphaticorum et denique neruorum. Cl. NEIFELD praece- toris ſui ſchema ſuum fecit.

Paucis monendum eſt, b. VOGELIVM et Ill. KLINKOSCH herniarum diuiſiones, Cl. SELLE febrium, Cl. PLENCK, tumo- rum, vitiorum cutis, et morborum oculi ſe- orſim tradidiſſe, de quibus in ſequentibus erit ſermo.

Exhibeo nunc conſpectum generalem quin- que ſyſtematum, quae ab auctoribus ſuis ſo- lertiori ſtudio exarata habemus.

SYSTEMATA NOSOLOGIAE.

I. *Franç. Boissier* II. *Linné*. III. *Vogelii*. IV. *Cl. Sagar*. V. *Cl. Cullen*.
de Sauvages.

I. Vitia.	I. Exanthem.	I. Febres	I. Vitia.	I. Pyrexiaë.
II. Febres.	II. Critici.	II. Profluvia.	II. Plagae.	I. Febres.
III. Phlegmasiaë.	III. Phlogistici.	III. Episthemes.	III. Cachexiaë.	2. Phlegmasiaë.
IV. Spasmi.	IV. Dolores.	IV. Dolores.	IV. Dolores.	3. Exanth.
V. Anhelationes.	V. Mentales.	V. Spasmi.	V. Fluxus.	4. Haemorrhag.
VI. Debilitates.	VI. Quietales.	VI. Adynamia.	VI. Suppressiones.	5. Profluv.
VII. Dolores.	VII. Motorii.	VII. Hyperaesthesiaes.	VII. Spasmi.	II. Nervosa.
VIII. Vesaniae.	VIII. Suppressionii.	VIII. Cachexiae.	VIII. Anhelae.	I. Comata.
IX. Fluxus.	IX. Evacuatorii.	IX. Paranoiae.	IX. Debilit.	2. Adynamiaë.
X. Cachexiae.	X. Deformes.	X. Vitia.	X. Exanth.	3. Spasmi.
	XI. Vitia.	XI. Deformes.	XI. Phlegmas.	4. Vesaniae.
			XII. Febres.	III. Cachexiae.
			XIII. Vesaniae.	I. Marcorés.
				2. Intumescenciae.
				3. Impetigines.
				IV. Locales.
				1. Dysaesthesiae.
				2. Dyscinetiae.
				3. Apocenosés.
				4. Episthemes.
				5. Tumores.
				6. Ecstropiae.
				7. Dialyses.

Sunt genera quaedam morborum, quae quasi ordines naturales sistunt, et nemine contradicente genera illa perpetim sibi vindicant locum in omni systemate stabiliendo. Sunt vero Vitia, Febres, Phlegmasiae, Cachexiae, Fluxus, Spasmi, Dolores, Vesaniae. Eadem genera morborum et antea BOERHAAVIUS et FR. HOFFMANNUS, et fere medicorum quisque agnouere et perpexere, plures morborum species a singulis illis generibus non posse seiungi. Vitium veteres generatim appellabant id omne, quod praeter naturam a venustate alienum erat, etsi non semper oeconomiae animalis laesio simul adesset, ideoque a morbo ipso distinguendum, quamquam non ignorarent, esse cognationem quandam vitiorum et morborum, ut persaepe a variis vitiis possent oriri varia morborum genera. Erant itaque vitia illa nunc exanthemata quaedam leuioris momenti, v. c. lichenes, aut tumoris quoddam genus, v. c. verruca, membrum deforme, siue magnitudinem eius, nexum, situm spectes, hinc vitium organicum dictum, quibus praesentibus omnino sanitas ipsa saepius non statim turbata animaduertitur. Morbum tamen nonnunquam generatim appellabant, quicquid praeter naturam est, hinc vno eodemque vocabulo nunc vitia illa, nunc functionum laesionem quamcunque complecti so-

lemne erat. Nec hodie usus loquendi hanc doctrinam evertit, nam sana ratio hoc discrimen dictitat, et res ipsa confirmat. Vt vero medicorum sententia circa notiones rerum primas instabilis esse solet, b. VOGELIUS et b. LINNEUS dissentiunt hac in re, a more loquendi ab omnibus antea recepto. Etenim utrisque aliud est vitium, aliud deformitas. LINNEI morbi deformes sunt aliorum cachexiae. VOGELIO vitii nomine venit solummodo mutatio quaedam in superficie, deformitas vero ait ille, est omnis figura aliena nexus aut situs p. n.

Febris apud Cl. CYLLEN est genus inferius, et vocabulo generali Pyrexiae complectitur simul haemorrhagias. Sed quem fugit, plures dari species haemorrhagiae, in quibus ne miuima adsunt febris vestigia, ut non inepte possint moneri quaedam contra virum Cl. neque enim omnis haemorrhagiae causa est plethora, neque sanguinis rarefactio aut ebullitio. Non raro etenim partis alicuius debilitas, aut spasmi vehementiores absque signis febris, aut erosio vel disruptio vasorum a causa interna, solent efficere haemorrhagiam, ut iure possit affirmari, eundem morbum modo his, modo illis generibus summis in systemate nosologico esse adnumerandum. Exanthemata, morbos criticos,

cos, et phlogisticos distinguit LINNEVS. Sed hic quoque varia monenda sunt. Etenim haec tria LINNEI genera, iterum constituunt vnicum solummodo genus, cum plerumque exanthemata illa sint cum febre, et morbi phlogistici vix a criticis diuersi. Item quomodo quoque monendum est, non in omni phlogosi sanguinis, simul adesse topicam quam inflammationem. Ophthalmia denique, quam phlegmasiis adnumerauit Cl. CVLLEN, non raro adfuit, absente omni febre et dolore. Exanthemata porro fere singula interdum sine omni febre adfunt, aut febris adeo mitis deprehenditur, vt ceu nulla considerari possit, cum e contrario gradus et vehementia symptomatum febris nonnunquam virissime vexare queant aegrotum.

Recentiorum sententia vult, vix vnquam dysenteriam esse absque febre, sed nec haec doctrina omni exceptione maior videtur. Nil tamen de benignissima dysenteriae constitutione epidemica, quam nonnunquam obseruare licet, sed solummodo liceat in memoriam hic reuocare, quae a nuperis nonnullis animaduersa legimus, in pessima dysenteria interdum vix febris signa vel doloris adfuisse.

Phlegmasia apud FR. BOISSIER simul complectitur febres inflammatorias et exanthema.

thematicas, vt pro charactere generico agnoscī debeat rubor late occupans partem quandam praeter naturam. LINNEVS autem distinguit iterum, et seorsim exanthemata, seorsim phlogisticos morbos recensuit, et eundem sequitur Cl. CVLLEN.

Spasmodorum familiam omnes seorsim habent, solus L. motorios vocat morbos. Spasmus, conuulsio, vix ab inuicem distingui debent, nam vix vlla differentia adest, et hoc vocabulum genericum L. non satis adaequate adhibetur. Morbis neruorum annumeravit Cl. CVLLEN spasmos. Nullum est dubium, a neruorum affectione saepius spasmos oriri, sed ab altera parte nullus dubito, non semper a neruorum irritatione quadam, vel affectione spasmus oriri. Non omnis enim nerui irritatio spasmus producit, sed nunc dolorem aut delirium, et saepe quoque neruus insons videtur, licet adsint vehementiores spasmi. Spasmi sedes et causa in musculis potius, quam in neruis ipsis quaerendae sunt.

Proxima est cognatio dolorum cum spasmis ipsis, hinc praeter Cl. CVLLEN caeteri omnes hoc genus seorsim pertractarunt. Is vero morbis suis, quos *locales* dixit, *dysaesthesia* et *dyscinesia* s. sensus et motus vitia

vitia adnumeravit, qui tamen morbi iure
potiori morbis nervorum fuissent adnume-
randi. Hyperaesthesia Vogeliana, quae sin-
gulare genus morbi constituit, quoque ner-
vorum vitium est, a quorum irritatione va-
ria et deliria oriuntur et comata, et Adyna-
miae quorundam. Deliria mox appellant
Wesania, mox Paranoia, mox denique
morbos mentis.

Non itaque hic occurrit emendatio do-
ctrinae, sed potius vocabula nova occurrunt,
et synonyma citra necessitatem augentur.

Continuabimus argumentum nostrum spe-
cimine secundo, quod iam sub prelo sudat.

XIV.

PROGRAMMA.

ANIMADVERSIONVM IN SY-
STEMATA NOSOLOGIAE
SPECIMEN II.

D. XXVIII. JUL. MDCCLXXVIII.

Pergo nunc in recensendis animaduersionibus super systematibus Nosologicis, quarum specimen primum publici iuris feci occasione disputationis Nobiliss. SIEMERLING.

Sex genera morborum summa, scil. vitia, febres, phlegmasias, exanthemata, spasmos atque dolores haecenus pertractavi. Sequitur aliud, quod *Vesaniam* alii, *Mentales* L., *Paranoian* VOGELIUS, appellat.

Mens turbata est, et neque recte sentit obiecta, neque recte diiudicat animo. Solummodo aliud vocabulum placuit LINNEO et VOGELIO eligere, rem ipsam nemo mutavit. Adeo certum est, deliria sistere ordinem morborum naturalem.

Aliud

Aliud genus summum est *Anhelatio* FR. BOISSIER, et Cl. SAGAR, quo morbos complecti volunt, qui solent respirationem difficilem reddere. *Suppressoriis* suis L. annumeravit, reliqui Nosologi ad alia genera morbos illos amandarunt, ut nullibi magis dissentire videam, quam in eo morbi genere summo. Circa reliqua enim consentiunt egregie.

Vocabula nova, barbara, ab omni genio linguae longe aliena, quae excogitavit FRANC. BOISSIER, hic nolo taxare, cum nemini potuerit placere libido haec, nova prorsus fingendi vocabula. Passim vero Cl. PLAZ in progr. nonnullis de paedantismo medico editis, iamiam percensuit barbara illa, immo ridicula vocabula nuper excogitata, quorum copiam nuperrime Cl. SAGAR insigniter auxit, aliis ab ipso excogitatis ad exemplar antecessoris sui, FR. BOISSIER. Vix olim antistites sectae chemicae, THEOPH. PARACELSUS, HELMONTIUS, alique magis horrenda vocabula excogitarunt, quam hi duumviri.

Quod vero attinet divisiones morborum inferiores, ut appellant, innumera essent monenda, ut vix finem inuenirem, si seorsim enumerare vellem, quae iure monenda habeam contra singulorum divisiones.

Magno artis nostrae detrimento factum est, ut nominibus aliis et vocabulis quisque res ipsas insigniret. Huic placuit vocabulum latinum, illi arrisit vox graeca aut graecae saltim similis.

Ea vero synonyma non solum augment citra omnem necessitatem, repeto, eorum quae memoriae mandare debemus, copiam, sed quod peius, alia artis nostrae vocabula, a variis vario sensu accepta, nunc sunt magis aequiuoca, quam erant olim.

Inflammationem vteri ex puerperio infelici nemo olim cogitavit absque febre, quae nunc audit modo *Gastritis*, modo *Metritis*, immo *Hysteritis*.

HERCVLE opus esset, qui denuo a foribus et quisquiliis repugnaret artem nostram.

Incidit in Scyllam, qui volebat vitare Charybdin. Inter omnes maxime cassum se gessit Cl. CVLLEN, cuius Nosologia etiam prodromum operis maioris sistit, quod promisit ille, quodque non sine cupiditate expectat et exoptat quisque, qui non ignorat viri doctissimi haud vulgarem, sed praeclaram eruditionem.

Eius librum perutilem censeo, meisque laudo et commendo, et adeo quidem, ut
carere

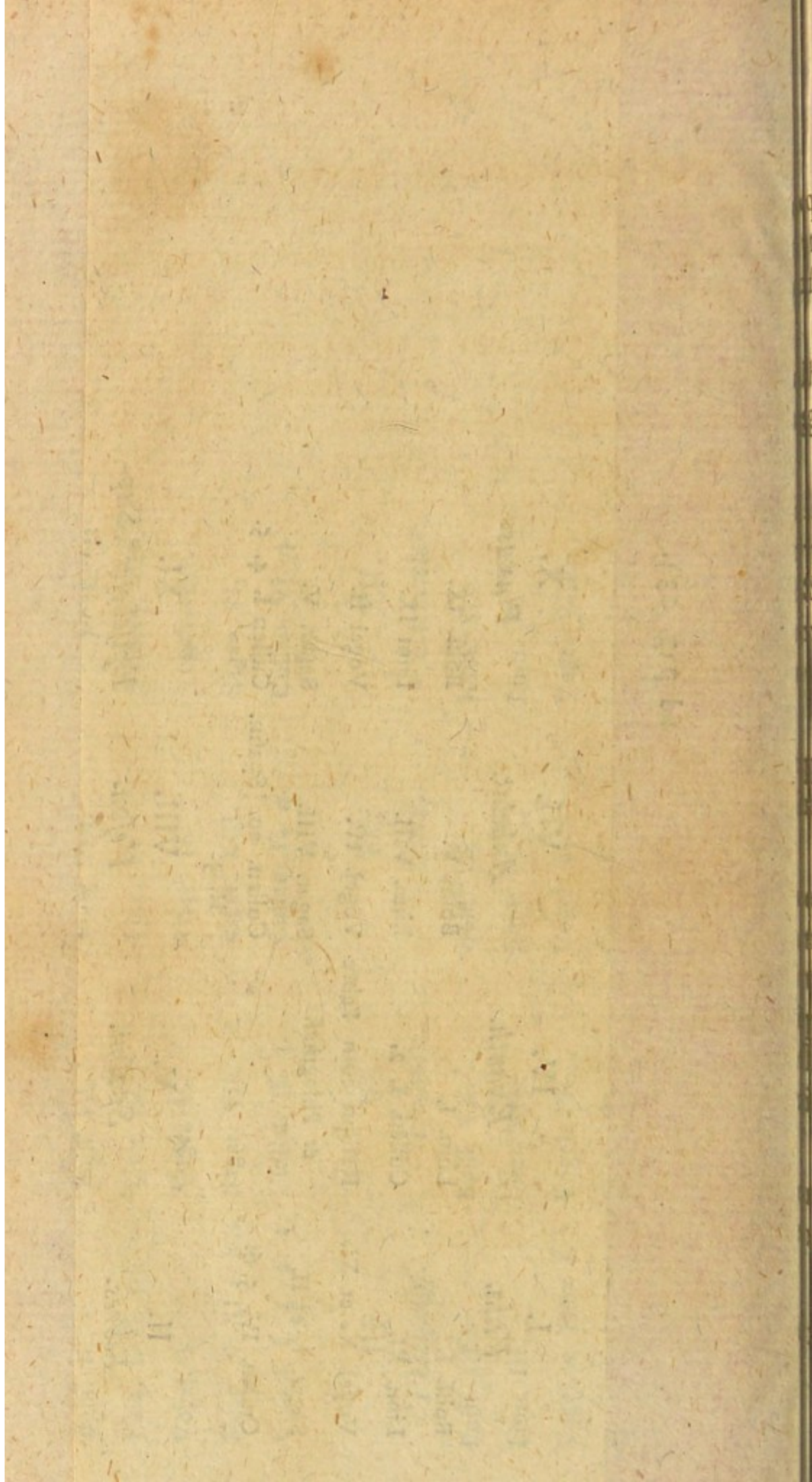
irere illo nequeant. Characteres morborum, mucus solummodo exceptis, eximie tradidit, minuendis morborum speciebus strenuum probavit, synonyma, quorum notitia nunc irere potest nemo, praecipua enumeravit, paucissima vocabula nova excogitavit, sed omique strenuum vindicem veterum Graecorum gessit, et si quae nova vocabula essent adhibenda, graecae linguae genio conuenientia minino elegit, ideoque summas laudes meretur vir doctissimus et eruditissimus.

Sed quis non animaduertit statim, si uerit attento animo considerare schema morborum viri egregie docti, esse *mixti generis* etque eam ob causam iustam censuram non posse effugere. Etenim aliam diuisionem morborum facit eorum, qui vulgo vniuersales vocantur, aliam qui particulares dicuntur. Separavit itaque noster morbos, quos separare non debuisset. Profluuiis noluit iungere emporrenses, seu fluxus muci, hinc morbos affines, qui ad vnum genus pertinent, separavit. Seorsim Ectopiae et Dialyseos mentionem fecit. Ego vero affirmo, aut iunctim vitiorum titulo simul debuisse pertractare Cl. Auctorem haec duo genera, aut longe plura fuisse stabilienda. Intumescenciae et tumores seorsim quoque occurrunt, ab aliis vero ad vnum genus summum, omni iure referri solent.

In b. VOGELII systema varia quoque notanda veniunt. Is ad alias classes amandavit Lethargum, Hydrophobiam, Apoplexiam, Paralyfin, Catalepsin, varia visus vitia, Vertiginem, appetitus vitia, qui morbi vnacum aliis, quos nona classe recensuit et pertractauit, ab aliis iamdudum ad vnum genus summum relati fuere.

Non abs re erit, in tabula quasi denuo repetere praecipua morborum genera, secundum systemata Nosologica, Specimine I. p. 9. recensita, vt eo melius pateat et consensus et dissensus laudatorum auctorum.

I.		IV.	VII.	X.
<i>Vicia.</i>		<i>Exanth.</i>	<i>Anhelat.</i>	<i>Fluxus.</i>
Boiss. I.		Linn. I.	Boiss. V.	Boiss. IX.
Linn. XI.		Cullen. I. 2.	Linn. VIII.	Linn. IX.
Vogel. X. et XI.		Reliqui cum Febre	Vogel. IV.	Vogel. II.
Sagar. I. et II.		er Phlegmas.	Sagar. VIII.	Sagar. V.
Cullen. IV. 5. 6.			Cullen. ap. Spafin.	Cullen I. 4. 5.
			II. 3.	
II.		V.	VIII.	XI.
<i>Febres.</i>		<i>Spasmi.</i>	<i>Vesic.</i>	<i>Epistheses f. Sup-</i>
Boiss. II.		Boiss. VIII.		<i>pressorii.</i>
Linn. I. II. III.		Linn. V.		
Vogel. I.		Vogel. IX.		
Sagar. X. XI. et XII.		Sagar. XIII.		
Cullen. I. 1. 2. 3.		Cullen. II. 4.		
III.		VI.	IX.	XII.
<i>Phlegmas.</i>		<i>Dolores.</i>	<i>Debil.</i>	<i>Cachexiae.</i>
Boiss. III.		Boiss. VII.	Boiss. VI.	Boiss. X.
Linn. III.		Linn. VII.	Linn. VI.	Linn. X.
Vogel. c. Febre I.		Vogel. IV.	Vogel. VI.	Vogel. VIII.
Sagar. XI.		Sagar. IV.	Sagar. IX.	Sagar. III.
Cullen. I. 2. 3.		Cullen ad alia ca-	Cullen. II. 2.	Cullen. III.
		pita retulit.		

Patet duodecim esse genera morborum, quae ex mente horum virorum complectuntur morbos, quotquot innotuere, omnes ac singulos.

Ex his vero alia cum aliis cognationem habent aut maiorem aut minorem; de singulis nonnulla seorsim moneo.

Vitia sanitatem ipsam nunc magis, nunc minus laedere solent. Interdum vix laedi a vitiis sic dictis functiones, iam supra dictum. Sistent vitia nonnunquam morbos simplices, nunc vero considerari possunt tanquam causae, quae ad alios morbos disponunt.

Etenim vitium nunc euadit causa febris, phlegmasiae, spasmi vel doloris, nunc delirii, vel fluxus.

Febres saepius sunt cum phlegmasia et exanthemate, et tria haec morborum genera tantam cognationem habere videntur, quam vix habent caetera. Omnia vero saepius in cachexiam quandam degenerare solent, maxime cum finiuntur crisi quadam imperfecta.

Spasmus et *Dolor* non raro a causa communi nasci solent, prout nunc muscoli aut nerui magis afficiuntur.

Deliria mox a febre oriuntur, mox a spasmo, mox denique a dolore, ut iterum late

late pateat horum morborum cognatio. E contrario autem dolor saepe febrim gignit, et phlegmasiam et spasmus producit.

Anhelationis causa nunc est febris, nunc spasmus vel dolor, ubique vero anhelatio mixtum morbum sistit. Idem fere dicendum est de *adynamia* et debilitate, in qua nunc spasmus agnoscimus, nunc vero effectum alius morbi praegressi. Et musculorum et nervorum abolita prorsus functio in *adynamia* illa fere semper praesto est.

Fluxus cum sanguinolenti, tum ferofi cognationem habent cum febribus, phlegmasiis, exanthematibus, et cum spasmodicis atque doloribus, nec non cachexia ipsa; nam interdum sunt effectus horum morborum. *Epi-scheses* s. *suppressiones* excernendorum a spasmis, dolore, cachexia nonnunquam natales repetunt.

Cachexia morborum agmen quasi claudit, nam vix ullum reperitur morbi genus, cui non possit interdum superuenire cachexia tanquam effectus. Etenim oritur a febribus, phlegmasiis, spasmodicis, doloribus, delirio, maxime chronico, et a profluvio quocunque immoderato, quod vires atque humores exhaurit ac consumit. Quae dicenda restant, ea prope diem communicabo.

XV.

PROGRAMMA.

ANIMADVERSIONVM IN SY-
STEMATA NOSOLOGIAE

SPECIMEN III.

DE

PYRETOLOGIA GENERATIM.

1778.

Scripti nuper programmata duo, quae continent epitomen historiae Nosologiae, simulque animaduerfiones nonnullas proprias, quibus nunc alias subiungere placet, antequam de febrium doctrina quaedam proponam.

FR. BOISSIER, et qui eius strenuus affecla, Cl. SAGAR, non semper secundum logicas praecepta enumerarunt morborum species. Nimia horum virorum subtilitas omnibus atque singulis displicuit. Morbos enim veros et fictos s. simulatos, nec non hominis et brutorum, ceu species distinctas, ad unum genus retulerunt saepe saepius.

Quod vero prae ceteris ab aliis iamiam annotatum legimus, in eo saepius erravit b.

BOIS-

BOISSIER, quod historias morborum singulares statim ceu species distinctas in systema suum receperit, et eandem admiserit fallaciam, quam in Cnidiis iam olim HIPPOCRATES taxavit.

Etsi vero FR. BOISSIER non raro nimis multas morborum species in systemate nosologico descripserit, et licet eius diuisio et distributio morborum non sit optima, nec in totum laudanda, laudes tamen eius liber meretur. Sedulo enim ex libris permultis, iisque partim rarioribus multa collegit, quae lectu digna sunt, immo scitu necessaria. Eius libro itaque vix carere possumus, quoniam compilationem continet haud contemnendam.

Laudes Cl. CVLLEN iam antea recensui. VOGELII accurata morborum descriptio, et cum epicrifi facta compilatio, iamdudum placuit omnibus ac singulis, et laudes omnium obtinuit.

Febres nunc generatim considerabo. HIPPOCRATES princeps exstitit et summum exemplar observatoris, cuius L. I. et III. *Epidemiorum* ad nostra usque tempora vnicum mansere exemplar medicorum omnium.

Accurate descripsit ille febrium historiam, et constitutionis epidemicae genium, origines, progressum et mutationes, omnes ac singulas, crises varias, quas observauerat ipse. Alibi accuratam dedit pleuritidis descriptionem. Ab aliis iamiam annotatum est, adeo rudes adhuc HIPPOCRATIS tempore fuisse medicos, ut vix possent plurimi vnam morborum speciem ab altera distinguere. Princeps itaque HIPPOCRATIS meritum concernit accuratas morborum historias, notiones, et praesagia de eventu et crisi varia. Systema ille non scripsit, aut excogitavit. Passim tamen in genuinis HIPPOCRATIS scriptis occurrunt dogmata quaedam, quae a maioribus acceperat, nam qui fieri potuisset, ut omnia et singula, quae in propriis scriptis docuit, excogitaret ipse. Pauci enim qui scripsere vnquam, ea quae docuere, omnia hoc singula ipsi inuenere. HIPPOCRATES nostrer licet Nosologiam non scripserit, bene tamen sciuit, alias febres esse indolis inflammatoriae, alias a bile oriri, alias esse malignas, et quae sunt reliquae febrium species. In libris epidemiorum aliquot historiae febrium occurrunt, quae putridae sunt indolis.

Febres plurimae a bile fiunt, legitur de Nat. hum. ap. HIPPOCR. ed. LIND. T. I. p. 79. Sect. 27. Alibi autem dicit, febres fiunt.

fiunt a bile et a pituita. Biliosarum febrium apud HIPPOCR. libro de diebus indicatoriis ed. LIND. T. I. p. 433. Sect. III. accurata occurrit descriptio.

GALENVS super febrium differentiis subtiliter admodum philosophatus est. Sed eius L. II. de differentiis febrium, subtiles magis continent quaestiones et diuisiones, quam descriptiones accuratas generum ac specierum. Pauca enim solummodo febrium genera, minime omnia ibi recensuit. Velim tamen, vt Cl. GRVNERVS denuo edat eius libri nouam editionem graeco-latina, cum scholiis perpetuis, et selectioribus commentatorum annotationibus illustratam. Est enim primus eorum, qui ex instituto super febrium differentiis scripsere. Antiquissima est GALENI diuisio Synochi vel Synochae in simplicem et putridam, quam recentiores omnes ac singuli non ausi sunt refutare, et, quae satis abunde docet, quanta sit huius viri auctoritas. SWIETENIVS nuper in commentariis suis in Aph. BOERHAAVII 728, 730 et seq. proluxiori sermone explicuit GALENI et veterum omnium sententias de vtraque febris specie, inprimis vero subtiliter explicuit naturam febrium putridarum. Erat GALENI sententia, esse magnam cognationem febrim inter inflammatoriam

riam simplicem, eiusque summum gradum, et febrim putridam sanguineam, nec ab ea sententia recedere ausus est BOERHAAVIUS, nec eius epitomator TISSOTVS, in libro quem inscripsit *Avis au Peuple*, quod patet imprimis ex eius descriptione Pleuritidis et Peripneumoniae. Arabes, et *Auicenna* imprimis subtilissime interpretati sunt GALENI doctrinam, et illius commentatores, e quibus nominandus est saltem *Gentilis* a *Gentilis*, adeo prolixo sermone illustrare studuerunt *Auicennam* ut nemo fere legere possit hodie. Medici denique, quibus philosophia scholastica arrisit, adeo subtiliter super febribus disputarunt, ut tuto affirmare possim, fere omnem fidem superaturum esse, quot commenta in horum libris occurrant, nisi ad manus haberem. Solutum hic nominabo THOMAM ERASTVM, cuius liber de putredine etc. prodiit Basileae 1580, 4. et cui accedit eiusdem aduersarii *Archangeli Mercenarii*, disp. de putredine. Alterum inuenit ERASTVS aduersarium SIMONEM SIMONIVM, STEPHANI I. Regis Polonor. Archiatr. cuius liber de putredine prodiit *Craouiae*, 1584. 4.

Curiositatis gratia nominatis auctoribus addo IO. MATHESIVM, qui Vitemb. 1577. de loco putredinis in febribus intermittenti-

bus disputavit. Etsi vero hi omnes ridicule magis, quam docte scripserint de putridis febribus, id tamen notandum venit, omni tempore eam fuisse medicis sententiam, febres oriri nonnunquam a putredine, siue sanguinis, siue bilis.

Mirum est, FRANCISCUM SYLVIVM DE LE BOE deinceps docuisse, eas omnes febres ab acido oriri, quas Graeci singuli pro inflammatoriis habuerunt. Graeci autem solebant nonnunquam peculiari quodam vocabulo febrim insignire, in qua symptoma quoddam maxime vrgens observabant. Graecorum Causos, Lipyria, Assodes, Phricodes, et quae sunt reliquae, neutiquam sistunt tot species febrium diuersas, sed potius varietates significant febris biliosae, et ad vnum idemque genus pertinent omnes. Non debuisset itaque summi BOERHAVII discipulus doctissimus GORTERVS in Praxeos medicae systemate de illis seorsim scribere, ceu tot speciebus diuersis.

Italis et Anglis debetur potissimum emendata Pyretologia post eximium BALLONIVM, qui primus recte docuerat, febrium fomitem nunc delitescere in venis, nunc in infimo ventre, ideoque duplex genus febrium existere, quarum alias *venosas*, alias *gastrocas* appellavit.

BAGLIVVS ille eximius HIPPOCRATICVS medicus, et immortale decus Italiae. eximie descripsit febres mesentericas et gastricas, simulque veram rationem docuit, quare ars nostra vix noua caperet incrementa, libidinem scilicet effingendorum systematum. Edocti a BAGLIVO Germani agnouere veritatem, quam vir eximius docuerat, febres saepius a colluie fordium in primis viis et mesenterio ipso oriri, simulque non raro subesse inflammationem illarum partium. FRIDERICVS HOFFMANNVS in M. R. S. iamiam antecessoribus suis accuratus febres mesentericas et intestinales descripsit. Anno 1772. Rostochii CHR. MART. BURCHARD diff. de febribus mesentericis acutis edidit, et BAGLIVI doctrinam non male vberius exposuit, et ab eo tempore in Germania in dies magis innotuit, febres permultas, typo admodum diuersas ex sola colluie in primis viis nasci.

FRANCISCVS TORTI occasione virium corticis Peruuiani, quae multifariae sunt, nam pluribus immo fere omnibus febribus medetur, iusto tempore adhibitus, p. m. 421. (ed. Frft. 1756. 4t.) stemmata febrium dedit, quae declarant illarum cognationes et degenerationes varias.

TORTI mens ea fuit, vt doceret simul, febres typo et schemate toto coelo diuersas ad vnum tamen omnes summum genus pertinere, et aliquando sic degenerare interdum febrim, vt alia specie solummodo appareat, quanquam eius caussa non multum diuersa sit. In eo quidem schemate omnino locum merentur febris algida, syncopalis, elodes, quanquam singulares species non sint, sed varietates potius, vt vocant philosophi, quae nomen acceperunt a symptomate maxime urgente.

In anglia SYDENHAMVS, MORTONVS, et recentiori tempore HUXHAMVS, et PRINGLE magis magisque excoluerunt febrium doctrinam. SYDENHAMVS quidem post HIPPOCRATEM princeps appellandus, cuius merita recte nuper celebrauit GRANT, more parentis medicinae, Hippocratica industria et sagacitate febrium epidemiarum decursum obseruauit. Is bene etiam perspexit, quidquid e nuperis nonnulli obganniant, febres plerumque esse indolis inflammatoriae. Etenim aut vana sunt omnia artis nostrae praecepta, aut verissima in aeternum manebit ea sententia, paucis exceptis, febres plerumque a diathesi phlogistica, vt appellarunt ex longo tempore medici, humorum oriri. Quam diu enim aliqua saltem
vis

vis viva in solidis superstes, non raro in progressu febrium omnis fere generis, partium internarum inflammationes superuenire solent.

Anglis illis, mox antea laudatis, debeamus illud in praxi vtilissimum axioma, febrem variolosam vel morbillosam nunc esse, vel febrem inflammatoriam, vel venosam, vel gastricam. Hypotheses bene multas fouit quidem MORTONVS, sed variolarum discrimina, et reliquarum etiam febrium, satis bene perspexit, ac signa diuersarum specierum eleganter et accurate recensuit.

In Germania demum, nam quare non dicam, exteris deberi potissimum emendatam febrium doctrinam, in dies magis innotuit, febres exanthematicas omnes modo ad inflammatorias, modo ad biliosas, modo vero ad putridas, et modo denique ad malignas ipsas pertinere.

Hoc quidem de variolis primum demonstrarunt angli laudati, de peste nuperrime CHENOT, et de aliis exanthematum generibus, quae fere semper cum febre apparent, alii. Tandem innotuit, pauca solummodo genera summa comprehendere ineffabilem fere numerum febrium, quae variis vocabulis insigniri solent, et praeter illa genera pauca simplicia, dari solummodo paucas complica-

tiones febrium, scilicet inflammatoriae cum putrida et cum biliosa, et putridae cum maligna.

Febres omnes, sicut reliqui morbi, vel a typo febris, vel a fomite eius, diuidi solent in varias species, et variis artis vocabulis insigniri. Ordines morborum a typo et symptomatibus, species a causis definiunt recentiores Nosologi. Sed omnium consensu in artis usu ea febrium diuisio, quae causas respicit, praeferenda est.

Causa enim febris praecipuam medici attentionem sibi vindicat, qua remota sponte cessat typus. Is quidem ludit saepe, et variabilis est, immo non raro filum praebet in praxi, sed nihilominus medendi ratio causis accommodanda erit. Aliam medendi rationem poscit continens simplex, aliam putrida, quoniam in vtraque longe alia causa accusanda. Sed biliosa, ut exemplo utar, siue sit remittens continua, siue intermittens, fere vna eademque medendi ratione tollitur. Perquam facile tertianae biliosae solent degenerare in continuas remittentes s. quorundam malignas, ut prolixiori demonstratione non opus sit, nimiam esse quorundam recentiorum subtilitatem, qui velint aliis persuadere, alia ratione continuis remittentibus, alia remittentibus.

mittentibus nos debere mederi. Est mira profecto febrium inter se cognatio, ea tamen, ut quarundam affinitas magis conspicua sit, nonnullarum vero magis obscura.

Argumentum illud olim Cl. FROMM pertractandum commendavi, qui edidit Ienae diss. de acutarum febrium differentiis, sed mentem meam non satis perspiciens vir doctiss. desiderio meo non prorsus satisfecit. Paulo post edidit vir Cl. CHRIST. GOTTL. SELLE, methodi febrium naturalis rudimenta, Halae 1770. 4t, et alio titulo, libri forma et auctius 1773, rudimenta Pyretologiae methodicae, Berolini. Librum meliorem non habemus, nec in quo accuratius tradita essent febrium signa pathognomonica et synonyma, ex optimis observatoribus collecta, et doctissimis annotationibus illustrata. Velim tamen, ut simul adiecisset Vir Cl. indicem alterum, quo in conspectu paterent species diuersae febris eiusdem nominis. Sic v. c.

Pleuritis alia est

- 1) Febr. Synoch. simpl. p. 115.
- 2) — — putr. p. 184.
- 3) — remitt. bilios. infl. p. 215.
- 4) — — — putr. p. 234.
- 5) — verminos. infl. p. 253.
- 6) — — putr. p. 256.

7) Febr. interm. infl. p. 370.

8) — — — bilios. p. 310.

Hoc eam ob causam eo magis exopto, ut habeant tirones in arte nostra librum memorialem, nam nunc quidem aut non omnes intelligunt eum librum, nec eo recte uti discunt, aut coguntur in usum proprium ex conspectu libri in calce eius occurrente, indicem talem conferbere.

Possumus propediem nouam huius libri editionem expectare, qua occasione indicem desideratum addere, certe non dubitabit Vir Cl. et carissimus amicus meus, ut habeant medicinae studiosi librum omnibus notis absolutum, et usibus practicis valde accommodatum.

Habuit Cl. SELLE praeceptorum b. SCHROEDERVM, antecessorem meum, qui studio incredibili, summeque laudabili, optimos legerat auctores, sibi que familiarem fecerat omnem meliorem febrium doctrinam, cuius breuem epitomen paulo antea quoque dederat b. meus praeceptor, MANGOLDVS in diss. illa, de *ingenti exanthematum discrimine quoad febrim* etc. et quam ante hos annos viginti Vir b. mihi iamiam instillauerat iuueni.

Ante-

Antecessoris mei, b. SCHROEDERI, doctissimi discipuli nonnulli capita quaedam febrium doctrinae praeceptoris sui, hic Göttingae publice defendenda sibi elegerunt, e quibus hic nominanda sunt, de *amplitudine generis febrium biliosarum*, de *variolarum discrimine*, de *pleuritidis partitione*, de *putridis febribus* etc.

Quum doctissimus scholae meae olim Ienensis discipulus Cl. RAVET *therapiam febrium acutarum* pertractandam sibi eligeret, non potuit non attingere simul doctrinam pathologicam de praecipuis febrium generibus simplicibus, quem libellum ne quidem Cl. TODE atro notare carbone ausus est. Sed, ut nunquam fuit consensus medicorum, nec erit unquam, de ipsis summis generibus febrium stabiliendis lis mota fuit ab omni tempore. Sic enim lego, alios egasse putridas alios malignas. Putridas vero quod attinet, eas Cl. SARCONI, seculi nostri insigne ornamentum adeo maseule defendit, ut dubitem omnino, quemquam melius posse unquam docere, dari febres putridas. Neminem tamen credo ignorare, quae contra putridas febres nuper Cl. GESSNER ingeniose satis disputavit. Occurrunt etiam varia memorabilia et lectu digna contra vulgarem de putredine doctrinam, in libro, quem Cl.

VNZER nuperrime argumentis Ill. HOFFMANNI, super vera variolarum ratione, opposuit.

Quum negaret inprimis b. ANT. DE HAEN, febres malignas, voluit Perill. PRINGLE potius eo vocabulo abstinere in nouissima operis sui editione, quam eo vti. Alii denique affirmarunt, febrim malignam esse putridam, nec vnā ab altera diuersam esse. Malignas febres nonnulli dixerunt esse eas, cum in cerebro ipso inciperet putredo.

Qui genus vnum ab altero distingui volunt, statuunt TISSOTVM male et non accurate satis vtriusque symptomata et causas tradidisse.

XVI.

ORATIO

IN LAUDES MERITORVM

ALBERTI DE HALLER

NVPER PIE DEFVNCTI

PVBlice RECITATA

D. II. IAN. MDCCLXXVIII

CVM

IN TEMPLO VNIVERSITATIS FASCES

POST ANNVM REGIMEN

SOLENNITER PONERET.

IVX

ORATIO

AN EAT DES MERITORVM

1915 DEPT. OF THE INTERIOR

1875 MAY 11

PIIS MANIBVS
ALBERTI DE HALLER

VIRI IMMORTALIS

ET

TANTI VIRI
FILIIS, FILIABVS

AC

NEPOTIBVS

NEC NON

PLVS MANIBVS

ALBERTI DE HALLER

VIRI IMMORTALIS

TANTI VIRI

FILLIS. FILLIBVS

AC

NEPOTIBVS

REC. NON

VIRIS

OBILITATE GENERIS, MENTISQUE EGREGIIS
VIRTUTIBVS PRAECLARE CONSPICVIS

FRANCISCO BOSSET,

NOVICASTRENSI,

IOANNI LVCAE LE GRAND,

BASILEENSI,

BALTHASARO DE PFISTER,

SCAPHVSINO

GEORGIO DE ROUGEMONT,

NOVICASTRENSI,

VINCENTIO DE SALIS - SILS,

E - GRISONIBVS,

SAMVELI WYSS,

BERNENSI,

BERNH. EMANVELI ZEHENDER,

BERNENSI,

FRIDERICO ZEHENDER,

BERNENSI,

GEORGIO CASPARO DE ZOLLICOFER

AB ALTENKLINGEN,

ST. GALLENSI, MEDICINAE DOCTORANDO,

HELVETIAE
CIVIBVS OMNIBVS,
IAM VERO
STVDIORVM CAVSSA
CIVIBVS GOTTINGENSIBVS,

QVI
HANC ORATIONEM IN LAVDES
HALLERI,
PATIRAE SVAE ORNAMENTI SVMMI
BENIGNITER ET LVGVBRI ANIMO

AVDIVERVNT,
PLAVSVQVE DICENTEM HONORAVNT,
ANIMO PIO

D. D. D.

E. G. BALDINGER.

Non putaram, hunc diem nobis fore tristem. Sperabam enim potius ante paucos adhuc dies, me ex omni parte beatum, hilari animo munus Pro-Rectoris Successori meo mandaturum esse.

Nulla enim calamitas per integrum annum, quo penes me fuit regimen academicum, turbavit gaudia nostra.

Viximus omnes salui atque incolumes omnes, quisque sui memor officii.

Vos vero, Ciues dilectissimi per id omne tempus **VESTRI** erga me singularis amoris, **WESTRAE** obedientiae, immo diligentiae laudabilis, tot dedistis documenta, quot a **WESTRA** discendi cupiditate, a **VESTRO** liberali bonarum artium et morum elegantiorum studio sperare poteram.

Laetus hodie **VESTRAS** solummodo laudes ego celebrassem, **VOBISQUE** mei memoriam commendassem, nisi tristis nuntius ^{a)} turbasset gaudia mea, simulque animum
meum

^{a)} Is erat Praenob. **WYSS**, cognatus **MARIANAE** ab **HALLER**, cuius cineres servantur Gottingae in Aede *St. Albani*.

meum antea hilarem, graui nunc moestitia impleuisset, et lugubrem simul hodie dissendendi occasionem dedisset,

Audiui enim, die duodecima mensis Decembris, hora vespertina quinta, fatis tandem succubuisse, qui graui morbo diu laborauerat,

ALBERTVM DE HALLER,
quem nominasse summa laus est.

Is fuit enim quondam, immo fuit ad vltimum vsque vitae suae diem, insigne ornamentum vniuersae huius academiae, et ordinis medicorum, cui Regis singularis clementia me ante hos annos quinque et quod excurrit, adscripsit.

Tanto Viro sane multa debet academia nostra, vt iam eam ob causam impium esset, Eius hodie non celebrare laudes, merita, exemplum, nisi etiam haberem alias rationes, mox recensendas.

Fuit enim seculi nostri, Patriae suae et Europae totius ornamentum princeps, vt effari vix queam, quanta sit iactura, quam fecimus omnes.

Facundia quidem cedo libenter KAESTNERO et HEYNIO, qui sane eruditi sunt celebrare laudes summorum virorum, sed
pietate

pietate erga Virum, quem amissimus nuper, cedam nemini.

Etenim nimia et immortalia sunt EIVS in me merita, vt cum ex longo tempore paterno me amore amplecteretur, ego tantorum beneficiorum non immemor, id saltem mei esse censeam officii, vt pro viribus enarrem pio ac deuoto animo, quot et quanta sint merita TANTI VIRI, quem NOSTRUM appellare fas est, QUIQUE per futura etiam secula manebit princeps ornamentum nostrum.

Vitam EIVS ante me recensuit VIRI incomparabilis discipulus dilectus, Ill. ZIMMERMANNVS, quem etiam Nostrium nunc appellare licet, quique, praeceptoris sui vestigia tanto studio sequutus est, vt nunc merito etiam particeps factus laudum sui amantissimi praeceptoris.

Ego meo nunc indulgens ingenio, decreui mecum VOBIS, Auditores Humanissimi, breuiter ac strictim exponere, quae sint merita VIRI beati, qui nuper a nobis in meliorem vitam discessit.

Enutritus ILLE doctrina BOERHAAVII, Viri summi, medicinae graecanicae restauratoris, quem ad vltimum vsque vitae halitum magni fecit; et cuius memoriam summa

pietate semper coluit, summas sibi ipsi comparavit laudes, interpretando praeceptoris sui dogmata.

Licet vero caecus non esset assecla praeceptoris sui, cuius iustas laudes nuper Ipse celebravit in Bibliotheca practica, affirmans, nunquam exstitisse praeceptorem, qui melius erudiret iuvenes, Is tamen perpoliuit potius praeceptoris sui dogmata, quam ut ea carperet, ubi nonnunquam a vero aberrasse visus est.

Dignus amor Tanto discipulo erga tantum praeceptorem! Curavit HALLERVS, summo studio, ut amantissimi sui praeceptoris libri, a mendis repurgati in lucem prodirent, et eius dogmata explicuit tanta concinnitate, ut in sui admirationem statim omnes raperet. Simul vero praeceptoris doctrinam Ipse mirifice auxit, et tot ingenii sui perspicacissimi documenta dedit, ut mox appareret, quam primum eruditus innotesceret HALLERVS, quaevis magna ab eo posse sperari.

Ingenio, memoria, a teneris statim vnguiculis excelluit, et puer iamiam commilitones exsuperavit.

Industria, laboris patientia, parem invenit neminem.

Ama

Amauit tener adhuc, in aetate puerili, studium linguarum, anatomen, plantarum cognitionem, et constantia sine exemplo vicit impedimenta quaeuis, aduersam valetudinem et fortunam, donec liceret abunde satiare discendi cupiditatem.

Annotauerat legendo quaeuis memorabilia, ut iuuenis iamiam haberet incredibilem copiam diuitiarum, quae virum doctum ornant.

Compilerum est, vndecunque corradere omnia, sed noster nonnisi memorabilia maximeque notatu digna in aduersariis suis annotauerat, nouaque plane methodo vniuersae eruditionis medicae thesauros sibi collegerat, et postea satis abunde docuit, se ingenio, magnaue industria, et rerum delectu, nucleos solummodo, abiectis putaminibus, seruasse.

Inde factum est, ut oraculum seculi nostri euaderet HALLERVS, et vno intuitu perspectum haberet, quam late patet, eruditionis medicae campum et optime sciret, quae fuere a rerum initiis, ad nostra vsque tempora, vicissitudines singularum doctrinarum studii medici vniuersi.

GORTERVS, in libro, cui titulum fecit, methodus dirigendi studium medicum, simile quid meditatus est, sed omnes fateri

tenentur, eius thesauros collectos, esse rudem indigestamque molem.

Discendi, legendique cupiditate, ingenio, veri amore, industria, candore, nemo unquam mortalium vicit HALLERVM nostrum.

Perspiciens Ille, quae ab omni retro aetate a viris doctis gesta, et annotata, non solum eruditissimus appellandus est, sed quod maiores laudes meretur, acutissimo praeditus ingenio, summum exstitit exemplum medici philosophi.

Etenim ubique subtiliter philosophatus est, facta comparavit, sublimioremque scientiam medicam vere condidit.

Quo quidem philosophandi studio et genere dicendi, summus exstitit et princeps Doctorum, qui vixere unquam.

Nulla res adeo abstrusa, vel adeo sublimis, quam non aequae facile, immo summa, quae in eo erat perspicacia, et incredibili fere facilitate, penetraret.

Summa in eo Viro fuit laboris patientia, constantia, industria, repeto, sed aequae summus etiam eius fuit veri amor et candor.

Plura quam trecenta cadauera dissecuit ipse summo studio, simulque curiosus fabricam

cam partium subtiliorem rimatus est, illam accuratius descripsit, et depingi curavit.

Incidit in ea tempora aetas viri summi, quae iure barbara adhuc dicenda.

Vix enim inchoata erat a BOERHAAVIO studii nostri reformatio, et nondum fulgebat ubique praestantia doctrinae tanti viri.

Rudis erat adhuc et manca cognitio fabricae partium corporis humani. Etenim praeter MORGAGNI et RVYSCHII scripta vix illo tempore exstitit liber de anatome subtiliori et accuratiori. Sed de naevis anatomes illorum temporum Ipse HALLERVS audiendus est.

Physiologia illorum temporum vix laudes doctrinae meretur, sed chaos erat confusum, totaque quaestionibus, nescio an dicam inanibus magis, an vero ridiculis, adeo confpurcata, et tenebris vere obscurata erat, ut omnino stabuli instar Augiae a sordibus esset repurganda.

Hoc opus immortale felici ausu suscepit HALLERVS, et solus perfecit omnium applausu, sibi que immortale meritum paravit, ac aere perennius monumentum condidit.

Primus Ille solus sibi collegit apparatus, omnia digessit et apte satis composuit.

Labore indefesso eum in finem corpora hominum et brutorum incidit, noua tentamina, eaque permulta, suscepit, atque repetiit, in ipsis viuis animalibus, et quae docuere culter, vitra, ea omnia diligenter annotauit. Plus vidit ILLE et confusus est propriis oculis, quam alienis, sedulo tamen aliorum vsus est laboribus, experimentis, immo ratiociniis ipsis, sed caute omnibus.

Summa enim industria sibi cauit ab omni errore, nec credulus fuit, nihilque in proprios vsus recepit, nisi scrutatus esset sollicitè antea.

Omnes diuitias vniuersae eruditionis medicae contineri voluit in opere suo physiologico, cuius altera editio propediem foras prodibit, nam pars vltima iam sub prelo sudat.

Quae sagacitas doctorum virorum noua detexit, hoc seculo circa rerum naturam, ea omnia industria HALLERI in epitomen quandam redegit, et apte satis disposita nobiscum communicauit. Historiam neruorum, vasorum, generationis doctrinam vniuersam, sibi omnia excolenda elegerat Vir Summus, et in eo studii genere antecelluit omnes, quos habuit antecessores.

Sed, quod praestat inprimis, hoc est, ad obseruationum fidem, quaecunque docuit,
reuo-

reuocasse EVM omnia, nihilque admisisse, quod non feuerior philosophandi ratio nos sentire doceat.

Aliud meritum et Physiologiam HALLERI, ceteraque Eius opera immortalia commendat.

Scribendi genus intelligo, quo quidem adeo excelluit, vt eius sermonem et vim orationis vix posse laudari satis, omnes habeam testes, qui de his rebus iudicare possunt.

Placuit omnibus HALLERVS sermone graui, oratione mascula, omnesque mirati sunt facundiam VIRI, qui tot ingenii facultates, praeclaro studio perpolitas monstrauit, quot perpaucis vnquam summum numen tribuit.

Siue enim velimus spectare vastum HALLERI ingenium, siue incredibilem Eius et immensam eruditionem, siue denique multitudinem eorum, quae solus ille perfecit, magnus vbique apparet VIR.

Sentio, verba mihi deficere, quibus exprimere velim gesta et merita VIRI immortalia, cui similem vix vidit vlla aetas.

Non solum enim pertractauit, emendauit, auxit, nouaque methodo adornauit singulas fere artis medicae doctrinas, sed quod effugit neminem, ambitum fere omnem vniuersae eruditionis emensus est.

Nullum genus doctrinarum et artium non coluit, in singulis excelluit, iustasque sibi parauit laudes.

Doctrina de sanguinis motu in animalibus, homine imprimis, de generatione, ossium in fetibus formatione, monstris, de natura partium irritabili et sensibili, de secretionem, nona illi debent iuuenta.

Accuratius ille fabricam subtiliorem partium corporis humani descripsit, immo tot nouas plantas, antea non visas, non sine insigni labore vndique collectas, eleganter, et methodo, quae naturam ipsam depingit, enumerauit.

Satis est VIRI doctissimi opera nominasse, quae immortalitatem sibi polliceri possunt, Icones partium corporis humani, opus magnum physiologicum, enumerationem stirpium Helvetiae, opera, quae Regibus placere, et quae plausum Regum merentur.

Philosophi huius seculi principes mirantur vastum HALLERI ingenium. Alii iam iam recte monuerunt, in nullo alio eruditionis genere librum existere, quem cum opere physiologico possimus comparare.

Tantae sunt enim eius libri diuitiae, vt exhibeat thesaurum sublimioris philosophiae,
vt

vt sit epitome omnis verioris anatomies, immo
 physices ad corpus humanum applicatae.
 Continet praecipua pathologiae et semioticae
 capita perfecte elaborata, et sistit summam
 omnis verioris et solidioris cognitionis huma-
 nae, de homine ipso.

Plantarum notitiam non solum auxit
 HALLERVS, sed IPSE condidit nouam sy-
 stema, quod omnium consensu naturae sy-
 stema, diu frustra quaesitum, apte satis ex-
 primit.

Sed illud vix capiunt tirones in scientia
 botanica, et qui possent capere, cum sit
 opus artificis summi in arte sua.

Oeconomiam, vniuersam Technologiam,
 falis cocturam, agriculturam, et quae sunt
 reliquae doctrinae, quae ad felicitatem ho-
 minum faciunt, non solum diligenter coluit,
 sed nouis inuentis et accessionibus ditauit,
 locupletauitque.

Physicum se esse summum, multoties
 abunde satis commonstrauit. Versatissimus
 erat in studio Zoologiae et Mineralogiae, et
 quod fata attinet globi nostri terr- aquei, de
 illis adeo subtiliter disputauit, vt omnes li-
 benter TANTI VIRI dogmata amplecte-
 rentur.

Diuinam

Diuinam humanamque eruditionem sibi familiarem fecerat incredibili studio, et insatiabili cupiditate.

Non mediocriter versatus erat in rebus theologicis, non rudis in iuris doctrina, non hospes in scientia, de re publica bene administranda.

Patriae suae *Noua ferta parauit*; vt benedixit artifex in nummo, in HALLERI honorem cussio, non solum eruditionis fama, qua longe lateque inclaruit, sed consiliis etiam et prudenti administratione prouinciae Ruperensis reipublicae patriae fuit ciuis optimus.

Nimis foret prolixum, et a meo instituto alienum, si vellem enumerare ea omnia, quae Heluetia Tanto Viro debet; nec dubito, quin in ipsa Heluetia quis celebraturus sit HALLERI merita in rempublicam, qui tanto amore patriae feruebat, vt vix vnquam Heluetia viderit ciuem meliorem.

Vos, dilectissimi Helueti, nunc ciues nostri, orbatu estis Viro, qui Heluetiae decus manebit aeternum.

Caussam Dei et virtutis saepius strenue et mascule defendit, contra obiectatores, et ineptas aduersariorum querelas,

Virtutem, verum Dei cultum, commendavit omni data occasione, suoque exemplo confirmavit, virtutis amantem vivere beatum.

Fuit per omnem vitam laboriosissimus, quod abunde testantur tot opera Viri doctissimi, non sine labore nata. Facienda enim perant itinera, plantae mox in summo Alpium cacumine, mox in terris arenosis, paludosis, mox denique in saxeis regionibus colligendae, et collectae examinandae, ordinandae perant.

Tot cadauera dissecuit patientia summa, tot experimenta instituit in animalibus vivis, cultro et vitris, probeque observavit sanguinis motum, animalium generationem et alia, et tam accurate omnia observavit sedulo, quam antea nemo.

Dies noctesque vigilavit, allaboravitque in id, ut quicquid ab aliis iam dictum, vel observatum et annotatum in tot libris lateret, omne sibi cognitum redderet.

Summam eorum, quae legerat, in epitomen semper redegit, et quam incredibilem legerit librorum copiam, monstravit in singulis a se editis libris.

Summus in ea exstitit arte artifex, tot vasta volumina in breuem quandam epitomen
redi-

redigendi. Testantur immensam Viri beati eruditionem, et quam adhibuerit legendo industriam, inter alia quoque Ephemerides f. Relationes de rebus litterariis nouis, quarum ab anno seculi huius septimo post quadagesimum, princeps exstitit auctor.

Fama meritorum doctrinae, eruditionis HALLERI, effecit, vt incredibili voluptate et insatiabili cupiditate legerent eruditi omnes HALLERI relationes, censuram, animaduersiones, super libris recenter editis.

Quicquid facit ad augendam amplificandamque cognitionem eruditam, id omne in Ephemeridibus Gottingensibus indicare nunquam neglexit, suaque cura, industria, suo labore, curauit, vt quacuis notatu digna innotescerent viris doctis.

Id quidem mature fieri saepe impediuit multitudo laborum et librorum, nam vere ruit hodie mole sua omnis eruditio, et alia simul HALLERO negotia erant peragenda.

Tot vero praestitit, quot ante eum nemo, et quod inprimis a me reticendum non est, grauem quidem, et seuerum, vt decet, censorem se praestitit, sed liberalem, qui non laceraret hominum famam. Mitius semper, et summa, quae in eo erat humanitate, errores aliorum percensuit, non virga vel strigili
vltus,

usus, quibus Criticastro nostra aetate uti non erubescunt. Neminem Ille derisit, neminem ludibrio exposuit, sed virum se gessit, non ut nuperi quidam solent, histrionem.

Acutissimum HALLERI iudicium fulgebat ubique, siue Ipse scriberet libros, siue summam enumeraret librorum ab aliis editorum, siue denique de iusto super libris pretio sententiam diceret. Et eo quidem ingenii acumine, et insigni, quae in eo erat memoria, excelluit, fuitque miraculum omnium temporum.

Vt nullum inuentum omnium aetatum fugiebat memoriam Viri summi, facile perspexit, quae in arte nostra adhuc dubia, solertiorique studio indaganda et emendanda superessent.

Quis vero dubitat, cognitionem eorum esse utilissimam, quae adhuc nescimus.

Quis vero, quaeso, HALLERO sciuit melius, quae adhuc in arte nostra vniuersa sint manca et hiulca.

Quum legisset a puero omnis generis libros, optimo consilio, quod summas iamiam promeruit laudes, foras dedit bibliothecam anatomicam, chirurgicam, botanicam, practicam, omnesque diuitias eruditionis in hunc thesau-

thesaurum multo studio et incredibili labore collectas, nobiscum benignissime et liberaliter communicavit.

Fuit autem strenuus vindex meritorum et inuentorum cuiusvis auctoris, suumque cuique tribuere, praecipua lex fuit HALLERO. Candide tamen, ut decet Virum probum et doctum, non reticuit errores, naeuos, fictas hypotheses et a veritate alienas, modeste tamen vbique.

Nullum existit hoc seculo eruditorum diarium doctius, quod non socio labore HALLERVS ditaret. Hic nominabo tantum Relationes Gottingenses, latino sermone scriptas, Excerpta Italicae et Helueticae litteraturae et Estratto della letteratura Europaea, ut taceam Acta eruditorum praecipua.

Assiduus fuit et indefessus labore HALLERVS, et in dies magis emendauit, perpoliuit, opera a se olim edita, de se ipso vero semper modeste dixit et senili aetate, cum de aduersariis suis sermo esset, illorum praeco fuit.

Euoluat, si quis dubitare velit, bibliothecam botanicam, et legat, quae de LINNEO eiusque in botanicam meritis HALLERVS noster scripsit.

Euolunt

Euoluat, quae ipse HALLERVS in bibliotheca anatomica de controuersia, olim cum ALBINO agitata, narrauit.

Solus veri amor fulget, nuda veritas apparet, omnis abest liuor et inuidia.

Poeticam artem in deliciis habuisse HALLERVM, omnes sciunt.

Nemo vero vnquam exstitit vir magnus, qui non amaret litteras, quae ab humanitate nomen habent, et HALLERVS hanc antiquam veritatem suo iterum exemplo confirmauit.

Non vero, vt verba sonantia cogeret in numerum, versus fecit HALLERVS, sed vt virtutis laudes commendaret.

Castus fuit HALLERI poetae amor, caste vixit Ipse et in omnibus rebus fuit modestus. Abstinuit etiam a vini potu et a carnis esu, et sobrie vixit per omnem vitam.

Nihil itaque ineptius animaduersionibus quibusdam, quibus HALLERI famam commaculare studuerunt quidam eius hostes, inuidia ducti.

Sed de HALLERO haecenus disserui, viro docto, laborioso, veritatis amatore et virtutis. Recensenda Eius nunc sunt breuiter

merita praeclara in academiam nostram vniuersam, in studium medicum Gottingense.

Hic docuit, ab academia condita, ad annum seculi tertium, post quinquagesimum, anatomen, botanicam, physiologiam, chirurgiam, medicinam forensem, et princeps exstitit professorum Germaniae.

Condidit theatrum anatomicum, horti botanici fundamenta iecit, et omnia mirifice exstruxit. Collegas nactus erat, viros eruditissimos, RICHTERVUM, eximium BOERHAAVII discipulum, SEGNEVUM, nuper pie defunctum, mathematicum subtilem et chemicum doctissimum, BRENDELIVM, totum Hippocraticum.

Praestantia doctrinae HALLERI, Eius meritorum copia, mox innotuere omnibus. Inclaruit statim libris eximiis et splendidis a se editis, vt ab exteris locis et longe dissitis regionibus cumulatim advenirent iuvenes, magnaue frequentia audissime audiret Doctorem eximium, cuius eruditionis copia, populare dicendi genus, mira subtilitas, et vbertas, mirifice statim placuit, et allexit discentium multitudinem.

Vos Helueti carissimi, quibus placuit hanc nostram musarum sedem eligere, Vestri HALLERI meritis in nostram academiam allecti,

non

non dubitasti patrios lares ad tempus deferere,
et hanc bonarum artium mercaturam visitare.

Non parum HALLERVS *Vester* contulit
ad gloriam nouae academiae apud externos
augendam, quam doctrina sua et labore inde-
fesso mox celebrem reddidit.

Doctrinae enim melioris et emendatae in
vniuersa Germania exstitit auctor et conditor.

Creuit in dies magis HALLERI laus, cum
tot eximios discipulos, a se optime formatos,
ad externos mitteret, qui essent nuntii et testes
doctrinae *Hallerianae*, et late propagarent Eius
doctrinam.

Controuersis etiam implicitus, victor non
exiguas laudes reportauit, et ea occasione
contigit, vt omnes auidissime opera Halleria-
na euoluerent, et non sine admiratione le-
gerent.

Multum iuuit quoque ad augendam Ge-
orgiae Augustae celebritatem, commercium,
quod per epistolas cum eruditis aluit HAL-
LERVS, quarum eximium thesaurum nuper
publici iuris fecit.

Socius labor discipulorum eximiae indolis,
multum iuuit praeceptorem, inprimis cum
tentaminibus faciendis methodum et artem
inueniendi noua proponeret HALLERVS.

Quem fugit celebritas virorum clarissimorum, quos optime formatos e schola sua dimisit. Superfluum foret, nomina horum hic commemorare, cum sint celeberrima.

Tanta HALLERI nostri merita condecoravit GEORGIVS, huius academiae conditor, clementia sua singulari, et patrocinio suo Maecenas, MÜNCHHVSIVS, cuius sanctam apud nos memoriam, nulla delebit obliuio.

Maecenati, quem et hodie veneramur, quique primus habendus est auctor felicitatis nostrae, adeo carus fuit HALLERVS, vt Eius consilia non solum non sperneret, sed multoties cuperet.

Eius consilio inter alia factum est, vt societatem litterariam condendam proponeret HALLERVS, cuius laudabilis instituti Ipse princeps habendus est auctor, et quod Illi debet non solum primordia, sed et maximam partem splendoris sui.

Nouo hoc instituto non parum contulit ad augendam celebritatem Georgiae Augustae apud externos. Nouo hoc foedere exterorum sibi conciliauit animos, et multum iuuit comoda vniuersae academiae.

Ephemeridum cura, quam in se suscepit, mirifice auxit academiae Gottingensis celebri-

celebritatem, et cum rediret in patriam HALLERVS, nihilominus non defuit musis Göttingensibus prodesse.

Quotannis enim Acta Societatis ditavit et ornauit eximiis suis laboribus, Ephemeridum curam non deposuit, sed ad mortem usque prospexit, ne deesset in illis notitia vberior, illarum rerum omnium, quam a viris litterarum cupidis sciebat tanquam cupedias desiderari.

Plura dicenda restant, et immensus pateret campus, si omnia vellem exhaustire. De Viro enim Tanto dicere multa, non erat difficile, hoc solum vero difficile, nihil eorum omittere, quae dicenda erant omnino.

Nec anxie quaerenda erat laus HALLERI, sed enarranda potius eius gesta praeclara.

Morbum, qui HALLERO tandem letalis fuit, Ipse descripsit in Actis Societatis.

Pertinet omnino ad anomalam morbi podagrici, sistitque exemplum, materiae podagricae ad vesicam delatae, quod nouum non est, et antea iamiam annotatum.

Sed nec ipse MVSGRAVIVS, qui optime alias morbi podagrici metaslases pertractauit, HALLERO curatius recensuit, diris-

fima illa symptomata, quae decubitus materiae podagricaе sequi solent.

Patienter tulit HALLERVS vim morbi, per aliquot annos, licet vehementes sentiret dolores, et insignem molestiam.

Non fuit dolorum atrocitas turbare studium suum litterarum, et ad ultimum fere usque vitae halitus mansit labore indefessus.

Nec prius mentis constantia defecit, quam eo temporis momento, quo mors iam prope instaret.

Ultimam ab eo accepi epistolam mense Octobri, qua de rebus doctis, ut solebat, me instruxit, et annunciauit, operis physiologici nouam editionem iam typis fere exscriptam esse. Sed meminit, non amplius vires sufficere, ut possit promittere physicam bibliothecam.

Praeuidimus, non procul abesse terminum vitae Tanti Viri, qui omnino diutius viuere potuisset, si annos, quos vixit, numerare velimus, sed merita Eius si velimus spectare, vixit satis et ultra; nam immortalis nactus est gloriam.

Moriendi necessitas nos Viro orbauit eruditissimo, si quis vnquam eruditus dicendus est.

Fuit polyhistor, fuit polygraphus, sed quod ceteris laudibus omnibus palmam praeripit,

ipit, fuit veritatis strenuus affecla et vindex,
fuit inuentor et vere auxit artem nostram,
nobisque summum exstitit exemplar verioris
eruditionis, quod imitemini.

Tanti Viri vestigia vel e longinquo sequi,
summa laus est.

Cara nobis esset memoria Eius, quoad
vivi interesse licet, sit nobis quoque HAL-
LERVS virtutis exemplar.

VOBIS, Ciues optimi, hac occasione
non potuissem viri docti, probi exemplar
Halleriano melius commendare.

VESTRVM est, VOBIS eligere exem-
plar viri docti, quod imitari decet.

Non deest VOBIS discendi occasio am-
pla, quam in hac Vniuersitate debetis Re-
gum Optimo, Benignissimo, Clementissimo, etc.

Iterum atque iterum Deum precamur, vt
Regem nostrum longe clementissimum et be-
nignissimum, Eiusque Regiam familiam for-
tunare velit. Seruet Deus Reginam, quae
toties nobis clementiam et liberalitatem suam
regiam probauit.

Seruet item, qui Regi sunt a consiliis
sanctioribus, et Illustrissimos Curatores, feli-
citatibus nostrae auctores principes, ad feros,
immo Nestoreos vsque annos, omnique ex
parte beatos esse velit.

Sub

Sub tantis auspiciis floruit, et hodie floret academia nostra.

Singulis Doctoribus academiae huius, viris excellentissima doctrina conspicuis, mihi-que coniunctissimis, exoptatissimam ex animo precor felicitatem.

Vos denique, Ciues dilectissimi, qui testes estis, me Vestris commodis per hunc annum solummodo studiosissimum inuigilasse, non dubitetis, me grato agnoscere animo Vestrum erga me amorem et obsequium, VESTRAM que humanitatem.

Vos omnes dilexi, et nunc etiam diligo, et praeter VESTRAM securitatem in votis habui nihil.

Abunde particeps factus sum votorum meorum. Sciatis itaque, me grato nunc animo, VOBISQUE deditissimo id omne rependere.

Felices viuite singuli. Ite, quo fata Vos trahant. Ita valete iterum iterumque, mihi-que fauete.

